

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**OVAÖREN/TOPAKHÖYÜK
VE TERAS YERLEŞİMİ
ERKEN TUNÇ ÇAĞI MEZARLARININ
ARKEOLOJİK VE ANTROPOLOJİK
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tuğçe ŞENER

**ARKEOLOJİ
ANABİLİM DALI**

HAZİRAN 2014

**OVAÖREN/TOPAKHÖYÜK VE TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI
MEZARLARININ ARKEOLOJİK VE ANTROPOLOJİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tuğçe ŞENER

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2014

Tuğçe ŞENER tarafından hazırlanan “Ovaören/Topakhöyük ve Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı Mezarlarının Arkeolojik ve Antropolojik Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT

Arkeoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Öğr. Gör. Dr. Yalçın KAMIŞ

Arkeoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye : Prof. Dr. Aliye ÖZTAN

Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 10 / 06 / 2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tuğçe ŞENER

10...05/2014

OVAÖREN/TOPAKHÖYÜK VE TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI MEZARLARININ ARKEOLOJİK VE ANTROPOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğçe ŞENER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2014

ÖZET

Nevşehir ili, Ovaören Köyü'nde yer alan Topakhöyük Teras Yerleşimi'nde 2009 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında sekiz adet mezar açığa çıkarılmıştır. Topakhöyük'ü doğudan çevreleyen Teras Yerleşimi'nde bulunan mezarların tamamı Erken Tunç Çağı tabakalarında açığa çıkarılmıştır. Taş sanduka, küp mezar ve basit toprak gömülerden oluşan mezarların arkeolojik değerlendirmeleri yapılarak tabakaları belirlenmiştir. Ayrıca, mezar mimarisi, ölü gömme adetleri ve mezar hediyeleri ait oldukları kültürel dönem içinde değerlendirilerek aynı döneme ait mezarların bulunduğu diğer yerleşimlerle karşılaştırma yapılmıştır. Mezarların içinden gelen ve sonraki dönemlerde yeniden yapılaşma faaliyetleri nedeniyle mezarların içinden alınarak başka bir mimari kontekstlere konulduğu anlaşılan insan kemikleri üzerinde antropolojik değerlendirmeler yapılmıştır. Bireylerin yaş ve cinsiyet tayini yapılmış ve kemikler üzerindeki patolojik bulgulara bakılarak topluluğun genel sağlık durumu ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Topakhöyük Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan mezarlara ilişkin arkeolojik ve antropolojik verilerin değerlendirilmesiyle, Erken Tunç Çağı'nda Ovaören'de şekillenen kültürün ölü gömme uygulamaları bütüncül bir çerçeveye yerleştirilmiş ve dönemin diğer toplumları ile olan benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

Bilim Kodu : 1129

Anahtar Kelimeler : Ovaören, Erken Tunç Çağı, taş sanduka mezar, küp mezar

Sayfa Adedi : 124

Danışman : Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT

ARCHAEOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF OVAÖREN /
TOPAKHÖYÜK AND TERRACE SETTLEMENT EARLY BRONZE AGE GRAVES

(M. Sc. Thesis)

Tuğçe ŞENER

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June 2014

ABSTRACT

Eight graves were unearthed in Topakhöyük Terrace Settlement, located in Ovaören Village of Nevşehir province, during 2009 and 2012 excavation seasons. All of these graves were found in Early Bronze Age levels of Terrace Settlement, which encloses Topakhöyük from east. The graves, which include stone cists, pithos and simple inhumation burials, were archaeologically analysed and their archaeological levels were identified. Furthermore, grave architecture, burial traditions and grave goods were considered within their cultural period and comparisons were made with the other contemporary sites having graves. Anthropological analysis of human skeletal remains either unearthed from the graves or from the other architectural contexts, which included human bones taken from the graves and deposited to these contexts during the construction activities of later periods, were carried out. Sexes and ages of individuals were determined and general health condition of population was observed through the pathological evidences on bones. Burial practises emerged at Ovaören in the Early Bronze Age were considered in all aspects with the archaeological and anthropological analysis of all evidence related with the graves unearthed at Topakhöyük Terrace Settlement. Similarities and differences with other contemporary settlements were also revealed.

Science Code : 1129

Key Words : Ovaören, Early Bronze Age, stone cist grave, pithos grave

Page Number : 124

Supervisor : Prof. Dr. S. Yücel ŞENYURT

TEŞEKKÜR

Başkanlığını yürüttüğü kazısında yer almamı sağlayan, kazı materyallerini çalışmam için imkân veren ve beni her konuda destekleyen danışmanım ve değerli hocam sayın Prof. Dr. S. Yücel Şenyurt'a, tez çalışmamın her aşamasında yanımda olan ve sorduğum her soruya bıkmadan cevap veren, yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Öğr. Gör. Dr. Yalçın Kamış'a, yine desteğini ve bilgilerini esirgemedi paylaşan değerli hocam Öğr. Gör. Dr. Atakan Akçay'a ve son olarak beni sonuna kadar destekleyen ve her zaman yanımda olan aileme ve arkadaşım Arkeolog Filiz İlhan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tuğçe ŞENER

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. COĞRAFİ VE TARİHİ ARKA PLAN	5
2.1. Ovaören'in Konumu ve Coğrafi Özellikleri	5
2.2. Araştırma Tarihçesi	8
2.3. Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi Stratigrafisi	10
2.4. Tarihi Coğrafya	13
3. OVAÖREN TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI MEZARLARI.....	17
3.1. Taş Sanduka Mezarlar	19
3.2. Çömlek ve Küp Mezarlar	29
3.3. Basit Toprak Mezar	33
3.4. İkincil Gömü (Kuyu).....	34
4. MEZAR BULUNTULARI	41
4.1. Seramik Buluntular	41
4.1.1. Seramik grupları	42
4.1.1.1. El yapımı kırmızı astarlı seramik grubu	42
4.1.1.2. Mikalı devetüyü renkli el yapımı seramik grubu.....	42
4.1.1.3. El yapımı kaba seramik grubu	43

4.1.1.4. Orta Anadolu metalik seramik grubu	43
4.1.2. Seramik formları.....	44
4.1.2.1. Basit çanak.....	44
4.1.2.2. İlmek Kulplu Çanak.....	45
4.1.2.3. İri çanak	46
4.1.2.4. Fincan	46
4.1.2.5. Maşrapa.....	47
4.1.2.6. Testi	47
4.1.2.7. Çömlek.....	48
4.1.2.8. Küp	50
4.2. Taş Buluntular	50
4.2.1. Perdah taşı	50
4.2.2. Bileği taşı.....	51
4.2.3. Bazalt obje	51
5. ÖLÜ GÖMME UYGULAMALARI	53
6. OVAÖREN TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI İNSANLARI	59
6.1. Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	59
6.2. Morfolojik Yapı ve Boy Uzunluğu	62
6.3.1. Dejeneratif eklem hastalıkları.....	64
6.3.2. Kan eksikliğine bağlı olarak gelişen anomaliler	66
6.3.3. Doğuştan anomaliler.....	68
6.4. Ağız ve Diş Sağlığı	68
6.4.1. Diş aşınması.....	69
6.4.2. Diş çürüğü	71
6.4.3. Diş taşı.....	72
6.4.4. Hypoplasia.....	73
7. SONUÇ.....	75

8. MEZAR VE BULUNTU KATALOĞU	81
8.1. Mezar Kataloğu	81
8.2. Buluntu Kataloğu	86
KAYNAKLAR	95
EKLER.....	101
EK-1. Tezde Adı Geçen Yerleşim Yerleri	102
EK-2. Orta Anadolu Bölgesi	103
EK-3. Ovaören Bölge Haritası	104
EK-4. Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi.....	105
EK-5. GT-137 Açma Kesiti	106
EK-6. GC-140 Açması	107
EK-7. GE-158 Açması	108
EK-8. GT-137 Açması	109
EK-9. GT-137 Açması Kuyu Kesiti.....	110
EK-10. Kuyu Tabakalanması	111
EK-11. Seramik izimleri (Basit anak).....	112
EK-12. Seramik izimleri (Basit anak).....	113
EK-13. Seramik izimleri (Basit anak).....	114
EK-14. Seramik izimleri (İlmek Kulplu anak ve İri anak).....	115
EK-15. Seramik izimleri (Fincan)	116
EK-16. Seramik izimleri (Maşrapa)	117
EK-17. Seramik izimleri (Testi)	118
EK-18. Seramik izimleri (mlek)	119
EK-19. Seramik izimleri (mlek)	120
EK-20. Seramik izimleri (mlek)	121
EK-21. Seramik izimleri (Kp)	122
ÖZGEÇMİŞ	123

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 6.1. Cinsiyet dağılımı.....	60
Çizelge 6.2. Yaş dağılımı.....	61
Çizelge 6.3. Kafatası endisleri	62
Çizelge 6.4. Boy uzunlukları	63
Çizelge 6.5. Diş patolojileri	69
Çizelge 6.6. Mezarlardan çıkan bireylerdeki diş aşınması düzeyleri.....	70
Çizelge 6.7. Kuyudan çıkan bireylerdeki diş aşınması düzeyleri	70

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Ovaören yerleşimi.....	5
Resim 2.2. Topakhöyük ve teras yerleşimi.....	6
Resim 3.1. GC-140 açması	18
Resim 3.2. GE-158 açması.....	18
Resim 3.3. GT-137 açması.....	18
Resim 3.4. GC-140 açması M-1 mezarı.....	20
Resim 3.5. GC-140 açması M-1 mezarı(2).....	20
Resim 3.6. M-1 mezarı kapak taşı	20
Resim 3.7. M-2 mezarı çoklu gömü.....	22
Resim 3.8. M-2 mezarı hoker gömü	22
Resim 3.9. GT-137 açması M-3 mezarı.....	22
Resim 3.10. GT-137 açması M-3 mezarı mezar hediyeleri	24
Resim 3.11. GT-137 açması M-3 ve M-4 mezarları.....	24
Resim 3.12. GT-137 açması M-5 mezarı.....	29
Resim 3.13. GT-137 açması M-7 mezarı.....	30
Resim 3.14. GT-137 açması M-7 mezarı kapak taşı.....	30
Resim 3.15. Obsidiyen aletler	31
Resim 3.16. GT-137 açması M-7 ve M-8 mezarları.....	31
Resim 3.17. GT-137 açması M-6 mezarı.....	34
Resim 3.18. GT-137 açması kuyu.....	35
Resim 3.19. GT-137 açması kuyu ağzı.....	36
Resim 3.20. Kuyudaki insan kemikleri.....	36
Resim 3.21. Kuyudaki seramik buluntular	36
Resim 3.22. Kuyunun kapak taşı	37

Resim 4.1. Basit çanak.....	45
Resim 4.2. Testi	48
Resim 4.3. Perdah Taşları	51
Resim 4.4. Bileği Taşı.....	52
Resim 4.5. Taş Obje.....	52
Resim 6.1. Dejeneratif eklem hastalığı	65
Resim 6.2. (a) Osteofitik çıkıntı (b) Omur kaynaşması (c) Schmorl nodülü.....	66
Resim 6.3. Porotic hyperostosis.....	67
Resim 6.4. Diş aşınması.....	71
Resim 6.5. Diş çürüğü.....	72
Resim 6.6. Diş taşı	73

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A.Ç.	Ağız Çapı
D.Ç.	Dip Çapı
DYR	Dış Yüzey Rengi
G	Genişlik
HR	Hamur Rengi
İYR	İç Yüzey Rengi
K	Kalınlık
U	Uzunluk
Y	Yükseklik

1. GİRİŞ

Tez çalışmasının konusunu "Ovaören/Topakhöyük ve Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı Mezarlarının Arkeolojik ve Antropolojik Açından Değerlendirilmesi" oluşturmaktadır. Bu kapsamda, 2007 yılında kazı çalışmalarına başlanan Ovaören'de 2009 ve 2012 yıllarında açığa çıkarılan Erken Tunç Çağı mezarları tez çalışmasına dâhil edilmiştir. Tez konusunu oluşturan mezarlar esas itibariyle, Orta Tunç Çağı yerleşim dokusunun anlaşılması amacıyla 2009 yılında araştırılmaya başlayan teras yerleşiminde, bu döneme tarihlenen tabakanın altında açığa çıkarılmaya başlanmıştır.

Çalışmamızın ağırlık noktasını Ovaören Teras Yerleşimi'nde bulunan Erken Tunç Çağı mezarları ve söz konusu mezarlardan ele geçen buluntular ile iskeletler oluşturmaktadır. Ancak, gerek mezarların tarihlendirilmesi gerekse de ilgili arkeolojik kontekstler ile bağlantılarının sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi amacıyla Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nde kazısı yapılan çağdaş tabakalara ilişkin gözlemlere de tez çalışmasında yer verilmiştir.

Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarlarının ele alındığı bu çalışmada, mezarlar ve buluntuları kazılarda açığa çıkarılan mimari tabakalarla bağlantılı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kazı çalışmalarının henüz üç sezon gerçekleştirilebildiği Teras Yerleşimi'nde değerlendirilmesi gereken mezar sayısının artması beklenmelidir. Hiç kuşkusuz ki devam ettirilecek çalışmalar, yeni bilimsel bulgular ortaya koyacak ve bu çalışmada ulaşılan kimi sonuçların yeniden ele alınması gerekliliğini gündeme getirebilecektir.

Mezar mimarisi, mezar hediyeleri, ölü gömme âdetleri toplum hakkında sosyal, ekonomik ve dini açıdan bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma ile sınırlı verilere rağmen Ovaören Erken Tunç Çağı insanların ölü gömme uygulamaları, mezar geleneklerinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Orta Anadolu bölgesinde aynı döneme tarihlenen mezarlar ile kıyaslama yapılarak Ovaören mezarlarının bu bölge içerisindeki yeri ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca iskeletlerin yaş ve cinsiyet dağılımlarına, hastalıklarına bakılarak toplumun demografik yapısı ve toplum sağlığının belirlenmesi çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

“Ovaören/Topakhöyük ve Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı Mezarlarının Arkeolojik ve Antropolojik Açından Değerlendirilmesi” başlıklı tez çalışması, GT-137, GC-147 ve GE-158d açmalarında açığa çıkarılan toplam sekiz adet mezar, iskelet kalıntıları içeren su kuyusu ile mezarlardan ele geçen iskelet ve buluntuları kapsamaktadır. Mezarlar tiplerine göre ayrıldıktan sonra, her mezar kendi içinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Mezarların stratigrafileri, boyutları, yapım malzemeleri ve yönlerinin belirlenmesi ile arkeolojik durumları ortaya konulmuştur.

Ölü gömme uygulamaları bölgeden bölgeye, dönemden döneme farklılık göstermektedir. Erken Tunç Çağı’na tarihlenen Ovaören mezarlarının Orta Anadolu çevresi içinde yerini ve önemi belirlemek tezin amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda benzer özellikler sergileyen Orta Anadolu Erken Tunç Çağı mezarları ve mezarlıkları karşılaştırma malzemesi olarak tez kapsamında değerlendirilmiştir.

Mezar buluntuları seramik ve taş buluntular olmak üzere iki gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Seramik buluntuları tiplere ayrılmış, hamur ve renk özellikleri belirlenmiştir. Teknik özellikleri belirlenen seramik buluntuları, mezarların döneminin daha net tespit edilebilmesi amacıyla diğer arkeolojik merkezlerde açığa çıkarılan benzer özellikteki örnekler ile karşılaştırılmıştır. Mezarlardan ele geçen az sayıdaki taş buluntu ise kullanım özelliklerine sınıflandırılarak tanımlanmış ve benzer Erken Tunç Çağı örnekleri ile karşılaştırılmıştır.

İskeletler üzerinde gerçekleştirilen analizlerde farklı yöntemlerden yararlanılmıştır. Kemikler laboratuvar ortamında temizlendikten sonra onarılmıştır. İskeletlerden cinsiyet tayini yapabilmek için anatomik ayrıntılar ile yapılan makroskobik analizlere başvurulmuştur. Çocuk bireylerin yaşlarının belirlenebilmesi için epifizlerin kaynaşma dereceleri (White ve Folkens, 1991) ve diş gelişim kronolojisini gösteren skaladan (Ubelaker, 1989) yararlanılmıştır. Erişkinlerde ise kafatası dikişlerinin kapanma dereceleri (Olivier ve diğerleri, 1969), leğen kemiğinde görülen makroskobik değişim sürecinden (Buikstra ve diğerleri, 1994, White ve diğerleri, 1991) yararlanılmıştır.

Boy tahminleri uzun kemiklerin maksimum uzunluklarına göre yapılmıştır (Pearson, 1899, Trotter-Gleser, 1952). Bireylerin genel sağlık durumlarının belirlenmesi için Buikstra – Ubelaker, Ortner, White ve diğerleri, Aufderheide ve diğerleri tarafından önerilen patolojik

kriterlerden yararlanılmıştır(Buikstra ve diğerleri, 1994, Orthner, 2003, Aufderheide ve diğerleri, 1998). Ağız ve diş sağlığı açısından yapılan incelemelerde ise Boulville'nin dişler için oluşturdukları skalalardan yararlanılmıştır (Boulville ve diğerleri, 1983).

2. COĞRAFI VE TARİHİ ARKA PLAN

2.1. Ovaören'in Konumu ve Coğrafi Özellikleri

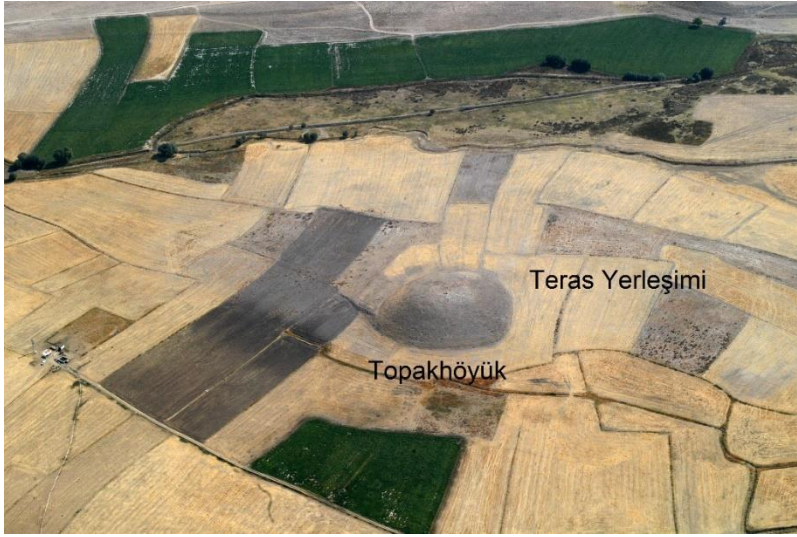
Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı, Nevşehir iline bağlı Gülşehir sınırları içerisinde yer alan Ovaören Köyü'nde yer almaktadır (Ek-2). Nevşehir il merkezine yaklaşık 45 km uzaklıkta bulunan yerleşim alanı, Ovaören Köyü'nün 2,5 km güneyindedir. Kızılırmak Nehri'nin kuzeye doğru akan kollarından birinin Ekecik Dağları'nın eteklerinde oluşturduğu bereketli alüvyon ovasının (Doğan, 2011) güney ucuna yakın bir konumdadır (Ek-3). Resim 2.1' de görüldüğü gibi yerleşim birbirine yaklaşık 350 metre uzaklıkta bulunan iki farklı arkeolojik bütünlüğü içermektedir (Şenyurt, 2010).

Resim 2.1. Ovaören yerleşimi

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın doğusunda yer alan ilk arkeolojik bütünlüğü oluşturan Yassıhöyük, etrafı surlarla çevrelenmiş bir kent görünümünde olup, yaklaşık 500x350 m boyutlarındadır. Kentin tamamını çevreleyen sur sistemi, en yüksek olduğu bölümlerde günümüz ova seviyesinden yaklaşık 20 metre, en düşük olduğu bölümlerde ise yaklaşık 5 metre daha yüksektedir. Esas itibariyle, Geç Tunç ve Demir Çağ'larına tarihlenen tabakaların biçimlendirdiği anlaşılan kentin iç kısmındaki kültür dolgununun yaklaşık 4 metre olduğu, halen devam eden kazı çalışmalarında tespit edilmiştir (Şenyurt, 2010).

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanının batısında yer alan ikinci arkeolojik bütünlük ise Topakhöyük ve onu çevreleyen Teras yerleşiminden oluşmaktadır (Resim 2.2). Topakhöyük yaklaşık 100 metre taban çapına sahip ve ova seviyesinden 15 metre yüksekliğe ulaşan konik biçimli küçük bir höyüktür. Topakhöyük'ü doğudan çevreleyen Teras Yerleşimi, kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 600 metre, doğu-batı doğrultusunda ise 300 metre uzunluğa sahiptir (Ek-4). Bütün bu ölçüler göz önüne alındığında, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın toplamda 30 hektara yaklaşan yüzölçümü ile Orta Anadolu'nun büyük boyutlu arkeolojik merkezleri arasında yer aldığı ortaya çıkmaktadır (Şenyurt, 2010).

Resim 2.2. Topakhöyük ve teras yerleşimi

Kızılırmak Nehri coğrafyasının önemli bir bölümünü volkanik etkilerin biçimlendirdiği Nevşehir ilini doğudan-batıya yay biçiminde uzanan bir hat boyunca hemen hemen eşit iki parçaya ayırmaktadır. Çağlar boyunca yerleşime uygun verimli topraklar sunan Kızılırmak Havzası'nın hemen güneyinde yer alan Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı, batıdan Ekecik Dağları, doğudan Karadağ'ın sınırladığı havzanın ortasına yakın bir konumda yer almaktadır. Söz konusu havzanın kuzey ucu, Orta Anadolu Bölgesi'nin en önemli akarsuyu olan Kızılırmak'a açılmaktadır (Ek-3). Havzanın güney sınırı ise Ovaören Yerleşim Alanı'nın güneyinden itibaren yükselmeye başlayan sırtlar tarafından çizilmektedir. Kuzeyi Kızılırmak tarafından sınırladığı havza içerisinde yer alan en önemli akarsular, aynı zamanda Kızılırmak'ın küçük kollarından Keruk Deresi ve Bağ Deresi'dir. Söz konusu iki derenin debileri, üzerlerine sulama göletlerinin kurulmasını sağlayacak şekilde, özellikle bahar aylarında güçlüdür. Nitekim iki derenin Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı

yakınlarında birleşmesiyle oluşan Gökçetoprak Çayı üzerinde Nevşehir'in en büyük sulama göletlerinden biri olan Yalıntaş bulunmaktadır.

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı havzanın genel coğrafi özelliklerine yakından bakıldığında, fiziki olarak çok hareketli olmadığı görülmektedir. Yakın coğrafyanın temel özelliklerini doğuda ve batıda yükselen tepelik alanlar ile bu alanların arasında uzanan dereler ve onların çevresinde oluşan alüvyal düzlükler belirlemektedir. Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde bulunduğu söz konusu havza, volkanik Kızılırmak ile Tuz Gölü Havzası'nın birbirlerinden Ekecik Dağları tarafından ayrıldıkları bölgede yer almaktadır (Todd, 1980: 21). Bölgenin kayaç yapısının volkanik hareketliliğe bağlı olarak biçimlendiği görülmektedir. Havzanın batı sınırını oluşturan Ekecik Dağları esas itibarıyla granit tipli kayaç formasyonları (Türel ve diğerleri, 1993) ile belirlenirken, doğu sınırını oluşturan Karadağ bazalt tipli kayaç formasyonları içermektedir (Doğan, 2011). Havza içerisinde göze çarpan ve yoğun olarak tarımsal faaliyetler için değerlendirilen alüvyon ovaları ise Kızılırmak'a bağlanan derelerin yatakları çevresinde oluşmuştur. Söz konusu ovaların dördüncü jeolojik zaman (Kuvaterner) içerisinde biçimlendikleri anlaşılmaktadır (Doğan, 2011). Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı bölge depremsel faaliyet açısından değerlendirildiğinde, yakın bölgede aktif olarak Tuz Gölü Fay Hattı ve Gümüşkent Fay Hattı'nın varlığı göze çarpmaktadır (MTA, 2011).

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde bulunduğu havza yeraltı kaynakları açısından değerlendirildiğinde, oldukça fakir denebilecek bir görünüm sunmaktadır. Ekecik Dağları'nda bulunan granit yatakları (Türel ve diğerleri, 1993) ve Tuzköy'de bulunan tuz madeni (Todd, 1980:23) dışında bölgede dikkat çekici bir doğal kaynak bulunmamaktadır. Bu durum, havza içerisindeki yerleşimlerin yeraltı kaynaklarından ziyade, su kaynakları ve tarımsal potansiyelle ilişkili olarak iskân edildiklerine işaret etmektedir. Bu faktörlerin dışında sayılabilecek ve özellikle merkezi yerleşim konumundaki Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı için geçerli olduğu düşünülecek bir diğer faktör, bölgenin kuzeyden güneye ve doğudan batıya uzanan ticaret yollarının üzerinde yer almasıdır. Nitekim Ortaçağ Kervan Yolu (Özgüç, 1966, Sözen, 1998: 401) havzanın hemen güneyinde uzanmakta olup, bu durum geç dönem yerleşimlerinin yoğunluğu için açıklayıcı bir faktör olarak düşünülebilir. Aynı şekilde, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın M.Ö. III. ve II. binyıllara ait tabakalarında ele geçen Batı Anadolu,

Kilikya ve Mezopotamya kökenli buluntular yerleşimin bu dönemlerdeki ticari ve kültürel etkileşim ağlarındaki pozisyonunu oldukça net bir şekilde yansıtmaktadır.

2.2. Araştırma Tarihçesi

Orta Anadolu içerisinde geniş topraklar boyunca uzanan Kızılırmak taşıdığı alüvyonlar ile tarıma ve yerleşime uygun ovalar oluşturmaktadır. Nevşehir ilinin güneyinde, kuzeye doğru akarak Kızılırmak Nehri'ne bağlanan küçük akarsuların oluşturduğu alçak vadiler ve alüvyon ovalarının varlığı göze çarpmaktadır. Genel coğrafi özellikleri yukarıda tanımlanan bu tip bir vadi içerisinde yer alan Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı, söz konusu vadinin en büyük arkeolojik yerleşimidir.

Coğrafi kapsamı çağlar boyunca değişiklik gösteren Kapadokya'nın (Edwards, 1997:419) bir parçası konumunda olan Nevşehir'de yürütülen bilimsel araştırmalar, ildeki insan faaliyetlerinin Paleolitik Çağ'a kadar indiğini göstermektedir (Türker, 2012). Ancak çalışmamız kapsamında, Nevşehir ilinin bütününden ziyade, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanının içinde yer aldığı havzanın araştırma tarihçesine kısaca değinilmiştir.

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı havzanın modern dönem öncesi yerleşim dokusuna bakıldığında; çeşitli boyut ve özelliklerdeki Ortaçağ Yerleşimleri ile küçük boyutlu höyüklerin bulunduğu görülmektedir. Bu tipteki yerleşimlerin dışında, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'na oldukça yakın bir konumda bulunan Suvasa ve Göstesin yazıtları ile Gökçetoprak Köyü içerisinde bulunan kayaya oyulmuş Zeus heykeli dikkati çekmektedir.

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın bulunduğu bölgeye yönelik araştırma faaliyetlerinin 18. yüzyıldan itibaren başladığı görülmektedir (Kalas, 2004: 102-105). Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın bulunduğu havzanın doğrudan anlatıldığı erken dönem araştırmalarından en dikkat çekicilerinden biri H. Rott tarafından gerçekleştirilmiştir. H. Rott 1908 yılında yayınladığı çalışmasında, Suvasa (Gökçetoprak) Oktagon Kilisesi, Zeus Heykeli ve Kalebalta gibi Ovaören'in yakın çevresinde bulunan yerler hakkında detaylı bilgiler vermiştir (Rott, 1908: 249-257). Rott'un söz konusu yayını Demir Çağı'na ait Luvice Suvasa yazıtını ilk defa bilim dünyasına tanıtmaya açısından da önem taşımaktadır (Rott, 1908:175-177).

Yukarıda değinilen erken dönem araştırmalarından sonra, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı havzanın Helenistik-Roma ve Bizans dönemlerine ilişkin verilerin detaylı olarak bulunabildiği araştırma H. Hild ve M. Restle tarafından yayınlanmıştır (Hild ve Restle, 1981). Söz konusu araştırmada Ovaören çevresinde yer alan hemen hemen tüm Helenistik-Roma ve Bizans dönemi yerleşimlerine ilişkin bilgi verilmiştir.

Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı havzanın ve Kapadokya bölgesinin önemli yerleşim tiplerinden birini yeraltı şehirleri oluşturmaktadır. Kapadokya bölgesinin biçimlendirilebilen tuf kayalıklarına açılan yer altı şehirlerinin çok sayıda örneği Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı çevresinde yer almaktadır. Filiköreni, Akdam, Ovaören ve Ozancık yakın çevrede yer alan yeraltı şehirlerine örnek olarak verilebilirler. Söz konusu yeraltı şehirlerinin belgelenmesine yönelik çalışmalar 1991-2000 yılları arasında İtalyan bir ekip tarafından yürütölmüş ve sonuçları yayınlanmıştır (Bixio ve diğerleri, 2012: 5-31).

Ovören ve çevresinde Helenistik Dönem öncesine giden yerleşimler ise Ovaören kazısı dışında daha çok yüzey araştırmalarından bilinmektedir. Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde bulunduğu havzanın erken dönemlere ait yerleşim dokusuna yakından bakıldığında, Alayhan, Ersele, Terlemez, Maltepe gibi küçük höyük yerleşimleri karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu höyük yerleşimleri S. Yücel şenyurt (şenyurt, 1999: 454), S. Omura (Omura, 1998: 43) ve U. Esin (Esin ve diğerleri, 1998) tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına ilişkin raporlarda yayınlanmıştır.

Nevşehir, Ovaören Köyü ve çevresini yukarıda kısaca değinilen çok sayıda araştırmacı ziyaret etmiştir. Ancak, bölgenin en büyük arkeolojik yerleşimi olan Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'na ilişkin ilk bilgiler S. Omura ve S. Yücel şenyurt vermiştir. Orta Anadolu'da 1985 yılından beri yüzey araştırmaları yürüten S. Omura, 1996 yılında yaptığı yüzey araştırmaları kapsamında ziyaret ettiği Yassihöyük ve Topakhöyük hakkında kısaca bilgi vermiştir (Omura, 1998: 49). 1997 yılında, Nevşehir İli Yüzey Araştırması başkanlığını yürüten S. Yücel şenyurt Ovaören'e gelerek Yassihöyük ve Topakhöyük çevresinde araştırma yapmıştır (şenyurt, 1999: 451-457). S. Yücel şenyurt tarafından bölgede yürütölen araştırmaların bir diğer önemli sonucu, yakın çevrenin ikinci Demir Çağı yazıtı olan Göstesin yazıtın tespit edilmesi olmuştur (şenyurt, 2010: 262).

Yüzev araştırmalarından sonra, yaklaşık 10 yıllık bir aradan sonra 2007 yılında S. Yücel Şenyurt başkanlığında Ovaören Kazı alışmaları başlamıştır. 2007-2012 yılları arasında Hitit Dönemi ve Demir ağı tabakalarını içeren Yassıhöyük'te kazı çalışmaları sürdürülürken, Topakhöyük ve Teras Yerleşiminden oluşan alanda ilk kez 2009 yılında kazı çalışması yapılmıştır. GC-140 açmasında gerçekleştirilen çalışmalarda Asur Ticaret Kolonileri ağı'na ait tabakaların altından gelen Erken Tunç ağı tabakasında M-1 olarak adlandırılan mezar açığa çıkarılmıştır. Topakhöyük ve Teras Yerleşiminde kazı çalışmalarına verilen 3 yıllık aradan sonra 2012 yılında yeniden başlatılmıştır. Topakhöyük'te GD-122b, GD-122d ve GD 123b açmalarını kapsayan üç farklı alanda çalışma yapılmıştır. Her üç açmada Erken Tunç ağı'na ait tabakalar açığa çıkarılmıştır.

Teras Yerleşimi'nde yapılan çalışmalarda ise GG-148, GF-147, GF-148, GT-137 ve GE-158d açmalarında Asur Ticaret Kolonileri ağı'na ait tabakaların altından Erken Tunç ağı'na ait tabakalar açığa çıkarılmıştır. M-2 olarak adlandırılan mezar GE-158d açmasında açığa çıkarılırken, diğer altı mezar GT-137 açması içerisindeki 5x5 m²'lik bir alan içerisinde açığa çıkarılmıştır.

2.3. Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi Stratigrafisi

Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nin arkeolojik tabakalanmasına ilişkin veriler, kazısı yapılan alanların sadece birinde (GT137 açması) ana toprağa inilmesi nedeniyle henüz kesinlikten uzaktır. Ancak kazısı yapılan tüm alanlardan elde edilen veriler, Kalkolitik ağ'dan (Şenyurt, 2010: 262) başlayarak Asur Ticaret Kolonileri ağı'na kadar devam eden bir arkeolojik tabakalanmaya işaret etmektedir.

Teras Yerleşimi'nin arkeolojik tabaklanmasının belirlenmesine yönelik olarak çalışma yürütölen alanlardan ilki, Topakhöyük'ün yaklaşık 180 metre güneyinde bulunan ve kendi içinde ayrı bir yükselti oluşturduğu gözlenebilen tepeciktir. Burada yürütölen çalışmalar 400 metrekarelik bir alana yayılmış (GG-147, GG-148, GF-147, GF-148 açmaları) ve ilk tabakada Asur Ticaret Kolonileri ağı'na tarihlenen yapı kalıntıları açığa çıkarılmıştır. En az 4 evreli olduğu anlaşılan bu tabakada birbiriyle komşu konut yapıları ile bunları birbirinden ayıran bir sokak açığa çıkarılmıştır. Bu tabakadan elde edilen küçük buluntular ve çanak ömlökle Asur Ticaret Kolonileri ağı'nın erken evresinde (MÖ 1950-1830) gelişen bir yerleşime işaret etmektedir. Aynı alanın küçük bir bölümünde (GF-147 açması

1-5/a-e) Asur Ticaret Kolonileri Çağı öncesine ait yerleşimlerin belirlenmesi amacıyla yürütülen derinleşme çalışmalarında, çanak çömlek buluntuları ile temsil edilen Erken Tunç Çağı III tabakası ve onun hemen altında Erken Tunç Çağı II tabakasına ulaşılmıştır. En az iki evreli olduğu anlaşılan Erken Tunç Çağı II tabakasında yangın geçirerek sonlandığı anlaşılan bir yapı kısmen açığa çıkarılmıştır.

Teras Yerleşimi'nde arkeolojik tabakalanmanın sınırlı bir alanda da olsa ana toprağa kadar araştırılabildiği alan GT-137 açmasıdır. Topakhöyük Teras Yerleşimi'nin birinci ana kültür katını oluşturan Asur Ticaret Kolonileri Çağı (Orta Tunç Çağı) yerleşiminin GT-137 açması içerisinde zayıf bir şekilde temsil edildiği anlaşılmıştır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen herhangi bir mimari kalıntı açmanın ilk tabakasında tespit edilememiş olup, bu tabakaya ait kültürel izler daha çok Erken Tunç Çağı tabakalarını bozan çeşitli boyutlardaki çöp çukurlarından oluşmaktadır (Ek-5). Çok sayıda örneği açığa çıkarılan çöp çukurları içerisinde daha çok çanak çömlek parçaları ile hayvan kemikleri bulunmuştur. Bunun dışında, GT-137 açmasında yüzey toprağını oluşturan yaklaşık 30 santimetrelilik dolgu içerisinde yoğun miktarda Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen çanak çömlek parçaları ile karşılaşmıştır.

GT-137 açmasında, tespit edilen II. tabaka, Orta Tunç Çağı tabakasına benzer biçimde olup, mimari buluntular ile temsil edilmemektedir. Daha çok, Orta Tunç Çağı tabakası malzemesi ile karışık olarak tespit edilen Erken Tunç Çağı'nın ilk tabakası, çanak çömlek buluntuları ile karakterize olmaktadır. Bu tabakadan ele geçen çanak çömlek buluntuları, söz konusu tabakanın Erken Tunç Çağı IIIB Dönemi'ne (M.Ö. 2200-2000) tarihlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Orta Anadolu kültürel gelişim şeması içerisinde, bu dönem Erken Tunç Çağı'ndan Orta Tunç Çağı'na geçiş dönemi olarak isimlendirilmektedir.

GT-137 açmasında tespit edilen III. tabaka, açmanın özellikle doğusunda yoğunlaşan taş döküntüler ve büyük boyutlu bir çöp çukuru ile karakterize olmaktadır. Açmanın doğusunda yoğunlaşan taş döküntüler belirgin bir duvar hattı vermemektedir. Ancak, taşların kül dolgusu ile karışık olarak tespit edilmiş olması, söz konusu alanın tahribat görmüş olabileceğine veya alanın yapı kalıntılarının atıldığı bir moloz dökme yeri olarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. III. tabakada açığa çıkarılan mimari anlamdaki en dikkat çekici buluntu, çapı yaklaşık 2 metreye derinliği 2,5 ise metreye ulaşan yuvarlak planlı çöp çukurudur. Çöp Çukuru 3 olarak isimlendirilen çukurun çeperinin büyük bir

kısmı tek sıra iri boyutlu taşlar ile çevrelenmiştir. Çeperin büyük bir kısmını çevreleyen taşların doğuda yaklaşık 70 santimetre uzunluğunda bir açıklık bırakacak şekilde tek sıra halinde döşendiği görülmüştür. Bu durum, uzun bir süre kullanıldığı anlaşılan çukurun üst çeperinin belirginleştirilmesi ihtiyacı ile bağlantılı olmalıdır. Çöp Çukuru 3'ün dolgusunun ağırlıklı olarak küllü toprak içerdiği gözlenmiştir. Dolgu içerisinde az sayıda döküntü taşlarla da karşılaşmıştır. Küllü toprak dolgu içerisinde yoğun miktarda hayvan kemiği ve çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Bu tabakadan ele geçen Batı Anadolu kökenli depas, tankard ve çark yapımı tabak parçaları ile Kuzey Suriye kökenli olduklarının bildiğimiz Suriye Şişesi parçaları tabakanın Erken Tunç Çağı III'e tarihlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

GT-137 açmasında tespit edilebilen IV. tabaka mimari kalıntılar açısından üstteki tabakalara oranla daha güçlü bir şekilde temsil edilmekte olup, iki farklı yapıya ait oldukları anlaşılan duvar kalıntıları ile karşılaşmıştır. GT-137 açmasında IV. tabakada açığa çıkarılan mimari kalıntılar ve bunlara bağlı arkeolojik kontekstlerden ele geçen buluntular birlikte ele alındıklarında, bu tabakanın Erken Tunç Çağı III Dönemi başlarına ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tabakada ele geçen özellikle tankard, taş idol ve gözlü tunç iğneler gibi dikkat çekici buluntular bu tarihlmeyi desteklemektedir.

GT-137 açmasında tespit edilen V. tabaka mimari buluntular açısından en zengin tabakayı temsil etmektedir. Bu tabakada iki farklı yapıya ait kalıntılar, bir su kuyusu ve farklı kodlarda 4 adet mezar (M-3, M-4, M-5, M-6) açığa çıkarılmıştır (Ek-5). Bu tabakaya ait yapılar esas itibarıyla açmanın güneyinde yer almakta olup, açık alan olarak kullanıldığı anlaşılan açmanın kuzey bölümünde su kuyusu ve mezarlar yer almaktadır. GT-137 açmasında nispeten geniş alanda araştırılabilen V. tabaka küçük buluntular açısından fakir bir görünüm sunmaktadır. Ancak, bu tabakadan ele geçen çok sayıdaki çanak çömlek parçaları tabakanın Erken Tunç Çağı II'ye tarihlendiğini ortaya koymaktadır.

VI. tabaka GT-137 açmasında sınırlı bir alanda tespit edilebilmiştir. Bu tabakaya ait duvarlar, 2012 yılında açığa çıkarılan M-3 mezarının ve su kuyusunun güney çeperinin kaldırılması sırasında rastlanmıştır. Doğu-batı ve kuzey-güney yönünde uzadığı görülen iki sıra orta boyutlu taşlardan oluşturulmuş duvarların bir mekâna ait köşe bölümünü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Anacak mekânın köşesinin su kuyusunun inşa edilmesi

sürecinde tahrip edildiği görülmektedir. Sınırlı bir alanda araştırılabilen VI. tabakadan ele geçen seramikler Erken Tunç Çağı II özellikleri göstermektedir.

Topakhöyük Teras Yerleşimi'nde tespit edilen ve ana toprak üzerinde yer alan VII. tabaka oldukça dar bir alanda araştırılabilmiştir (GT 137 açması 1-5/a-e plankareleri). Söz konusu alanda çevreleri taş sıraları ile desteklenmiş iki adet küp mezar açığa çıkartılmıştır (Ek-5). VII. tabakada dikkati çeken diğer bir husus ise mezarların hemen kuzeyinde kesit içerisinde kalan yaklaşık 1,5 m yüksekliğindeki duvardır. Bu duvarın mezarlara oldukça yakın olması, yerleşim içi gömü uygulamasını akla getirirse de araştırılan alanın oldukça dar olması, sorunun kesin olarak çözülmesini engellemektedir.

Ovaören Topakhöyük'te henüz bir sezon kazı çalışması yapılmış olması nedeniyle kesin bir stratigrafi henüz ortaya konulamamıştır. Ancak kazısı yapılan alan, Teras Yerleşimi ile örtüştürülebilecek nitelikte sonuçlar sağlamıştır. Topakhöyük'te höyüğün nispeten daha dik bir yamaca sahip kuzey kısmında (GD-122 ve GD-123 açmaları) 5x15 m boyutlarındaki bir alanda yürütülmüştür. Bu alanda yürütülen çalışmalarda Teras Yerleşimi'nin farklı alanlarında gözlenen kültürel tabakalanmaya paralel bir gelişim gözlenmiş, Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Erken Tunç Çağı III ve Erken Tunç Çağı II dönemlerine tarihlenen buluntular ile karşılaşılmıştır.

2.4. Tarihi Coğrafya

Nevşehir İli, Orta Anadolu'nun hemen hemen ortasında yer alması nedeniyle doğudan batıya ve kuzeyden güneye uzanan yolların geçtiği bir bağlantı noktası konumundadır (Ek-2). Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nı oluşturan Topakhöyük ve Teras Yerleşimi ile Yassıhöyük'ün, MÖ. III. binyıldan MÖ I. binyıl sonuna kadar, gerek boyutları gerekse de buluntuları ile bu konumun bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Erken Tunç Çağı tabakalarını içeren Topakhöyük ve Teras Yerleşimi, aynı çağlara tarihlenen pek çok yerleşime yakın olması açısından büyük önem taşımaktadır. Mezopotamya'dan farklı olarak Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nın siyasi yapısına ilişkin doğrudan bilgi veren kaynaklar henüz ele geçmemiştir. Daha geç dönemlere tarihlenen Asur Ticaret Kolonileri ve Hititlere ait belgelerde Erken Tunç Çağı Anadolu ve Mezopotamya ilişkileri ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Bu belgelerden ilki *şar-*

tamhâri yani “Savaş Kralı” (Westenholz, 1998: 8, Beckman, 2001: 88) efsanesidir. Metinde anlatılanlara göre Akad Kralı Sargon, Anadolu’da yer alan Puruşhanda kentinde yaşayan tüccarların Őik yeti  zerine Gümüş Dağları ve Amanos’u aşarak Puruşhanda’ya kadar gelir. Puruşhanda Şehrinin kralı Nur-dagal (Nur-dagan)’ı yenerek burada bir süre kalır (Westenholz, 1998: 8).

Akadlı Sargon’a ait efsaneyi içeren belgeler, Anadolu'nun siyasi yapısı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra Anadolu coğrafyası ile ilgili bilgi vermesi açısından da oldukça önemlidir (Kuzuoğlu, 2011: 416). Ancak bu belgelerde geçen olayların gerçekliği üzerine tartışmalar söz konusudur. Westenholz (1998: 8) belgelerde geçen olayların gerçekliğine ilişkin yorumlar yaparken, van de Mieroop (2000: 134) ve Beckman (2001: 85-91) bu belgelerdeki bilgilerin tarihsel gerçekliği olmadığını belirterek metinlerin yazıldığları dönemin krallarının kendi güçlerini ve otoritelerini göstermek amacıyla üretildiklerini savunmaktadırlar.

Anadolu Erken Tunç  ağı siyasi yapısı hakkında bilgi veren bir diğer belge de Sargon’un torunu Naram-Sin’in Anadolu’ya yapmış olduğu seferleri anlatan metinleri içermektedir. Bu metinlerde Naram-Sin’in Anadolu’ya gelerek kendisine karşı isyan çıkaran 17 kralla savaştığı anlatılmaktadır (van de Mieroop, 2001: 138). Naram-Sin’e karşı Anadolu’da çıkan isyanı anlatan bir diğer metin ise “Cuthean Efsanesi” olarak adlandırılan ve Boğazköy’den ele geçen belgedir (van de Mieroop, 2001: 140).

Akad ve Hitit Dönemine ait metinlerde adı geçen Puruşhanda Şehrinin Tuz Gölü çevresinde yer alması güçlü bir ihtimal olarak görülmüş ve Aksaray’daki Acemhöyük bu Şehir için güçlü bir aday olarak gösterilmiştir ( zg  , 1966: 1-2). Asur Ticaret Kolonileri  ağı’nda da önemli bir yerleşim olan Acemhöyük ( zg  , 1966: 2), Ovaören’in kuş u umu 45 km güneybatısında konumlanmaktadır. Yine Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde merkezi konumda bulunan Kültepe Kaniş ise Ovaören’in kuş u umu 120 km doğusunda yer almaktadır. Bu konumu ile Ovaören’in, söz konusu iki büyük merkez arasında uzanan g zerg hlar üzerinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Kaniş Karum’da açığa  ıkarılan Eski Asurca metinlerde genellikle ticari faaliyetlere ait kayıtların yazıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Anadolu Şehir isimleri de bu metinlerde yer almaktadır (Kuzuoğlu, 2011: 417). Metinlerde çok sayıda Şehir ismi

verilmesine rağmen, bu şehir isimlerine ait coğrafi tasvirlerle sınırlı sayıda rastlanmaktadır. Bununla birlikte bu coğrafi tasvirlerden, Nevşehir ve çevresinde *karum* veya *wabartum* olabilecek yerleşmelerin olabileceği belirtilmektedir (Bayram, 2011: 136). Bu noktada, Kaniş Karum'undan Puruṣhanda'ya giden kervan güzergâhı hakkında bilgi veren TC III-165 numaralı çivi yazılı metin (Kawakami, 2006: 65) üzerinde durulması gereken bir belge konumundadır. Metne göre Kültepe'den yola çıkan kervan Waṣhaniya, Neneša ve Ulama duraklarından sonra Puruṣhanda'ya ulaşmaktadır. Tuz Gölü çevresinde veya daha batıda lokalize edilen (Barjamovic, 2011: 357-378) Puruṣhanda'ya giden yolda ilk durağı oluşturan Waṣhaniya şehrinin Topakhöyük'ün doğusunda, Kızılırmak Nehri'nin hemen kuzeyinde veya güneyinde aranması gerektiği ifade edilmektedir (Barjamovic, 2011: 323). Şehrin Kızılırmak'ın güneyinde yer alabileceğinin bir göstergesi olarak, "Waṣhaniya'lı tuz adamları" ifadesinin geçtiği Hititçe metinler belirtilmekte ve bu durum Ovaörenin yaklaşık 25 km kuzeydoğusunda bulunan Tuzköy tuz madeni ile ilişkilendirilmektedir (Barjamovic, 2011: 396). Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın içinde yer aldığı bölgenin tarihi coğrafyasına ilişkin bir diğer yorum ise Bizans Dönemi Hac Yolları üzerinde bulunan Osiana yerleşimini eksene almakta ve bu yerleşimi Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Hitit Dönemi Ussuna/Ussina şehri ile eşitlemektedir (Forlanini, 2009: 51). Söz konusu şehir, Ovaören'in yaklaşık 9 km kuzeybatısında bulunan Ozancık yeraltı şehrine lokalize edilmektedir (Hild ve Restle, 1981: 250). Burada bulunan küçük boyutlu höyüğün söz konusu yerleşimi karşılamasının düşük bir ihtimal olduğu göz önüne alınırsa, Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı MÖ II. binyıl tabakalarıyla daha güçlü bir aday olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, II. Sargon Dönemi'nde kurulan kalelerden biri olan Usian'ın da Osiana ile eş tutulmak istenmesi de Demir Çağı devamlılığı açısından yine Ovaören'i ön plana çıkarmaktadır (Akçay, 2012: 86).

Yukarıda kısaca tanımlanan tarihi coğrafya verileri Ovaören Arkeolojik Yerleşim Alanı'nın gerek MÖ II. bin yılda, gerekse de MÖ. I. binyılda yazılı belgelerde ismi geçen kentlere oldukça yakın bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Ovaören'in bu kentlerden hangisiyle bağlantılı veya hangisi olduğu sorusu ise, ancak yerleşimde yazılı bir belgenin bulunması ile kesin olarak çözülebilecek nitelikte bir problemdir.

3. OVAÖREN TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI MEZARLARI

Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nde 2009 ve 2012 yılında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda açığa çıkarılan toplam 8 adet mezar ile GT-137 açmasında açığa çıkan su kuyusu, yoğun iskelet buluntuları içermesi nedeniyle bu bölümde değerlendirilmiştir. Bölüm içerisinde mezar tipleri esas alınmış ve Teras Yerleşimi buluntuları ile benzerlik gösteren diğer Erken Tunç Çağı yerleşimleri ile bağlantılar kurulmuştur.

Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan ilk mezar, Topakhöyük'ün yaklaşık 90 m güneyinde bulunan GC-140 açmasında (Ek-4) yer almaktadır. 2009 yılında, bu açmada açığa çıkarılan ve M-1 numarası verilen taş sanduka mezar (Ek-6, Resim 3.1) zayıf yüzey buluntuları ile temsil edilen Asur Ticaret Kolonileri Çağı tabakasının hemen altında açığa çıkarılmıştır.

Tez çalışmasının konusunu oluşturan diğer yedi mezar 2012 yılında Teras Yerleşimi'nde yürütülen kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkarılmıştır. M-2 numaralı taş sanduka mezar (Ek-7, Resim 3.2), Topakhöyük'ün yaklaşık 250 m güneyinde yer alan GE-158 açmasında açığa çıkarılmıştır (Ek-4). Teras Yerleşimi'nin güney sınırına oldukça yakın bir konumda bulunan mezar eğimli güney eteği üzerindedir. M-2 mezarı da açmada zayıf yüzey buluntuları ile temsil edilen Asur Ticaret Kolonileri Çağı tabakasının hemen altında açığa çıkarılmıştır.

Çalışmamız kapsamında değerlendirilen diğer 6 mezarın tamamı GT-137 açmasında açığa çıkartılmıştır. Topakhöyük'ün yaklaşık 65 m güneydoğusunda bulunan GT-137 açması, Teras Yerleşimi'nin merkezine yakın bir konumda bulunmaktadır (Şenyurt ve diğerleri, 2014: baskıda)(Ek-4, Ek-8, Resim 3.3). 2012 yılında GT-137 açmasında yürütülen çalışmalar, Teras Yerleşimi'nin stratigrafisinin belirlenmesi amacıyla açmanın kuzeybatısında 5x5 m'lik bir alanda dikey eksende yürütülmüştür (Şenyurt ve diğerleri, 2014: baskıda). 2013 yılı çalışmalarında ise açmanın genel durumunun anlaşılması amacıyla alanın tamamında kazı çalışmaları yürütülmüştür. GT-137 açmasında yürütülen çalışmalar, Teras Yerleşimi'nin bu alanda Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Erken Tunç Çağı III ve MÖ. III. binin ilk yarısına tarihlenen en az yedi tabakaya sahip olduğunu ortaya

koymuştur (Ek-5). GT-137 açmasında açığa çıkarılan farklı tiplerdeki taş sanduka, çömlek ve basit gümü tipindeki mezarlar V ve VII. tabakalarda açığa çıkarılmıştır.

Resim 3.1. GC-140 açması

Resim 3.2. GE-158 açması

Resim 3.3. GT-137 açması

2013 yılında GT 137 açmasında yürütülen çalışmalarda, 1-5/f-j plankarelerinde M-3 ve M-4 numaralı taş sanduka mezarların başlangıç kodlarına oldukça yakın bir seviyede yuvarlak şekilli bir düzenleme açığa çıkarılmıştır. Yuvarlak planlı ve taş örgülü düzenlemeyi dolduran toprak dolgusunun boşaltılmasından sonra, 23 bireye ait iskelet kalıntıları ve seramik buluntular ile karşılaşmıştır. İskelet kalıntılarının yuvarlak planlı yapıdan alınmasından sonra yürütülen çalışmalarda ise taban suyu seviyesine kadar yapının taşla doldurulduğu tespit edilmiştir (Ek- 10). Taban suyu seviyesine ulaşıldıktan sonra yapıya ait kapak taşı kırılmış olarak su içerisinde görülmüştür ve yapının su kuyusu olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, su kuyusunun mezarlardan alınan kemiklerin atıldığı bir alan olarak kullanıldığına veya bir nevi kemiklik olarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir.

Yukarıda konumları kısaca tanımlanan Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarları, tiplerine göre taş sanduka, çömlek mezar ve basit toprak mezar olmak üzere üç farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Birbirinden oldukça uzak ve sınırlı alanlarda açılan mezarların sayısının önümüzdeki yıllarda artacağı düşünülmektedir.

3.1. Taş Sanduka Mezarlar

Ovaören Teras Yerleşimi'nde 2009 ve 2012 yıllarında açığa çıkarılan dört adet taş sanduka mezar bulunmaktadır. Üç farklı açmada açığa çıkarılan taş sanduka mezarların 3 tanesi mezar mimarisi açısından bir benzerlik gösterirken, M-1 mezarı mimari olarak farklılık göstermektedir.

Taş sanduka mezarlardan ilki olan M-1, GC-140 açmasında, 4-5/ d-e plankarelerinde 1107,52 kodunda açığa çıkarılmıştır (Ek-6, Resim 3.4). M-1 Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan diğer üç sanduka mezardan daha farklı bir mimari göstermektedir. Yüzeyin yaklaşık olarak 20 cm altında bulunan M-1'in sandukası çeşitli boyutlardaki kireçtaşlarından oluşturulmuştur. Kuzeybatı-güneydoğu yönlü sandukanın doğu kısmının hemen üzerinde üst tabakaya ait köşe oluşturan kerpiç duvar parçası (Resim 3.4) yer almaktadır. Çeşitli boyutlardaki iri kireçtaşları ile oluşturulmuş sanduka mezar trapezoidal bir görünüme sahiptir. Sanduka mezarlarının örülmesinde kullanılan kireç taşlarının uzunlukları 10 ila 50 cm arasında değişiklik göstermektedir. Sanduka araları çamur harçla doldurulmuş 3 sıra taş ile oluşturulmuştur. Mezarın derinliği 45 cm, uzunluğu 180 cm,

genişliği ise doğuda 100 cm, batıda 125 cm olarak belirlenmiştir. Sanduka duvarlarının i yüzeyleri kalın bir çamur tabakası ile sıvanmıştır. Mezar tabanı ise sıkıştırılmış topraktır.

Resim 3.4. GC-140 açması M-1 mezarı

Resim 3.5. GC-140 açması M-1 mezarı(2)

Resim 3.6. M-1 mezarı kapak taşı

Taş sanduka mezarın üstünün oldukça iri bir kapak taşı ile örtüldüğü anlaşılmıştır. Ancak mezar soyulduğu için kapak taşı yerinde tespit edilememiş ve sandukanın güney duvarına bitişik bir şekilde açığa çıkarılmıştır (Resim 3.5). Kalınlıkları yaklaşık 10 cm civarında olan kapak taşları içinde 125x75 cm boyutlarındaki iri boyutlu sal taşı büyük mezar kapağı düşüncesini açıkça göstermektedir (Resim 3.6).

Mezar içinde az sayıda çanak çömlek parçasından başka herhangi bir buluntu ya da insan kemiğine rastlanmamıştır (Resim 3.4). Bununla birlikte 3-c plankaresinde bulunan insan kemiklerinin herhangi bir mezar kontekstine ait olmadığı ve soyulan mezar içinden alınarak, 3-c plankaresine atıldığı anlaşılmıştır. Anatomik bir bütünlük göstermeyen insan kemikleri iyi korunmadığı ve çok parçalı halde ele geçirildiği için bireyin antropolojik açıdan incelenmesi mümkün olmamıştır.

2012 yılında Ovaören Teras Yerleşimi'nde yürütülen çalışmalar sonucunda taş sanduka mezarlardan ikincisi, GE-158 açmasının 5x5 m'lik kuzeydoğu bölümünde 1106,52 kodunda açığa çıkarılmıştır (Ek-7). Yüzey toprağının 40 cm altında ele geçirilen mezar 3-5/g-1 plankarelerinde kuzeydoğu-güneybatı (Ek-7) yönünde uzanmaktadır. M-2 olarak adlandırılan mezarın mimarisi, M-1'den farklılık göstermektedir. Dikdörtgen planlı taş sanduka mezarın iri kireçtaşı plaklardan yapıldığı gözlenmektedir. Mezarın kapak taşı ve güneybatı sanduka duvarı yoktur. Mezarın güneybatısında kerpiç bir taban açığa çıkarılmıştır. Mezarın uzun kenarları 190 cm uzunluğundadır. Sandukayı oluşturan plakaların kalınlığı 15 santimetreyi bulmaktadır. Kuzeydoğu yönündeki kısa kenarın genişliği 98 cm, kalınlığı ise 10 cm civarındadır.

M-2 mezarının içinden az sayıda seramik parçası dışında herhangi bir mezar buluntusu ele geçmemiştir. M-1 mezarından farklı olarak M-2 mezarında insan kemikleri açığa çıkarılmıştır (Resim 3.7). Bir grup insan kemiğinin sandukayı oluşturan kuzeydoğu taş bloğuna doğru itildiği, dağınık halde duran kemikler ile anlaşılmaktadır. Düzgün bir bütünlük göstermeyen insan kemiklerinin, yapılan antropolojik incelemeler sonucunda iki kadın, bir erkek ve bir çocuk bireye ait oldukları anlaşılmıştır. Düzgün bir yatış pozisyonu veren bir insan iskeleti ise mezarın hemen hemen ortasına yarım hoker olarak yatırılmıştır (Resim 3.8). İskeletin baş kısmı güneydoğuya, ayakları ise kuzeybatıya konumlanacak şekilde mezarın içine yerleştirilmiştir.

Resim 3.7. M-2 mezarı çoklu gömü

Resim 3.8. M-2 mezarı hoker gömü

Resim 3.9. GT-137 açması M-3 mezarı

M-2 mezarında 5 birey açığa çıkarılması farklı soruları gündeme getirmiştir. Mezarın birden fazla kullanım aşaması olduğu, kuzeydoğu sandukasına doğru itilen iskelet kalıntılarından açıkça anlaşılmaktadır. Kenara sıyrılmış dağınık halde ele geçirilen 4 bireyin kafatası parçaları olmadığı için akrabalık ilişkileri hakkında bilgi vermek mümkün değildir. Sanduka kapağı bulunmayan M-2 mezarı, muhtemelen birkaç kez kullanmış olmalıdırlar. Mezarın son kullanımının yarım hoker pozisyonundaki kadın bireyin gömülmesinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu aşamada, diğer dört birey kenara itilmiş ve kadın birey mezarın içine yerleştirilmiştir.

2012 yılı kazı çalışmalarında GT-137 açmasının kuzeybatı köşesini kapsayan 5x5 m'lik alanda M-3 ve M-4 numaralı diğer iki taş sanduka mezar açığa çıkarılmıştır. 1-2/d-e plankarelerinde yer alan M-3 numaralı taş sanduka mezar 1107,25 kodunda açığa çıkarılmıştır (Ek-8, Resim 3.9). Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Erken Tunç Çağı III tabakalarının altında, 5. tabakada bulunan sanduka, yüzey toprağının 245 cm altındadır. Dikdörtgen planlı M-3 mezarı, oldukça iri boyutlu kireçtaşı plakalarla oluşturulmuştur. Mezarın güney ve doğu sanduka duvarlarının üst tabakalardaki inşaat faaliyetleri nedeniyle zarar görmüş ve mezarın içine çökmüş oldukları görülmüştür (Resim 3.9). Mezarın kuzeyindeki taş blok 95 cm, batısında yer alan taş blok ise 200 cm uzunluğuna ulaşmaktadır. M-3 mezarı kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Mezar kapak olarak yerleştirilen iri bir taş blok ile örtülmüştür. Mezarın içi irili ufaklı taşlarla doldurulmuştur. Taş sanduka mezar kendi döneminde soyulmuştur. Muhtemelen mezar açıldıktan sonra içi taşlarla doldurulmuş ve kapak üzerine tekrar kapatılmıştır. Mezarın derinliği 80 santimetredir.

Kendi döneminde soyulan ve tahrip edilen mezarın içinde insan kemikleri yer almamaktadır. Bununla birlikte, batıdaki taş bloğun dış tarafında biri kadın, diğer ikisi erkek olmak üzere üç bireye ait insan kemikleri açığa çıkarılmıştır. Çoklu gömü uygulaması ya da mezarın ikincil bir kullanımı olduğu düşüncesi bu mezar ile tekrar gündeme gelmektedir. Ancak kemiklerin soygun esnasında mezar dışına atılması yorum yapmayı zorlaştırmaktadır.

Mezar buluntusu olarak çeşitli tiplerde seramik kaplar ele geçmiştir (Resim 3.10). Ayrıca mezarın batı bloğunun dışında insan kemiklerinin yanında bir adet testi (Ek-17, Çizelge

17.2) açığa çıkarılmıştır. Muhtemelen bu iyi korunmuş kap, tahribat esnasında kemikler ile birlikte mezarın içinden alınarak sandukanın yanına bırakılmıştır.

Resim 3.10. GT-137 açması M-3 mezarı mezar hediyeleri

Son taş sanduka mezar, GT-137 açmasında M-3'ün yaklaşık 2 m batısında açığa çıkarılmıştır. 2-4/a plankarelerinde, açma kesitinin hemen önünde açığa çıkarılan ve M-4 olarak adlandırılan taş sanduka mezar (Ek-8, Resim 3.11) kuzey-güney doğrultulu olarak uzanmaktadır. Mezarın batı sandukası kesitin içinde yer almaktadır. Yüzey toprağının 265 cm altında yer alan mezar 1107,05 kodunda açığa çıkarılmıştır. M-2 ve M-3'de olduğu gibi sanduka iri blok kireç taşı plakalardan oluşturulmuştur. Kuzeydeki taş bloğun eni 110 cm, güneyde bu ölçü 130 cm'ye kadar ulaşmaktadır. Doğudaki taş blok 197 cm, batıdaki taş blok ise 189 cm uzunluğundadır. Taş blokların genişlikleri 100 cm civarındadır ve kalınlıkları 15 cm'yi bulmaktadır.

Resim 3.11. GT-137 açması M-3 ve M-4 mezarları

Büyük taş blok kapak kaldırıldığında mezarın içinin büyük taşlarla doldurulduğu gözlenmiştir. Mezarın, diğer üç mezarda olduğu gibi kendi döneminde soyulduğu anlaşılmaktadır. Mezar tahrip edildiği için sadece bir insana ait parmak kemikleri ve kol kemiği parçası ele geçmiştir. Bununla birlikte, mezarda seramik parçaları dışında (Resim 3.11) herhangi bir mezar hediyesi açığa çıkarılmamıştır. Soygun sırasında mezar açılıp içi boşaltıldıktan sonra, yeniden taşlarla doldurulup kapatılmış olmalıdır. Mezarın derinliği yaklaşık olarak 1 metredir.

Taş sanduka mezarlar, Anadolu'da sıklıkla rastlanan mezar tiplerinden biridir. Taş sanduka mezarlar genel olarak iki farklı tipte (Özgüç, 1948) düzenlenmektedir. İlki en az dört, en fazla altı iri boyutlu, yassı taş levha ile oluşturulan sandık mezarlardır. Bu mezarların üstü genellikle iri boyutlu bir ya da iki parçadan oluşan bir kapak taşı ile örtülmektedir. Diğeri ise dört bir yanı farklı boyutlardaki düzensiz taşlarla oluşturulan ve çoğunlukla üstü açık bırakılan sandık tipi mezarlardır. Anadolu'da görülen en erken taş sanduka mezar geleneğinin yaygın olmasa da Neolitik dönemde başladığı bilinmektedir (Uhri, 2010: 114). Alişar'ın Kalkolitik döneme ait 13. tabakasında iki adet taş sanduka mezar (X14 ve X18) açığa çıkarılmıştır (von der Osten, 1937, Özgüç, 1948). Aynı döneme yani Kalkolitik döneme tarihlenen Korucutepe ve Alacahöyük yerleşimlerinde de taş sanduka mezar görülmektedir (Uhri, 2010: 115). Bununla birlikte Erken Tunç Çağı'nda taş sanduka mezar sayısında bir artış olmuştur. Anadolu coğrafyasının hemen hemen her bölgesinde taş sanduka mezar geleneğine rastlanmaktadır.

Orta Anadolu ve çevresinde Erken Tunç Çağı'na tarihlenen pek çok yerleşim ve mezarlık alanı vardır. Bunlardan Balıbağ (Süel, 1989, Süel, 1991, Süel, 1992), Kalinkaya (Zimmermann, 2006), Alişar (von der Osten, 1937), Resuloğlu (Yıldırım, 2006, Yıldırım, 2011), Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Kestel Madeni (Yener, 1997), Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998), Kusura (Lamb, 1936, Lamb, 1937), Gordion (Gunter, 1991), Harmanören (Özsait, 2002), Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992, Seeher, 1993), Karataş-Semayük (Mellink, 1969), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991) ve Polatlı (Lloyd-Gökçe, 1951) yerleşimleri taş sanduka mezarların açığa çıkarıldığı başlıca merkezler olarak dikkati çekmektedir.

Ovaören Teras Yerleşimi mezarları ile çağdaş yani Erken Tunç Çağı II evresine tarihlenen taş sanduka mezarlar Harmanören (Özsait, 2002: 333), Ahlatlıbel (Koşay, 1931),

Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992: 163), Kaklık (Topbaş ve diğerleri, 1998: 33-38), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 39), Alişar (von der Osten, 1937) ve Polatlı (Lloyd ve Gökçe, 1951: 23) yerleşimlerinde yer almaktadır. Yukarıda bahsedilen diğer merkezler Erken Tunç Çağı III evresine aitken, yalnızca Kusura' da açığa çıkarılan mezarlar Erken Tunç Çağı I evresine tarihlendirilmektedir. Taş sanduka mimarisinde dönemsel olarak çok fazla bir farklılık göze çarpmamaktadır. İri taş bloklarla oluşturulan sanduka mezarların bahsi geçen merkezlerden biri olan Kusura (Lamb, 1936: 16) mezarlarından yola çıkarak erken evrede var olduğunu söylemek doğru olacaktır. Erken Tunç Çağı II evresi ile birlikte taş sanduka mezar mimarisi farklı tiplerde görülmeye başlamıştır. Küçük taşların yan yana ve alt alta dizilimi ile oluşturulan sanduka mezar tipi, iri taşlarla oluşturulan sanduka mezar tipi gibi yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Az sayıdaki Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarlarının en yoğun grubunu taş sanduka mezarlar oluşturmaktadır. Ovaören taş sanduka mezarlarının Özgüç'ün belirttiği farklı iki tipten (Özgüç, 1948) birincisine yani dört bir yanı iri boyutlu taşlarla oluşturulmuş sanduka tipine (M-2, M-3, M-4) uydukları görülmektedir. M-1 mezarının sandukası genişlikleri yaklaşık olarak 20 cm boyutunda iri taşlar yan yana ve üst üste konularak trapezoidal biçimde oluşturulmuştur. Teras Yerleşimi taş sanduka mezarlarının üstleri iri, yassı kireçtaşı plakalar ile kapatılmıştır. Bununla birlikte mezarların kendi dönemlerinde tahrip edilmesi sonucu M-1 ve M-2'ye ait olduğu düşünülen kapak taşları in-situ olarak bulunamamıştır.

Yukarıda belirtilen yerleşimlere ait taş sanduka mezarların büyük bir çoğunluğu, Ovaören taş sanduka mezarları gibi iri blok taşlarla oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Ovaören Erken Tunç Çağı taş sanduka mezarlarının (M-2, M-3 ve M-4) Resuloğlu (Yıldırım, 2006:7; 2011: 17), Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992: 6; 1993: 366), Kusura (Lamb, 1936: 55, 57, 61, 63), Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 33-35), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 39-68) ve Harmanören (Özsait, 2002: 330) yerleşimlerinde açığa çıkarılan taş sanduka mezarlar ile benzerlik gösterdikleri söylenebilir. Bu yerleşimlerdeki taş sanduka mezarlar genel olarak 4 ya da 6 iri taş blok ile dikdörtgen ya da kare formlu olarak oluşturulmuşlardır. Üstleri bir ya da iki parçadan oluşan iri kireçtaşı blok ile kapatılmıştır.

Polatlı'da açığa çıkarılan bir taş sanduka mezar (Lloyd ve Gökçe, 1951: 24, Lev. 3.d) Ovaören M-1 mezarı ile benzerlik göstermektedir. Sanduka mezar yan yana ve üst üste iri

taşların dizilmesi ile oluşturulmuştur. Yine aynı taş sanduka mezarın benzerleri Kalinkaya (Zimmermann, 2006: 36), Alişar (von der Osten, 1937) ve Ahlatlıbel (Koşay, 1931) yerleşimlerinde Erken Tunç Çağı tabakalarına ait mezarlar arasında görülmektedir. Bununla birlikte Ahlatlıbel ve Kalinkaya'da görülen sanduka mezarlar Özgüç'ün belirlediği sanduka tipi mezarlardan ikincisine yani düzensiz taşlarla oluşturulan ve üstleri açık bırakılan sanduka tipine daha çok uymaktadır. Alişar Höyük'ün Bakır Çağ tabakalarında açığa çıkarılan üç adet sanduka mezar (von der Osten, 1937) ise iri boyutlu taş blokların yan yana konması ile oluşturulmuştur. Bu açılardan bakıldığında Ovaören M-1 mezarı ile en çok benzerlik gösteren Polatlı yerleşiminden çıkarılan taş sanduka mezardır.

Ovaören Erken Tunç Çağı taş sanduka mezarlarının boyutlarının da oldukça büyük olduğu görülmektedir. Genişlikleri 95 ila 125 cm, uzunlukları ise 180 ila 200 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Trapezoidal formlu olan M-1 dışında geri kalan üç sanduka mezarda dikdörtgen formludur. Taş sanduka mezarlar boyutları açısından kıyaslandığında, Küçükhöyük'te açığa çıkarılan bir trapezoidal formlu taş sanduka mezarın 223x140 cm ebatlarında (Gürkan ve Seeher, 1991: 46) olduğu görülmektedir. Çorum ili sınırlarındaki Resuloğlu Erken Tunç Çağı'na ait taş sanduka mezarların Yıldırım, 2006:7; 2011: 17) uzunlukları 80 ila 170, genişlikleri 55 ila 125 cm, formları ise dikdörtgen ve kare arasında değişkenlik göstermektedir. Afyon Kusura'da ki taş sanduka mezarların (Lamb, 1936: 55-63) genişlikleri 63 ila 85 cm arasında, uzunlukları ise 80 ila 160 cm arasında değişmektedir. Gordion'da (Gunter, 1991) Erken Tunç Çağı'na ait olarak çıkarılan tek bir taş sanduka mezar, F tümülüsünün altından çıkarılmıştır. İri boyutlu taşlar ile oluşturulan bu mezarın yarı dairesel bir formda olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Ovaören taş sanduka mezarlarından ayrılmaktadır. Afyon Kaklık Mevkii mezarlığında ele geçirilen iki adet taş sanduka mezar (Topbaş ve diğerleri, 1998: 33-35) boyut açısından oldukça iri bir görünüme sahiptir.

Mezarların soyulmuş olması nedeniyle M-1, M-2 ve M-4'e insan kemikleri mezarın içinden değil, mezarların kenarından toplanmıştır. Bu nedenle iskeletlerin yatış yönü ile ilgili bilgi vermek zordur. Bununla birlikte mezarların konumu açısından da bir yön birliğinden bahsetmek mümkün değildir. M-1 kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda iken, M-2 ve M-3 kuzeydoğu-güneybatı istikametinde konumlanmaktadır. M-4 ise kuzey-güney doğrultusundadır.

Resuloğlu taş sanduka mezarlarında bir yön birliğinden söz etmek mümkündür. Mezarların büyük bir çoğunluğu doğu-batı istikametinde yerleştirilmiştir (Yıldırım, 2010: 17). Aynı Şekilde Kusura ve Kckhyk ve Demircihöyük-Sarıket mezarlığına ait taş sanduka mezarlarda bir yön birliğinden söz etmek mümkündür (Lamb, 1937: 61, Gürkan ve Seeher, 1991: 39-68, Seeher, 1991: 102). Kusura' da ki mezarlar batı-doğu doğrultusunda yerleştirilirken diğer, iki yerleşime ait taş sanduka mezarların güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda konumlandıkları kaydedilmiştir.

Ovaören taş sanduka mezarlarında dikkati çeken bir diğer özellik ise sanduka mezarların ikincil kullanımlarıdır. Özellikle M-2 içerisinden beş farklı bireye ait insan kemikleri açığa çıkarılmıştır. Mezarın içindeki 4 birey kenara sıyrıldıktan sonra bir kadına ait iskelet hoker pozisyonunda mezarın içine yatırılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi mezarın en az iki kullanım aşaması olduğu görülmektedir. M-3'e ait bireyler, mezar kendi döneminde soyulduğu için mezar içinden alınmış ve mezarın hemen yanına atılmıştır. Mezarın kenarından toplanan insan kemiklerinin üç farklı bireye ait olduğu tespit edilmiştir. İskeletler in-situ olarak bulunamadığı için mezarın kullanım aşamalarına ilişkin bilgi vermek zordur. Ancak bu mezarda da çoklu gmnn varlığından söz edilebilir. Taş sanduka mezarlarda görülen bu uygulama Kckhyk (Gürkan ve Seeher, 1991: 40), Kusura (Lamb, 1936: 61), Resuloğlu (Yıldırım, 2006: 7) ve Balıbağ (Süel, 1991: 206) mezarlarında da görülmektedir.

Anadolu coğrafyasında Erken Tunç ağı'ndan itibaren oldukça yaygınlaştığı görülen taş sanduka mezarların yukarıda değinilen Batı ve Orta Anadolu yerleşimleri dışında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Erken Tunç ağı yerleşimlerinde de oldukça yoğun olarak bulunduğu görülmektedir. Dört adet iri blok taştan yapılmış sanduka mezarlar Diyarbakır Aşağı Salat (Şenyurt, 2002: 447, Akçay, 2005: 25-28), şanlıurfa Titriş Hyk (Laneri, 2007: 249-255) ve Lidar Hyk (Hauptmann, 1983: 96), Gaziantep Birecik Barağı Mezarlığı'nda (Sertok ve Ergeç, 1999: 89) açığa çıkarılmıştır. Taş sanduka mezarlar boyutları açısından kıyaslandığında 220x160 cm'lik lleri ile Birecik (Sertok ve Ergeç, 1999: 87-107) taş sanduka mezarlarının ve Lidar Hyk'te (Hauptmann, 1983: 96) açığa çıkarılan 250x150 cm ebatlarındaki tek sanduka mezarın, Ovaören Teras Yerleşimi taş sanduka mezarları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

3.2. Çömlek ve Küp Mezarlar

Ovaören Teras Yerleşimi mezarlarının ikinci grubunu çömlek ve küp mezarlar oluşturmaktadır. Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan 8 adet mezardan bir tanesi çömlek iki tanesi küp mezardır. M-5 numaralı çömlek mezar, GT-137 açmasının kuzeybatında 3-d plankaresinde açığa çıkarılmıştır (Ek-8).

M-5 mezarı yüzey toprağının 285 cm altındadır ve M-3 mezarının hemen güneydoğusuna konumlanmıştır. Mezar için ağız çapları 32 cm olan iki adet çömlek kullanılmıştır. Birinci çömlek dikey kulpludur. İki parçaya ayrılmış ve iskeletin başını örtecek şekilde yerleştirilmiştir. İkinci çömlek yatay kulpludur ve iskeletin gövde ve ayak kısımlarını örtmek için kullanılmıştır. İskelet toprağa hoker olarak yerleştirildikten sonra üstü kırılan iki çömlek yardımıyla örtülmüştür (Resim 3.12, Ek-20). Kadın bireye ait iskeletin başı kuzeye, ayakları ise güneye bakacak şekilde her iki küpün altında konumlanmıştır. Çömleklerin içinde herhangi bir mezar hediyesine rastlanmamıştır. Bununla birlikte mezarın çevresinden hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Resim 3.12. GT-137 açması M-5 mezarı

Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan küp mezarların ikisi de GT-137 açmasında, 7. tabakada açığa çıkarılmıştır. Açmanın kuzeybatı köşesini kapsayan 5x5 m'lik alandan ele geçirilen ilk küp mezar M-7 olarak adlandırılmıştır (Resim 3.13, Ek-21.2). Açmanın kuzeyinde yer alan küp mezar, yüzey toprağının 390 cm altındadır. M-7 numaralı mezar, küpün, ağız kısmının ters çevrilerek toprağa yerleştirilmesiyle oluşturulduğu tespit edilmiştir. Dip kısmı yukarıda kalan çömleğin, kırık olan dip kısmı yassı kapak taşıyla kapatılmıştır (Resim 3.14). Küp mezarın çevresi küçük taşlarla desteklenmiştir. Mezarın

hemen arkasında, açmanın kuzey kesitinde küçük taşlarla örülmüş duvar olduğu düşünülen bir düzenleme açığı çıkarılmıştır.

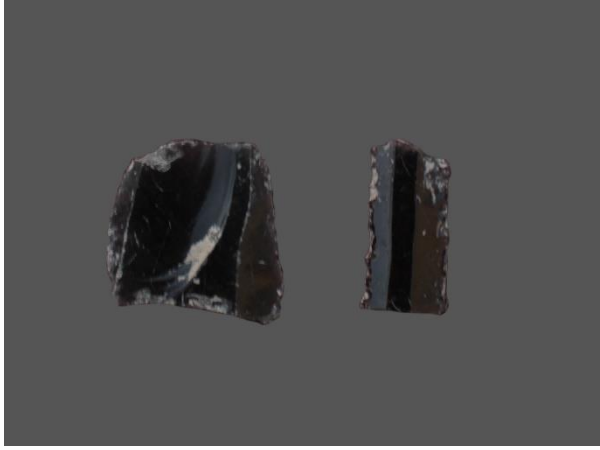

Resim 3.13. GT-137 açması M-7 mezarı

Resim 3.14. GT-137 açması M-7 mezarı kapak taşı

M-7'de çeşitli tiplerde mezar hediyeleri ele geçirilmiştir. Obsidiyen dilgi aletler (Resim 3.15) içeren mezardan aynı zamanda büyük ve küçükbaş hayvanlara ait uzun kemikler açığa çıkarılmıştır. Bununla birlikte, insan kemiği olarak sadece bir art kafa kemiği bulunmuştur.

Resim 3.15. Obsidiyen aletler

M-8 numaralı ikinci küp mezar (Resim 3.16, Ek-21.1) GT 137 açmasında 7. tabakada M-7'nin hemen güneyinde açığa çıkarılmıştır. Küp mezar yüzey toprağının 390 cm altında açığa çıkarılmıştır. M-7'de olduğu gibi küp ters çevrilmiş ve ağız kısmı alt tarafa gelecek şekilde toprağa yerleştirilmiştir. Mezarın, M-7'de olduğu küçük taşlarla desteklendiği anlaşılmıştır. 60 cm ağız çapına sahip olan kaba hamurlu M-8 mezar küpü M-7 mezar küpüne oranla daha kötü korunmuştur. Küpün dip kısmının kırık olduğu ve yassı bir taş yardımıyla kapatıldığı mezar içerisinde bulunan kapak taşından anlaşılmıştır. Erkek bireye ait olan insan iskeleti küpün içine hoker pozisyonunda yerleştirilmiştir. İskeletin başının kuzeybatıya, ayaklarının ise güneydoğuya bakacak şekilde küpün içinde yerleştirildiği görülmüştür.

Resim 3.16. GT-137 açması M-7 ve M-8 mezarları

Çömlek ve küp mezarlar Geç Neolitik Dönem' den itibaren Anadolu yerleşimlerinde görülmektedir ve Anadolu'da en sık rastlanan (Özgüç, 1948) mezar tipidir. Önceleri bebek

veya çocukları gömmek için kullanılan pişmiş toprak kaplar, zamanla erişkin insanları da gömmek için kullanılmaya başlanmıştır. Çeşitli büyüklüklerde olmasına rağmen hemen hemen benzer formlarda pişmiş toprak kaplar içine gömülen insan bedenleri hoker pozisyonunda yerleştirilmektedir.

Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarlarından üç tanesinin küp mezar (M-5, M-7 ve M-8) olduğu görülmektedir. M-5 mezarı boyları 32 cm olan iki adet çömlek kullanılarak oluşturulmuştur. Çömleklerden biri dikey kulpludur ve kırılarak iskeletin başını örtmek için kullanılmıştır. İkinci çömlek ise yatay kulpludur ve iskeletin ayak kısmını örtmek için kullanılmıştır. İskelet toprağa yerleştirildikten sonra çömlekler dikey olarak iskeletin üstüne kapatılmıştır. Bu şekilde oluşturulan mezarlar Tahsin Özgüç tarafından sahte küp mezar (Özgüç, 1948) olarak tanımlanmıştır. En iyi bilinen örnekler Afyon ili sınırlarında yer alan Kusura (Lamb, 1936: 55 ve 58, Resim 26) yerleşimine ait mezarlık alanında ve Çankırı ili sınırları içerisindeki Salur mezarlığında (İbiş-Durmuş, 2010: 16) ele geçmiştir. Harmanören (Özsait, 1995: 159) mezarları arasında da bu uygulamaya benzer bir uygulama görülmektedir. Ancak iskeletin üstü örtülürken küpler kırılmadan kullanılmıştır.

Resuloğlu (Yıldırım, 2006: 6), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 51, Resim 5), Harmanören (Özsait 1995: 156, Özsait, 1999: 469) ve Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1993: 366) mezarlık alanlarında farklı bir küp/çömlek mezar uygulaması görülmektedir. İki adet çömleğin içine ölünün bedeni hoker pozisyonunda yatırılır ve küplerin ağızları birbirlerine degecek şekilde beden çömleklerin içine kapatılır. Ancak bu uygulama Ovaören Erken Tunç Çağı mezarları arasında henüz açığa çıkarılamamıştır.

Ovaören Teras Yerleşimi'nin Erken Tunç Çağı'na tarihlenen en erken evresinde (Ek-5) açığa çıkarılan iki adet küp mezar (M-7 ve M-8), kapların ters çevrilerek ağız kısımları toprağa gelecek şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Gri özlü, kaba hamurlu küplerin dip kısımları kırılmış ve üstleri sal taşı bir kapak ile kapatılmıştır. Bu şekilde yapılan küp mezar uygulamaları Orta Anadolu'da oldukça yaygın olarak görülmektedir. Sal taşı ile küpün ağzının veya dibinin kapatılması uygulaması Maşathöyük (Emre, 1979: 3-4), Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 32-38), Kalinkaya (Zimmermann, 2006: 36), Salur (İbiş ve Durmuş, 2010: 17), Resuloğlu (Yıldırım, 2011: 16), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 49), Balıbağ (Süel, 1989: 147; 1991: 206; 1992: 132) ve Demircihöyük-

Sarıket (Seeher, 1992: 164; 1993: 366) mezarlığında açığa çıkarılan küp mezarlarda karşımıza çıkmaktadır.

Ovaören küp mezarlarında görülen bir diğer özellik ise küplerin çevrelerine üç veya daha fazla sayıda küçük taşlar sıralanmıştır. Bu taşlar muhtemelen küpleri desteklemek amacıyla dizilmiş olmalıdır. Benzer uygulama Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 32-38), Alacahöyük (Arık, 1937: 98 ve 108), Maşathöyük (Emre, 1979: 4), Resuloğlu (Yıldırım, 2011: 16), Salur (İbiş ve Durmuş, 2010: 17), Karataş-Semayük (Mellink, 1969: 320), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 49), Harmanören (Özsait, 1997: 459) ve Balıbağ (Süel, 1989: 147; 1991: 206; 1992: 132) yerleşimlerinde görülmektedir.

Ovaören küp mezarları diğer altı adet mezardan farklı olarak tahrip edilmemiş ve kendi döneminde soyulmamıştır. Bununla birlikte M-7 içerisinde sadece bir art kafa kemiği ele geçmiştir. M-8 içerisinde hoker pozisyonunda yerleştirilmiş tek bir adet insan iskeleti açığa çıkarılmıştır. Teras Yerleşimi küp ve çömlek mezarlarına tek bir birey yerleştirildiği görülmektedir. Mezar hediyesi olarak obsidiyen taşlar ile birlikte bileği taşı, öğütme taşı ve pişmemiş topraktan bir ağırşak ele geçmiştir. M-7'nin içerisinde büyükbaş hayvanlara ait kemikler, obsidiyen taşlarla birlikte açığa çıkarılmıştır.

Orta Anadolu'daki Erken Tunç Çağı'na ait diğer yerleşimlerle karşılaştırıldığında mezar buluntularının son derece fakir olduğu görülmektedir. Özellikle Alişar (von der Osten, 1937), Maşathöyük (Emre, 1979: 4), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1961: 47) gibi yerleşimlerden ele geçen tunç iğne, bilezik, küpe ve diadem gibi mezar hediyeleri ile kıyaslandığında Ovaören Erken Tunç sakinlerinin daha sade bir hayat sürdürdükleri söylenebilir.

3.3. Basit Toprak Mezar

Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarlarının son grubunu basit toprak mezar oluşturmaktadır. Açığa çıkarılan 8 adet mezardan sadece bir tanesi basit toprak mezardır.

M-6 olarak adlandırılan basit toprak mezar GT 137 açmasının 5x5 m'lik kuzeybatı köşesindeki alandan ele geçmiştir. Batı-Doğu doğrultusunda yerleştirilen iskelet bir önceki tabakaya ait köşe yapan kalın duvarın altında (Resim 3.17) konumlanmıştır. Baş kısmı

batıya bakan kadın bireye ait iskelet hoker pozisyonunda toprağın içine yerleştirilmiştir. Mezar içinden herhangi bir mezar hediyesi ele geçmemiştir. Ancak iskeletin önünde dağınık, küçük taşlara rastlanmıştır.

Resim 3.17. GT-137 açması M-6 mezarı

3.4. İkincil Gömü (Kuyu)

2013 yılında, Ovaören Teras Yerleşimi GT-137 açmasında mezarların yayılımı ve yerleşimin tabakalanmasını daha net görmek amacıyla açmanın genelinde seviye inilmiştir. Yüzeysel toprağın altında Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait dönemine ait malzemelerin gelmesi ve aynı döneme tarihlenen seramikler içeren çöp çukurları açığa çıkarılmasına rağmen, bu döneme ait herhangi bir mimari düzenlemeye rastlanmamıştır. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne ait tabakaların altından ETÇ III Dönemi'ne tarihlenen mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Bir önceki sene 1-5/a-e plankarelerini kapsayan 5x5 m²'lik alanda yürütülen çalışmalar sonucu ortaya çıkan tabakalanmanın netlik kazanması, mezarların yayılımının görülebilmesi amacıyla çalışmalar açmanın genelinden 1-5/f-j plankarelerini kapsayan kuzeydoğudaki 5x5 m²'lik alanda sürdürülmüştür. III. tabakada ETÇ III'e tarihlenen tabakanın altında küllü bir kültür dolgusu olduğu tespit edilmiştir. Alt seviyelere inildikçe duvar taşları olduğu anlaşılan iri boyutlu taşlar bu küllü dolgunun içinde açığa çıkarılmaya başlanmıştır. Bu küllü tabakanın tahribat sonucunda oluştuğu düşünülmektedir. ETÇ II tabakalarında ciddi bir yıkım söz konusudur. Bu küllü dolgu içerisinden moloz taşlarla birlikte yer yer dağınık halde, herhangi bir mezar bütünlüğü göstermeyen insan kemikleri ve seramik parçaları toplanmıştır. İnsan kemiklerinin varlığı

mezarların bu alanda da devam ettiğini ancak meydana gelen yıkıntı sonucu tahrip edildiğini göstermektedir.

Küllü toprak, yaklaşık 2 metrelik bir dolgu içerisinde devam etmiştir. 1107.12 seviyesinde 1-2/g-h plankarelerinde üç adet iri taş ile oluşturulmuş yuvarlak bir düzenleme olduğu saptanmıştır (Resim 3.18). Bu düzenlemeye ait taşların alt seviyelere indikçe düzgün bir yuvarlak planlı bir yapı oluşturduğu gözlenmiştir (Resim 3.19) ve çalışmaların sonucunda bir kuyu olduğu anlaşılmıştır. Kuyunun üzerinin 1107,12 seviyesinde açığa çıkarılan taşlar ile kapatıldığı anlaşılmıştır. Beşinci tabakaya ait taş sanduka mezarlar ile hemen hemen aynı seviyede açığa çıkarılan kuyu ağzının çevresinde dağınık halde insan kemikleri açığa çıkmaya devam etmiştir.

Resim 3.18. GT-137 açması kuyu

Kuyunun ağız çapı 67 santimetre olup, seviye inildikçe kuyunun çapının giderek genişlediği ve konik bir (Resim 3.20, Ek-9) form aldığı görülmüştür. Kuyunun mimari düzenlemesi iri ve yer yer orta boyutlu taşların yüzeylerinin düzeltilenmesi ile oluşturulmuştur. Çeşitli boyutlardaki toplama taşlar ve kireçtaşlarından çapraz örgü tekniği kullanılarak örülen kuyuda 48 adet taş sırası açığa çıkarılmıştır ve kuyunun derinliği 4 metre civarındadır. Kuyunun içinin toprak dolgu ile doldurulduğu gözlenmiştir. Yaklaşık 1.80 cm kalınlığındaki toprak dolgunun içinden çeşitli tiplerde seramik kaplar (Resim 3.21), sapan ve ezgi taşları açığa çıkarılmıştır (Ek-10).

Resim 3.19. GT-137 açması kuyu ağız

Resim 3.20. Kuyudaki insan kemikleri

Resim 3.21. Kuyudaki seramik buluntular

Kuyu içerisinde 1104,92 kodunda erişkin, genç erişkin, çocuk ve bebek bireylere ait olduğu saptanan toplam 22 adet insan iskeleti açığa çıkarılmıştır. Yaklaşık 40 cm'lik bir dolgu içerisinde açığa çıkarılan iskeletlerinin hemen altında çömlek parçaları toplanmıştır. Çömlek parçalarının kaldırılmasından sonra ise kuyunun taban suyu seviyesine kadar çeşitli boyutlardaki taşlar ile doldurularak körlendiği anlaşılmış ve yassı levha şeklindeki kuyu kapağının açığa çıkarılması ile yapının su kuyusu olduğu kesinlik kazanmıştır (Resim 3.22). Teras Yerleşimi'nin 5. tabakasına ait olan su kuyusunun içinden çıkan insan iskeletleri ve yine kuyunun çevresindeki küllü, yıkıntı dolgu içinden toplanan insan kemikleri bu alandaki mezarların tahrip edildiğini kanıtlar niteliktedir. Erken Tunç Çağı III Dönemi yerleşim sakinlerinin, yeniden yapılanma sırasında kendilerinden önce oluşturulan mimari kalıntıları tahrip ettikleri gözlenmektedir. Herhangi bir mimari kalıntı ele geçmemesine rağmen, GT-137 açması 1-5/a-e plankarelerindeki mezarların seviyesine kadar inen yıkıntı dolgunun içerisinden insan kemiklerinin açığa çıkarılması yukarıda da bahsedildiği gibi mezarların bu alanda da devam ettiğini göstermektedir. Muhtemelen yeniden yapılanma faaliyetleri esnasında kuyu körlenerek mezarlarından çıkarılan insan kemikleri ve mezar buluntuları kuyunun içerisine atılmıştır. Bir nevi kemiklik olarak kullanılan su kuyusunun içerisindeki insan kemiklerinin herhangi bir düzen göstermeyişi ve artiküle yani düzgün bir anatomik pozisyonda ele geçmeyişi bu durumun bir diğer göstergesidir. Kemikler dağınık bir halde, herhangi bir anatomik düzen göstermeksizin kuyunun içine atılmışlardır.

Resim 3.22. Kuyunun kapak taşı

Bu düşünceye ulaşmamızı sağlayan veriler hem antropolojik hem de arkeolojik incelemeler sonucunda elde edilmiştir. Arkeolojik verilere baktığımızda yukarıda da bahsedildiği gibi mezarların seviyesinde açığa çıkarılan kuyunun çevresinden gelen dağınık insan kemikleri, bu alandaki mezarların geç evreye ait yerleşim sakinleri tarafından tahrip edildiğini göstermektedir. 5. tabakaya ait bu alanda, mimari açıdan bir tahribat söz konusudur. Ancak toplumlar arasında herhangi bir çatışma, savaş olduğunu gösteren veriler elde edilememiştir. Kısıtlı bir alanda yapılan kazı çalışmaları sonucunda böyle bir genellemeye gitmek yanlış olacaktır. Bununla birlikte kemikler üzerinde yapılan antropolojik incelemeler sonucunda Titriş Höyük (Laneri, 2007: 241-266), İkiztepe (Erdal, 2010: 73-75) ve Kovuklukaya (Erdal, 2004: 171-173) yerleşimi erkek bireylerinde olduğu gibi herhangi bir kırık, çukuk, kesici ve delici aletlerle yaralanma, uzuv kesilmesi gibi travma belirtisi olabilecek herhangi bir lezyona rastlanmamıştır.

Bir diğer ihtimal olarak salgın bir hastalık sonucu bu bireylerin kuyu içine atıldıkları ve kuyunun kapatıldığı düşünülebilir. Kuyu içerisindeki bireylerin özellikle 5-6 yaş grubunu kapsayan çocuk bireylere ait olması enfeksiyonel bir hastalık düşüncesini akla getirmektedir. Kemikler üzerinde yapılan paleopatolojik analizler, kemiklerde romatizma ve anemiye bağlı olarak oluşan lezyonların varlığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte iskeletlerin düzgün bir anatomi vermeyişi ve dağınık halde ele geçmesi, kemiklerin yumuşak dokulardan arandıktan sonra yani tahrip edilen mezarlardan toplanarak kuyunun içine atıldığı ihtimalini güçlendirmektedir. İçlerinden sadece tek bir bireyin düzgün bir anatomik pozisyon gösterdiği tespit edilmiştir. Kafatası ve alt çenesi ile bacak kemiklerinin artiküle yani eklemli bir şekilde durduğu saptanan bu bireyin öldükten hemen sonra kuyunun içerisine atıldığı düşünülmektedir.

Anadolu'da erken yerleşimlere bakıldığında genellikle sulak araziler ve su kenarlarının yerleşim alanı olarak iskân edildiği görülmektedir. İnsanların yaşaması için gerekli olan su, her yerleşim açısından çok önemlidir (Naumann, 2007). Erken dönemlere ilişkin su kuyularının varlığı az bilinmekle birlikte nüfusun artmasına bağlı olarak iskân alanlarının genişletilmesi sonucunda insanın yaşaması için temel ihtiyaç olan su sıkıntısını gidermek amacıyla su kuyuları, su sarnıçları ve su havuzları gibi düzenlemeler yerleşimlerdeki yerini almaya başlamıştır. Özellikle Batı Anadolu Bölgesi'ne ait yerleşimlerde çok sayıda su kuyusuna rastlanmıştır (Naumann, 2007). Bu kuyuların başlıca örnekleri Thermi, Troia gibi yerleşimlerde (Naumann, 2007) görülmektedir.

Ovaören Yerleşimi'nin coğrafi özellikleri ve coğrafi konumu göz önüne alındığında yerleşimin oldukça sulak bir arazi üzerinde yer aldığı ve su kenarına konumlandığı görülmektedir. GT-137 açmasında açığa çıkarılan su kuyusunun 5. tabaka yerleşiminin diğer mimari buluntularının dışında kalan bir alanda bulunması, kuyunun açık bir alanda yer aldığına işaret etmektedir. Olasılıkla yerleşimde bulunan birden fazla konutun su ihtiyacını karşılayan kuyu, Erken Tunç Çağı III'e tarihlenen 4. tabaka sakinlerinin geniş ölçekli olduğu anlaşılan inşaat faaliyetleri sırasında körlenmiş ve içi insan kemikleri ile doldurulduktan sonra kapatılmıştır. Anadolu'da bulunan diğer Erken Tunç Çağı yerleşimlerine bakıldığında, çok fazla örneği bulunmayan su kuyuları Karataş-Semayük (Warner, 1994) ve Tülintepe'den (Esin ve Arsebük 1974:142, Harmankaya, 1993: 371) de bilinmektedir. Tülintepe yerleşiminde açığa çıkarılan kuyu 3.50 m'lik bir genişliğe sahiptir. Yaklaşık 7 m'lik kısmı açılmış olmasına rağmen, dibe kadar inilmediği için tam derinliği bilinmemektedir (Harmankaya, 1993: 371).

Karataş-Semayük'te ise üç adet kuyu açığa çıkarılmıştır (Warner, 1994: 187-188). En büyük kuyu huni şeklindedir ve ağız çapı 4 m kadardır. Derinliği ise 7 m olarak tespit edilmiştir. Diğer iki kuyunun boyutları daha küçüktür. Bir tanesinin ağız çapı 95 cm, derinliği ise 5 m kadarken, diğerinin ağız çapı 90 cm, derinliği ise 2,5 m olarak tespit edilmiştir. Erken Tunç Çağı'na tarihlenen kuyuların boyutları benzer olmalarına rağmen körlendikten sonra içi insan kemikleri ile doldurulan bir başka örnek bilinmemektedir.

4. MEZAR BULUNTULARI

Ölü kültürünün vazgeçilmez bir parçası olan mezar hediyelerinin bireyle birlikte gömülmesi, ölümden sonra yaşam inancı ile birlikte gelişen bir uygulamadır. Özellikle tarihöncesi Anadolu'su açısından oldukça önemli bir uygulamadır (Özgüç, 1948). Mezar hediyeleri yaşa, cinsiyete ve toplum içerisindeki statüye göre farklılık gösterdiği gibi yerel ve tekil özellikler de gösterebilir (Uhri, 2010). Mezar içerisine hediye bırakılmasının temel olarak üç farklı amacı olduğu düşünülmektedir (Özgüç, 1948). İlki ölümden sonra yaşam inancının bir getirisi olarak ölen kişinin sevdiği eşyaların mezarın içine bırakılması, ikincisi ölen kişiye içki ve yemek sunulması, üçüncüsü ise dinsel ve ritüel anlamlar taşıyan hediyelerin bırakılmasıdır. Bu hediyeler, dini veya simgesel anlamlar taşıdıkları gibi, dünyevi işlerde kullanılan gündelik eşyalar da olabilmektedir (Uhri, 2010).

Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan 8 adet mezardan sadece 3 tanesinde mezar hediyesi bulunmuştur. Mezarların kendi dönemlerinde soyulmuş olması ve kemiklerin mezar dışına atılması sonucunda kemiklerle birlikte ele geçen seramik parçaları da mezar buluntusu kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır. Bunların yanı sıra GT-137 açmasında bulunan kuyunun içerisinde insan kemikleri ile birlikte atıldığı anlaşılan seramikler de değerlendirmeye alınmıştır.

Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan mezar hediyeleri iki ana grupta toplanmaktadır. Taş buluntular ve seramik buluntuları kapsayan mezar hediyeleri ilk izlenim olarak Ovaören bireylerinin fakir bir topluluk olduğunu göstermektedir. Mezar hediyelerinin azlığı ve bırakılan hediyeler nitelikleri açısından, mezarlara gömülen bireyler arasında bir statü farklılığına işaret etmemektedir.

4.1. Seramik Buluntular

Ovaören Teras Yerleşimine ait 8 mezardan ve kuyu içerisinden toplam 32 adet seramik örneği değerlendirmeye alınmıştır. Seramikler hamur ve form özelliklerine göre değerlendirilerek diğer Orta Anadolu Erken Tunç Çağı yerleşimlerinden ele geçen örnekler ile karşılaştırılmıştır.

4.1.1. Seramik grupları

Ovaören Teras Yerleşimi mezarlarından ele geçen seramikler öncelikli olarak hamur ve yüzey özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Seramiklerin gruplandırılmasında, Topakhöyük ve Teras Yerleşimi tabakalarından açığa çıkarılan seramik grupları esas alınmıştır. Mezarlarla ilişkili kontekstlerden ele geçen seramik örnekleri ile Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nin Erken Tunç Çağı'na ait farklı tabakalarında yoğun olarak temsil edilen seramik gruplarının bağlantılı olarak değerlendirilmesiyle mezarların ait olduğu tabaka ve dönem ilişkileri daha net anlaşılmasına çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, kuyu içerisinden ve mezarlardan gelen seramiklerin tamamının yerleşim tabakalarında da yoğun olarak temsil edilen dört farklı hamur grubuna ait oldukları anlaşılmıştır.

4.1.1.1. El yapımı kırmızı astarlı seramik grubu

Tamamı el yapımı olan seramiklerin iri, orta, küçük boyutlarda taşçık katkısı içerdiği gözlenmektedir. Kaba hamura sahip olan bu gruba ait seramiklerde bitkisel katkıda yer almaktadır. Bazılarında mika ve kireç katkısı olduğunda gözlenmektedir. Seramiklerin iç ve dış yüzeyleri kırmızının farklı tonları ile astarlanmıştır ve perdahlanmıştır. Kırmızı tonlarının genellikle 10R 4\6, 2.5YR 5\4, 10 YR 3\1, 10R 4\2 tonlarında olduğu tespit edilmiştir. Bazı formlarda astarın alacalı olduğu gözlenmiştir. Astarlarda genellikle çatlaklar ve dökülmeler vardır. Kaba hamurlu el yapımı seramikler genellikle kötü pişirilmiştir. Bu seramik grubu Erken Tunç Çağı II'de başlar ve Erken Tunç Çağı III'e kadar devam eder.

Mezarlarla ve kuyuyla ilişkili kontekstlerde ele geçen kırmızı astarlı seramiklerin testi (Ek-17), basit çanak (Ek-11, Ek-12, Ek-13), dikey ilmek kulplu çanak (Ek-14), çömlek (Ek-18.2), fincan (Ek-15) ve maşrapa (Ek-16) tiplerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.1.1.2. Mikalı devetüyü renkli el yapımı seramik grubu

Yüzeyleri açık kahverengi tonlarında (7.5YR 6/4, 7.5YR 6/6, 7.5YR 5/4, 10YR 6/4) astarlı olan seramik grubu el yapımıdır. İçerdiği yoğun mika katkısı nedeniyle seramiklerin yüzeylerinin parlak olduğu gözlenmektedir. Hamurları içerisinde iri, orta ve küçük boyutta taşçık katkısına rastlanmakla birlikte, az miktarda bitkisel katkı ve kireç katkısı olan

parçalar ele geçmiştir. Seramiklerin yüzeyleri genellikle perdahlıdır. Bu gruba ait seramikler genellikle kuyu içerisinden insan kemikleriyle birlikte toplanmıştır.

Mezarlarla ve kuyuyla ilişkili kontekstlerde ele geçen mikalı devetüyü renkli seramiklerin çömlek (Ek-18), fincan (Ek-15) ve basit çanak (Ek-11, Ek-12, Ek-13) tiplerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.1.1.3. El yapımı kaba seramik grubu

Çömlek ve küp mezarlara ait seramikler bu hamur grubu içerisinde değerlendirilmiştir. Genellikle iri, orta ve küçük boyutlu taşçık içeren kaba bir hamura yapısı görülmektedir. El yapımı seramiklerin hamurlarında yoğun miktarda bitkisel katkı görülürken bazılarının hamurlarında mika katkısı da bulunmaktadır. Hamurları genellikle gözeneklidir. Seramikler kötü pişirilmiştir ve cidarlarında kalın gri bir öz yer almaktadır. Kaba seramik grubu içerisine giren ve mezar olarak kullanılan bu kapların benzerlerinin Topakhöyük'te evlerin tabanlarında depolama amacı ile kullanıldığını göstermektedir (Şenyurt ve diğerleri, 2014: baskıda).

Mezarlarla ve kuyuyla ilişkili kontekstlerde ele geçen kaba seramikler çömlek (Ek-20) ve küp (Ek-21) tiplerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.1.1.4. Orta Anadolu metalik seramik grubu

Erken Tunç Çağı'na ait önemli bir seramik grubu olan metalik seramik grubu ilk kez Mersin Yümüktepe'de açığa çıkarılmıştır (Özten, 1989: 407). James Mellaart'ın (1963: 199-236) Konya Ovası'nda yaptığı yüzey araştırmaları sonucunda Metalik seramik grubunun bu bölgede çok yoğun olarak görüldüğünü tespit etmiştir. Seramiklerin, seramik fırınlarında yüksek ısıda iyi pişirildikleri dikkati çekmektedir. Hamurları genellikle incedir ve gri öz oluşmamıştır. Yüzeyleri devetüyü rengindedir. Monokrom örnekler olmasına rağmen genellikle seramik üzerine mor, morumsu kırmızı, kahverengi, kahverengimsi kırmızı ve koyu gri renklerle (Özten, 1989: 408) boya bezemeler yapılmıştır. Keskin bir profil sergilerler. En yaygın metalik seramik formları testiler olmasına rağmen, fincan ve minyatür kase örnekleride vardır (Özten, 1989: 407-408). Yerel bir varyasyon göstermezler ve genellikle standart olarak üretilmişlerdir (Mellaart, 1963: 228).

Metalik Seramik Grubu üzerine yapılan çalışmalar sonucunda bu seramik grubunun Erken Tunç Çağı II evresine tarihlendirilmektedir (Özten, 1989: 409). Tarsus Gözkule’de yapılan kazılarda metalik seramikler Erken Tunç Çağı II’ ye tarihlenen tabakalarda açığa çıkarılmıştır (Goldman, 1956: 107). Ancak Acemhöyük’te yapılan kazılarda metalik seramiklerin Erken Tunç Çağı III’ e tarihlenen idollerle birlikte ele geçirilmesi metalik seramik tarihlenmesini değiştirmektedir. Özten’in Acemhöyük metalik seramikleri üzerine yaptığı incelemeler sonucunda bu seramiklerin Erken Tunç Çağı II’ de başladığı ve Erken Tunç Çağı III’ ün erken evrelerine kadar devam ettiğini belirtmiştir (Özten, 1989: 409).

Ovaören Teras Yerleşimi mezarlarından 2 adet metalik seramik parçası ele geçirilmesine rağmen, Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nin Erken Tunç Çağı tabakalarında daha çok sayıda metalik seramik örneği açığa çıkarılmıştır (Şenyurt ve diğerleri, 2104: baskıda). Mezarlarla ilişkili kontektlerden ele geçen iki örnek çömlek ve fincan (Ek-15, Çizelge 15.1, Ek-18, Çizelge 18.1) parçalarından oluşmaktadır.

4.1.2. Seramik formları

Ölü hediyesi olarak mezar içine bırakılan seramik kapların formları ölümden sonra yaşam inancının bir parçası olarak günlük yaşamda kullanabileceği kap formlarından oluşmaktadır. Bu nedenle teknik ve biçim açısından genellikle mekânlardan toplanan seramiklerle aynıdır (Özgüç, 1948). Mezar kabı olarak kullanılan çömlek ve küpler ile birlikte kuyudan ve mezarlardan açığa çıkarılan 8 farklı seramik formu aşağıda değerlendirilmiştir.

4.1.2.1. Basit çanak

Ovaören Teras Yerleşimi mezarlarından ve kuyu içerisinden açığa çıkarılan 32 adet seramik örneğinden 13 tanesi basit çanaklardan oluşmaktadır (Ek-11, Ek-12, Ek-13). El yapımı çanakların ağız kısmı kıvrımsız düz bir yapı gösterir (Resim 4.1). Geniş ağız çapına sahip çanaklar genellikle derin bir form özelliğine sahiptir, ancak üç tanesi (EK-11 Çizelge 11.1, Çizelge 11.2, Çizelge 11.3) daha sığ bir örneklerden oluşmaktadır.

Basit çanaklar Erken Tunç Çağı coğrafyasında hemen her yerde kullanılan bir kap formu olarak, oldukça geniş bir repertuara sahiptir. Kaklık Mevkii ve Karaoğlan Yerleşimi'nin (Topbaş ve diğerleri, 1998: Fig.37-1,3, Fig.38-27) Erken Tunç Çağı II evresine ait tabakalarında benzer basit çanak formları olduğu tespit edilmiştir. Yine Acemhöyük Yerleşimi (Kamış, 2014: baskıda) Erken Tunç Çağı II' ye tarihlenen XII. tabakada benzer çanak formlarının yer aldığı görülür. Bununla birlikte Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Koçumbeli (Tezcan, 1966), Gordion (Gunter, 1991) ve Etiyokuşu (Kansu, 1940) Erken Tunç Çağı Yerleşimlerine ait kap formları arasında Ovaören basit çanaklarına benzer formlar yer almaktadır. Genelde Erken Tunç Çağı II'de görülen bu tipin Erken Tunç Çağı III evresinde de devam ettiği bilinmektedir. Alışar (von der Osten, 1937) ve Polatlı (Lloyd ve Gökçe, 1951: Figure 6, Group 1) yerleşimlerinin ETÇ II ve ETÇ III evresine tarihlenen tabakalarında açığa çıkarılan basit çanak formları Ovaören basit çanak formları ile benzerlik göstermektedir.

Resim 4.1. Basit çanak

4.1.2.2. İlmek Kulplu Çanak

Ovaören Teras Yerleşimi mezarları ve kuyu içerisinden açığa çıkarılan seramik örneklerinden yalnızca bir tanesi ilmek kulplu çanak formundadır (Ek-14, çizelge 14.1). M-3 mezarında açığa çıkarılan çanak basit ve düz bir şekilde biçimlendirilmiş ağıza sahiptir. Ağız kenarından yükselen tek kulp, çanağın ağız kısmını aşarak yükselmekte ve tekrar çanağın ağız kısmına bağlanarak son bulmaktadır. Geniş ağzın gövdede kavis yaparak dibe doğru daraldığı gözlenmektedir.

İlmek kulplu çanakların Orta Anadolu'da, özellikle de Ankara çevresindeki yerleşimlerde oldukça sık rastlanılan bir kap formu olduğu görülmektedir. Genellikle düz bir profil sergileyen çanak formu Kaklık Mevkii Mezarlığı ve Karaoğlan Yerleşimi'nde (Topbaş ve diğerleri, 1998: Fig.37\12,33, Fig.38\14-18), Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Koçumbeli (Tezcan, 1966), Etiyokuşu (Kansu, 1940), Polatlı (Lloyd ve Gökçe, 1951: Figure 8, Group 7) ve Acemhöyük (Kamış, 2014: baskıda) yerleşimlerinde görülmektedir. Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan ilmek kulplu çanakların yukarıda bahsedilen yerleşimlerdeki tabaka ve dönem dağılımına bakıldığında, basit çanaklarda olduğu gibi Erken Tunç Çağı II ve III dönemlerinde oldukça yoğun olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

4.1.2.3. İri çanak

Ovaören Teras Yerleşimi mezarları ve kuyu içerisinden açığa çıkarılan seramik örneklerinden sadece bir tanesi iri çanak formundadır (Ek-14, Çizelge 14.2). Oldukça iri diyebileceğimiz çanak, ağıza doğru genişleyen konik bir forma sahiptir. Basit ağız kenarlı çanak dip kısmına doğru daralmaktadır. Ağız kısmının hemen altında gövdeye yatay bir şekilde bağlanan, karşılıklı olarak konumlandırılmış iki adet yatay kulpa sahiptir.

İri çanak formu Orta Anadolu Erken Tunç Yerleşimleri seramik repertuarı içerisinde yoğun olarak karşımıza çıkmayan bir kap formudur. Ovaören Teras Yerleşimi iri çanak formuna benzer bir form Ankara Gordion (Gunter, 1991) yerleşimi 7. tabakada ve Acemhöyük yerleşimi XII. tabakada (Kamış, 2012) açığa çıkarılmıştır. Her iki yerleşimin Erken Tunç Çağı II evresine tarihlenen tabakalarında ele geçirilen iri çanak örneklerinin, Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı II evresinde açığa çıkarılan çanak formu ile çağdaş olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2.4. Fincan

İçecek kabı olarak kullanılan fincan formuna ait olarak 4 örnek mezarlarla ve kuyu ile bağlantılı kontekstlerden ele geçirilmiştir (Ek-15). Fincanlar form özellikleri açısından değerlendirildiğinde, iki farklı fincan tipi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, metalik seramik grubu içerisinde değerlendirilen örnektir (Ek-15, Çizelge 15.1). Fincanın dışa çekik ağız kenarının hemen altında dar ve kısa bir boyun yer almaktadır. Küresel gövde boyunun hemen altından başlayarak genişlemektedir ve dibe doğru yeniden daralmaktadır. Fincanın

dışa çekik ağız kenarının hemen altında bulunan ip delikli tutamak ve omuzda yer alan diğer tutamak oldukça küçük boyutludur. Minyatür diyebileceğimiz tutamakların işlevsel olmaktan ziyade süsleme amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu fincana benzer örnekler, Acemhöyük'ün IX. tabakasından (Kamış, 2012) bilinmektedir.

İkinci fincan tipi geniş bir ağıza sahiptir ve gövde dibe doğru daralmaktadır. Tek kulpa sahip her iki fincan örneğinde kulplar ağız hizasından ve ağzın hemen alt kısmından başlayarak gövdeye dikey bir konumda bağlanmaktadır (Ek-15, çizelge 15.3). Son örnek ise form özellikleri açısından yukarıda bahsedilen iki fincana benzemektedir. Ancak söz konusu örnekte dikey kulp korunmamıştır (Ek-15, Çizelge 15.4). Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Koçumbeli (Tezcan, 1966) ve Etiyokuşu (Kansu, 1940) yerleşimlerinde benzer fincanlar açığa çıkarılmıştır.

4.1.2.5. Maşrapa

İri fincanlar olarak da değerlendirebileceğimiz maşrapalar Ovaören ve Teras Yerleşimi mezarları ve kuyudan ele geçen seramikler içinde 3 örnekle temsil edilmektedir (Ek-16). Basit ağız kenarlı maşrapalar derin ve küresel gövdelere sahiptir. Üç örnekten sadece birinde ağzın hemen altından başlayarak gövde üzerinde sonlanan dikey bir kulp bulunmaktadır (Ek-16, Çizelge 16.1). Diğer iki form büyüklük ve şekil açısından aynı olmasına rağmen kulpları korunmamıştır (Ek-16 Çizelge 16.2, Ek-16, Çizelge 16.3).

Benzer maşrapa örneği Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: Figure 51\ 114) altı numaralı mezar içinden açığa çıkarılmıştır. Erken Tunç Çağı II evresine tarihlenen mezarın ve seramik buluntunun Ovaören Teras Yerleşimi mezarları ile çağdaş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Ankara yakınlarındaki Asarcık Yerleşimi'ne ait ETÇ tabakalarında benzer bir maşrapa örneği daha bulunmaktadır (Orthmann, 1966: Abb.5/8).

4.1.2.6. Testi

Ovaören Teras Yerleşimi'nde mezarlarla ilişkili kontekstlerde 2 adet testi örneği ele geçmiştir (Ek-17). Ağız kısmı korunmuş örneğin (Ek-17, Çizelge 17.1), dışa çekik ağız kenarlı ve kısa boyunlu olduğu görülmektedir. Boynun hemen altında genişleyen küresel gövde dibe doğru daralmaktadır (Resim 4.2). Testinin tek dikey kulpu ağız kenarından

başlayarak omuz kısmına bağlanmaktadır. Diğer testi örneğinin ağız kısmı korunmamış olsa da genel form özellikleri açısından ilk örneğe benzer nitelikler taşıdığı anlaşılmaktadır (Ek-17, Çizelge 17.2). Her iki testi örneği de M-3 mezarından ele geçmiştir.

Resim 4.2. Testi

M-3 mezarında açığa çıkarılan testilerin benzerleri Alishar (von der Osten, 1937)'ın Bakır Çağı olarak nitelenen ETÇ II ve ETÇ IIIa tabakalarında ve Etiyokuşu (Kansu, 1940) Erken Tunç Çağı II tabakalarından bilinmektedir. Ayrıca Alacahöyük yerleşiminde de benzer bir testi formu açığa çıkarılmıştır (Orthmann, 1963).

4.1.2.7. Çömlek

Ovaören Teras Yerleşimi mezarlarından ve kuyu içerisinden açığa çıkarılan çömlekler toplam 6 örnekle temsil edilmektedir. Söz konusu çömlek tipleri 4 farklı tipe ayrılmaktadır. M-3 mezarında açığa çıkarılan ilk çömlek örneğinin (Ek-18, Çizelge 18.1) dar uzun boyunlu ve boya bezemeli bir çömleğe ait ağız parçasıdır. Orta Anadolu Metalik Seramik grubu içerisinde değerlendirilen parçanın ağız kısmının iç kısmında yatay bant ve dışında boyun üzerinde dikey kahverengi (10YR 4/2) boya bant göze çarpmaktadır. Deve tüyü renkli hamur kalitelidir ve iyi pişirilmiştir. Metalik seramik grubu içerisinde değerlendirilen dikey kulplu çömlekler kazı buluntusu olarak sadece Tarsus Gözlükule'den (Goldman, 1956) ve Acemhöyük' ten (Özten, 1989: Figure 25-26) bilinmektedir. M-3 mezarından elle geçen örneğin yanı sıra Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nde bulunan

benzer diğer örneklerle Ovaören'de bu tipin ele geçtiği bir diğer yerleşim haline gelmiştir. Ayrıca söz konusu çömlek tipinin çok sayıda örneği Konya Ovası'nda gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında ele geçmiştir (Mellaart 1954: Fig. 114, 116-118; 1963: Fig. 16, 19-25).

İkinci çömlek tipi dışa çekik ağız kenarlı, kısa boyunlu ve küresel gövdeli bir form özelliği göstermektedir (Ek-18, Çizelge 18.2). Ağızın hemen kenarından başlayarak gövdenin ortasında son bulan dikey bir kulpa sahiptir. Bu çömlek tipine çok sık rastlanmamasına rağmen, Alishar'da Kalkolitik Çağı tabakalarından (von der Osten, 1937) başlayarak açığa çıkarılmıştır. Bununla birlikte benzer bir form Etiyokuşu yerleşimi Erken Tunç Çağı II tabakasında ele geçirilmiştir (Kansu, 1940).

Üçüncü çömlek tipi içe kapalı ağızlı küresel gövdeli örneklerden oluşmaktadır (Ek-19, Ek-20). Bu çömleklerden iki tanesi (Ek-19) mezar çömleği olarak kullanılmıştır. M-5 mezarını oluşturan çömleklerden biri yatay diğeri ise dikey kulpa sahiptir. Ağız ile gövde arasında konumlanan kulplar, her iki çömlekte de iki adettir. Kuyu içerisinden açığa çıkarılan bir çömlek (Ek-19, Çizelge 19.2), M-5'e ait yatay kulplu çömlek ile aynı forma sahiptir. Benzer formlar Karaoğlan Mevkii'nde (Topbaş ve diğerleri, 1998: Figure 48, 90) Erken Tunç Çağı II tabakalarında açığa çıkarılmıştır. Bir diğer örneği ise Kusura'nın (Lamb, 1937: 241) B dönemine yani Erken Tunç Çağı II ve III evresine ait tabakalarda görülmektedir.

Son çömlek tipi ise, mezar çömlekleri ile aynı forma sahiptir. Ancak, bu örnekte kulp yerine boynuz biçimli tutamak bulunmaktadır (Ek-19, Çizelge 19.1). Kaba seramik hamuruna sahip bu form grubuna ait çömleğin yüzeyi astarlı ve perdahlıdır. Orta Anadolu coğrafyasına bakıldığında hemen hemen her yerleşimde boynuz kulplu çömlek ya da küplere rastlanılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde bu forma ait çömleklerin Alishar'ın (von der Osten, 1937) Kalkolitik tabakalarından itibaren yerleşim alanında bulunduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte incelenen diğer örneklerin Erken Tunç Çağı'nda yoğunlaştığı dikkatleri çekmektedir. Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Gordion (Gunter, 1991), Koçumbeli (Tezcan, 1966), Etiyokuşu (Kansu, 1940), Horoztepe (Orthmann, 1963: Tafel 70, 20\11, Özgüç T. ve Akok, 1958: Figure 103-111) ve Polatlı (Lloyd ve Gökçe, 1951: Figure 10\5) yerleşimlerinde benzer örnekler Erken Tunç Çağı II tabakalarında açığa çıkarılmıştır.

4.1.2.8. K p

Y ksekligi 0.50 cm'den başlayarak 2 m'ye kadar ulaşan seramik kaplar k p olarak değerlendirilmektedir (Uhri, 2010). Ovaören Teras Yerleşimi'ne ait mezarlardan iki tanesi k p mezardır (Ek-21). M-7 ve M-8 k p mezarlarının içe doğru kapalı ağız kısımları basit bir formla şekillendirilmiştir. Gövde dibe doğru daralarak armut şeklini almaktadır. Elle şekillendirilen küpler kaba hamura sahiptir. Dış yüzeyin perdahlandığı görülmektedir. Mezar küpü olarak kullanılan küpler Topakhöyük GD-123b açmasında mek nların içinde in-sutu olarak açığa çıkarılmıştır (şenyurt ve diğerleri, 2012: baskıda). Depo olduğu anlaşılan bu mekânlarda açığa çıkarılan depo küplerinin mezarlarda kullanılması tarihlendirme açısından önem kazanmıştır ve Ovaören Erken Tunç ağı sakinlerinin günlük yaşamda kullandıkları küpleri mezar olarak kullandıklarını göstermektedir.

Her iki k p ağız kısmının hemen altında yer alan dört adet boynuzsu kulpa sahiptir. Boynuz kulplu çömleklerin benzerleri birçok Orta Anadolu yerleşiminde görülmesine rağmen, k p mezar olarak kullanılan  rnekler Kaklık Mevkii mezarlığında (Topbaş ve diğerleri, 1998: Figure 61, Mezar 9) ve Çayyolu H y k'te (Arslan ve diğerleri, 2013: Resim 8-3) açığa çıkarılmıştır.

4.2. Taş Buluntular

Mezar hediyeleri açısından fakir olan Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç ağı sakinlerinin ikinci grup mezar buluntularını taş buluntular oluşturmaktadır. M-7 ve M-8 mezarlarından toplam 9 adet taş buluntu açığa çıkarılmıştır. Herhangi bir statü farkı gözetmeksizin mezarlara bırakılan taş buluntular 2 adet taş alet, 5 adet perdah taşı, 1 adet bileği taşı ve 1 adet bazalt objeden oluşmaktadır.

4.2.1. Perdah taşı

Küçük dere taşlarından oluşan perdah taşlarının boyutları 8 cm ila 15 cm uzunluğunda, 3 cm ila 9 cm genişliğinde değişkenlik göstermektedir (Resim 4.3). Renkleri ise açık gri, gri-mavi, koyu mavi arasında değişkenlik göstermektedir. Seramiklerin yüzeyini düzeltmek için kullanılan perdah taşlarının benzerleri Demircihöyük (Baykal-Seeher ve Obladen-

Kauder, 1996) ve Alişar'ın(von der Osten, 1937) Erken Tunç Çağı tabakalarında ve Etiyokuşu (Kansu, 1940) yerleşiminde açığa çıkarılmıştır.

Resim 4.3. Perdah Taşları

4.2.2. Bileği taşı

Ovaören Teras Yerleşimi M-7 mezarından bir adet bileği taşı açığa çıkarılmıştır (Resim 4.4). Genişliği 6 cm, uzunluğu ise 9,3 cm civarında olan bileği taşının ham maddesi ponza taşıdır. Ön ve arka yüzeylerinde düzeltileme sırasında oluşan oluklar vardır. Bileği taşının hammaddesinin oldukça yumuşak denilebilecek ponza taşından olması, taşın kemik gibi çok sert olmayan objelerin biçimlendirilmesinde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bileği taşının benzerlerine, Demircihöyük'ün (Baykal-Seeher ve Obladen-Kauder, 1996) ETÇ I evresine tarihlenen F2 ve F3 tabakalarında ve ETÇ I'e tarihlenen Kusura A evresinde rastlanmıştır (Lamb, 1936: 50).

4.2.3. Bazalt obje

M-7 mezarında açığa çıkarılan bir diğer mezar hediyesi ortasında yaklaşık 3 cm çapında yuvarlak bir delik bulunan yuvarlak bazalt objedir (Resim 4.5). 17 cm genişliğinde ve 14.5 cm uzunluğundaki bazalt objenin kullanım amacı tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak, orta kısımda bulunan yuvarlak delik, objenin deliğe takılan bir mil vasıtası ile döndürülerek kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. İşlevi tam olarak anlaşılamayan objeye benzer bir örnek Amuk G evresinden bilinmektedir (Braidwood ve Braidwood 1960).

Resim 4.4. Bileği Taşı

Resim 4.5. Taş Obje

5. ÖLÜ GÖMME UYGULAMALARI

Ölüm, doğanın değiştirilemez bir parçasıdır ve ona karşı koymak mümkün değildir. İnsanoğlu, zekâ gelişimi ile doğru orantılı olarak engelleyemediği ölüm olgusuna karşı “öteki dünya” düşüncesini geliştirmiş ve ölüsünü gömmeye başlamıştır. Ölüsünü ilk kez Orta Paleolitik’te gömen (Lewin, 1998) insanoğlu zaman içerisinde gelişen ve değişen inanç yapısına ve çevre koşullarına bağlı olarak ölüsünü gömerken farklı mezar tipleri kullanmış ve farklı âdetler geliştirmiştir. Bölgeden bölgeye, dönemden döneme farklılık gösterse de “mezar” olgusu insanoğlunun ritüelleri arasına yerleşmiştir.

Ölümden sonra yaşam düşüncesinin sonucunda gelişen mezar olgusu ile birlikte ölü gömme gelenekleri ortaya çıkmıştır. İnsan ölüsünü gömmek için çeşitli ayinler ya da ritüeller düzenlemiş ve belirli uygulamalara bağlı kalarak kendi ölü gömme geleneğini oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda mezar tipi, mezar hediyeleri, mezar yönü, gömü tipi ve gömme biçimi gibi olgular ölü gömme gelenekleri içerisinde değerlendirilmektedir.

Anadolu’da görülen mezar tiplerini beş farklı grupta (Özgüç, 1948) toplamak mümkündür. Toprak mezar, kaya oyuğu ve kaya aralığı mezarları, sandık mezar, küp mezar ve oda mezarları içeren bu beş farklı grup Anadolu’nun hemen hemen her bölgesinde açığa çıkarılan mezarlık kalıntılarında görülmektedir. Basit toprak mezarlar insanın ölüm olgusunu algılamaya ve ölüsünü gömmeye başladığı ilk andan beri var olan bir gömü türüdür. Neolitik dönemle birlikte evlerin tabanlarında görülmeye başlayan basit toprak gömüler her dönemde karşımıza çıkmaktadır (Özbek, 1992: 205, Büyükkarakaya ve diğerleri, 2009: 128). Ölüler mezarın içine ya hoker- yarı hoker ya da dorsal olarak konulmaktadır ve genellikle topraktaki çukur dikdörtgen, kare veya elips şeklinde kazılmaktadır (Özgüç, 1948).

Erken dönemlerde yaygın bir küp mezar geleneğinden söz etmek mümkün olmasa da, Köşk Höyük, Hacılar ve Kuruçay gibi yerleşimlerin Geç Neolitik tabakalarında küp mezarlar (Silistreli, 1985: 107, Mellaart, 1970: 89, Duru, 1994: 18) açığa çıkarılmıştır. Sonraki evrelerde sıklıkla karşımıza çıkan küp mezarlar farklı formlar ve farklı özelliklerle değişkenlik gösterse de yaygın olarak kullanılan bir mezar tipi olarak Anadolu’da büyük bir öneme sahiptir. Sanduka mezar geleneğine baktığımızda ise Kalkolitik dönemle birlikte görülmeye başlayan bu mezar tipinin Erken Tunç Çağı ile birlikte oldukça yaygın bir

konuma geldiği bilinmektedir. Orta Anadolu'nun güneyinde konumlanan Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi'nde 3 sezon yürütülen çalışmalarda açığa çıkarılan Erken Tunç Çağı'na ait sekiz adet mezardan dört tanesi taş sanduka mezar, bir tanesi basit toprak mezar ve geri kalan üç tanesi küp/çömlek mezar grupları içerisinde yer almaktadır.

Sınırlı sayıda ele geçen mezarlar ölü gömme uygulamaları açısından değerlendirildiğinde kurallı bir ölü gömme uygulamasından söz etmek mümkün değildir. Mezarların yönü değişkenlik göstermekle birlikte iki adet mezarın (M-1 ve M-8) güneydoğu-kuzeybatı, iki adet mezarın (M-2 ve M-3) güneybatı-kuzeydoğu, iki adet mezarın (M-4 ve M-5) kuzey-güney ve bir adet mezarın (M-6) batı-doğu doğrultusunda konumlandığı tespit edilmiştir. Orta Anadolu Erken Tunç Çağı yerleşimlerindeki mezarların çoğunda bir yön birliği söz konusu değilken, beş yerleşimde kurallı ölü gömme uygulamalarından söz etmek mümkündür. Kusura (Lamb, 1936: 55) yerleşiminde istisnasız olarak mezarlar doğu-batı yönünde konumlanırken, Resuloğlu (Yıldırım, 2010: 17) mezarlarının büyük bir çoğunluğu doğu-batı yönünde yerleştirilmiştir. ETÇ dönemine tarihlenen Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1991: 102; 1992: 6; 1993: 366), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 39-60) ve Harmanören (Özsait, 1995: 159) mezarlık alanlarında mezarların güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda konumlandığı görülmektedir. Yozgat il sınırları içerisindeki Alişar'da (von der Osten, 1937) ise yine mezarların doğu-batı yönünde yerleştirildiği saptanmıştır.

Ölüler mezar içerisine hoker pozisyonunda yerleştirilmiştir. Bireyler genellikle sağ veya sol yanlarına yatırılır ve eller başın altında, dizden bükülmüş bacak ise üst gövdeye doğru çekilmiştir (Özgüç, 1948). Bu uygulama Paleolitik Çağ'dan beri görülmektedir (Özgüç, 1948). Erken Tunç Çağı yerleşimlerine ait mezarlar içine ölüler kurallı bir şekilde hoker ya da yarı hoker pozisyonunda yerleştirilmektedir. Ovaören mezarlarında da bu geleneğin devamlılığı görülmektedir.

Mezar mimarisi açısından ölü gömme uygulamalarına bakıldığında, Ovaören Erken Tunç Çağı yerleşimine ait taş sanduka mezarların iki farklı şekilde oluşturulduğu gözlenmektedir. İlk yöntemle göre, dört iri blok taş ile sanduka oluşturulmuştur. Sandukaların üzeri iri blok taşlar ile örtülmüştür. İkinci yöntem ise boyutları 20 cm civarındaki blok taşların yan yana ve üst üste örülmesi sonucunda oluşturulmuştur. Ovaören yerleşiminde açığa çıkarılan sanduka mezarlardan M-2, M-3 ve M-4 ilk yöntemle oluşturulurken, M-1 ikinci yöntem ile yapılmıştır. Orta Anadolu'da açığa çıkarılan taş

sanduka mezarlara baktığımızda iri blok taşlarla oluşturulan ve Ovaören taş sanduka mezarları ile benzerlik gösteren sandukaların Resuloğlu (Yıldırım, 2006:7; 2011: 17), Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992: 6; 1993: 366), Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 33-35), Harmanören (Özsait, 2002: 330), Kusura (Lamb, 1936: 55,57,61,63), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 39-68) yerleşimlerinde yer aldığı saptanmıştır. Yan yana ve üst üste iri taşların dizilmesi ile oluşturulan ve Ovaören M-1 mezarı ile benzerlik gösteren sanduka mezarlar ise Polatlı (Lloyd ve Gökçe, 1951: 24, Lev. 3d), Ahlatlıbel (Koşay, 1931), Alishar (von der Osten, 1937) ve Kalinkaya' da (Zimmermann, 2006: 36) açığa çıkarılmıştır.

Sanduka mezarlar ile ilgili olarak dikkati çeken bir diğer uygulama ise ikincil gömü uygulamalarıdır. M-2 ve M-3 mezarlarının birkaç kullanım aşaması olduğu gözlenmiştir. Özellikle M-2 mezarında dört adet bireyin kenarı itildiği ve bir adet kadın bireyin hoker pozisyonunda mezarın içine yerleştirildiği dikkatleri çekmektedir. Mezarın kaç kez kullanıldığı hakkında bir fikir belirtmek zordur ancak en az iki kez kullanıldığı kesindir. Aynı uygulama M-3 mezarında da görülmektedir. Ancak mezarın kendi döneminde soyulmuş olması sebebiyle iskeletler mezarın içinde değil, batı sandukayı oluşturan taş bloğun hemen yanında ele geçirilmiştir. Bir kadın, iki erkek bireye ait insan kemikleri bu mezarında ikincil olarak kullanıldığını göstermektedir. Orta Anadolu'da ikincil gömü uygulamasının Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 40), Resuloğlu (Yıldırım, 2006: 7), Kusura (Lamb, 1936: 61) ve Balıbağ (Süel, 1991: 206) yerleşimlerine ait taş sanduka mezarlarda da görülmektedir. İkincil gömü uygulaması sosyal ve ekonomik durumun bir göstergesi olabilir. Mezarların soyulmuş olması sonucunda az sayıda ele geçen mezar hediyelerinin fakirliği toplumun ekonomik durumu açısından kesin bir gösterge olmasa da, ekonomik duruma ilişkin bir fikir vermektedir. Aynı dönemin farklı evrelerinde yaşayan yerleşim sakinleri var olan mezarları tekrar tekrar kullanmış olmalıdır.

Ovaören Yerleşiminde küp/çömlek mezarların farklı kullanım şekilleri olduğu gözlenmiştir. İki adet küp mezarın (M-7 ve M-8) ters çevrilerek yani ağız kısmı alta, dip kısmı ise üste gelecek şekilde toprağa yerleştirilmiştir. Dip kısımları kırılmış ve küplerin üstleri sal taşından bir kapak ile kapatılmıştır. Anadolu'da oldukça yaygın bir uygulama olan bu kullanım, Maşathöyük (Emre, 1979: 3-4), Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 32-38), Kalinkaya (Zimmermann, 2006: 36), Salur (İbiş ve Durmuş, 2010: 17), Resuloğlu (Yıldırım, 2011: 16), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 49), Balıbağ (Süel,

1989: 147; 1991: 206; 1992: 132) ve Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992: 164; 1993: 366) mezarlığında karşımıza çıkmaktadır.

Ovaören Erken Tunç Çağı küp mezarlarında görülen bir diğer uygulama ise küplerin etrafının taşlarla çevrelenmiş olmasıdır. Küpü destekleme olarak düşünülen bu uygulama Kaklık Mevkii (Topbaş ve diğerleri, 1998: 32-38), Alacahöyük (Arık, 1937: 98 ve 108), Maşathöyük (Emre, 1979: 4), Resuloğlu (Yıldırım, 2011: 16), Salur (İbiş ve Durmuş, 2010: 17), Karataş-Semayük (Mellink, 1969: 320), Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 49), Harmanören (Özsait, 1997: 459) ve Balıbağ (Süel, 1989: 147; 1991: 206, 1992: 132) yerleşimlerinde görülmektedir.

Ovaören'de karşımıza çıkan bir diğer küp/çömlek mezar uygulaması ise ölünün toprağa hoker şeklinde yerleştirildikten sonra üzerinin bir ya da daha fazla çömlek/küpün ikiye kırılarak, ölü bedeninin örtülmesi şeklindedir. M-5 mezarında görülen bu uygulamada iki farklı çömlek kullanılmıştır. Benzer uygulamalar Kusura, Salur ve Harmanören küp mezarlarında görülmektedir (Lamb, 1936: 55 ve 58, Resim 26, İbiş-Durmuş, 2010: 16, Özsait, 1995: 159).

Ölü gömme uygulamaları dâhilinde ele alınan bir diğer konu mezar hediyeleridir. Öteki dünya ya da ölümden sonra yaşam düşüncesi ile birlikte mezarların içine bir takım eşyalar bırakılmaktadır. Ovaören Teras Yerleşiminde açığa çıkarılan mezarların çoğunun kendi döneminde soyulmuş olması nedeniyle mezar hediyelerine ilişkin elde edilen veriler çok sınırlıdır. Sadece birkaç seramik parçası ve taş buluntulardan oluşan mezar hediyeleri, topluluğun geleneklerini yansıtmamakla birlikte, daha çok günlük yaşamda kullanılan ölü hediyeleri olarak değerlendirilebilir (Özgüç, 1948).

Ele geçirilen buluntular ile erkek, kadın ve çocuk bireylere ilişkin ayırım gösteren farklı mezar hediyelerinden söz etmek mümkün değildir. Yine mezarların oluşturulma tarzı ve kullanımları göz önüne alındığında hiçbir mezarın statü farkı belirtmediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte M-3 ve M-4 mezarları arasında bulunan tam bir çanak ölü yemeği düşüncesini akla getirmektedir. Anadolu'da erken dönemlerden beri görülen bu uygulama bir çeşit ayin olarak da nitelendirilebilir. Tahsin Özgüç (1948) tarafından kurban merasimi ve ölü yemeği olarak tanımlanan bu ritüelin başlıca belirtileri mezarların yanlarında veya içinde bulunan yemek kapları ve hayvan kemikleri olarak

değerlendirilebilir. Bu uygulamaya ait örnekler Resuloğlu (Yıldırım, 2010: 16) kazı çalışmalarında açığa çıkarılmıştır.

Üç farklı kazı sezonunu kapsayan çalışmalarda açığa çıkarılan sekiz adet mezar, Ovaören Erken Tunç Çağı topluluğunun ölü gömme âdetlerinin tamamını yansıtmasa da, bu âdetlere ilişkin ilk izlenimleri ortaya koymaktadır. Bu nedenle henüz bir gelenekten söz etmek mümkün değildir. Ovaören Teras yerleşiminde yapılacak olan kazı çalışmaları sonucunda mezar sayısının artması, verilerin çoğalması ile birlikte Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı ölü gömme geleneklerine ilişkin olarak kesin bilgilere ulaşılacaktır.

6. OVAÖREN TERAS YERLEŞİMİ ERKEN TUNÇ ÇAĞI İNSANLARI

Arkeolojik çalışmalar, kültürü oluşturan toplum ya da insanlar ile birlikte ele alındığında elde edilen veriler daha sağlam temellere oturmaktadır. Bu nedenle tez konusunu oluşturan Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarları kültür ve toplum açısından bir bütün olarak incelenmiş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde mezarların ve kuyunun içinden ele geçen insan iskeletleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Yaş ve cinsiyet dağılımı belirlenen bireyler, genel sağlık durumlarının anlaşılabilmesi için paleopatolojik açıdan incelenmiştir. Mezar ve ele geçen iskeletlerin sayısının kısıtlı olması Ovaören Erken Tunç Çağı topluluğu hakkında kesin veriler vermemekle birlikte, toplumun genel durumu ile ilgili ipuçları sunmaktadır.

6.1. Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

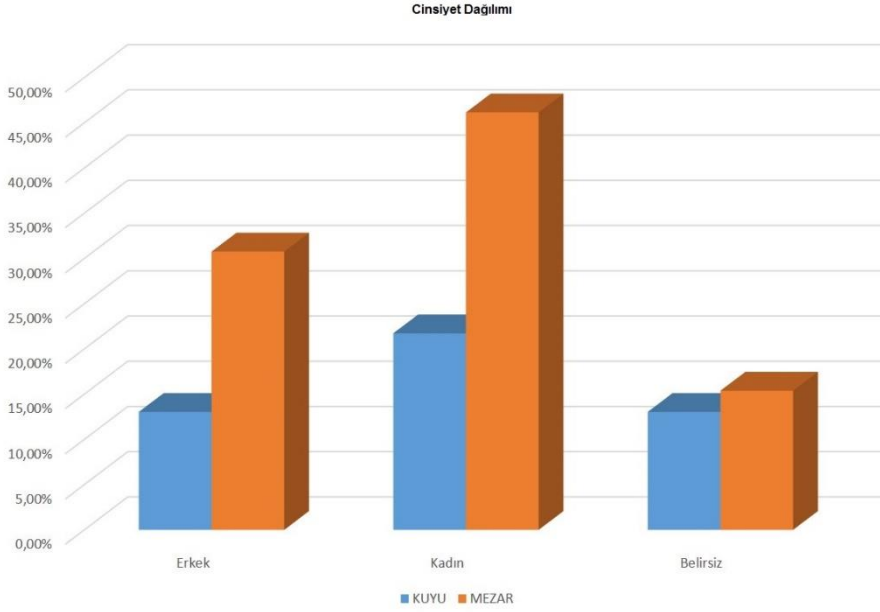
Tez konusunu oluşturan Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı mezarlarına ait insan iskeletleri üzerinde yapılan paleoantropolojik analiz ile Arkeolojik bilgileri destekleyici veriler elde edilmeye çalışılmıştır. İskeletler laboratuvar ortamında temizlendikten ve onarıldıktan sonra ilk olarak yaş ve cinsiyet dağılımları belirlenmiştir.

Kısıtlı bir alanda gerçekleştirilen çalışmalardan sınırlı sayıda birey ele geçtiği için Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi'ne ait bir toplumdansöz etmek mümkün değildir. Toplumların nüfus dinamiğini yani ölüm ve doğum oranlarını belirleyen paleodemografik bir çalışma sınırlı sayıdaki Ovaören Erken Tunç Çağı topluluğu hakkında hatalı ya da eksik bilgiler sunacağı için, ele geçen 36 adet bireyin sadece yaş ve cinsiyet dağılımları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Kuyu ve mezarlardan ele geçen bireyler ayrı olarak değerlendirilmiş ve karşılaştırılmalar yapılmıştır.

2009 ve 2012 yılını kapsayan çalışmalar sonucunda 8 adet mezardan, gerek in-situ gerekse soygun esnasında mezarın içinden alınarak mezarın yanına atılan birey sayısı 13 olarak saptanmıştır. Kemikler üzerindeki anatomik farklılıklara bakılarak bireylerin cinsiyetleri belirlenmiştir. Bu belirlemelere göre mezarlardan ele geçirilen 13 adet bireyden 6(%46,15) tanesi kadın, 4(%30,76) tanesi erkek, 2(%15,38) tanesi belirsiz olarak saptanmıştır (Çizelge 6.1). Geri kalan tek birey ise çocuk olarak belirlenmiştir.

2013 yılında açığa çıkarılan su kuyusu içerisinde en az 23 bireyin varlığı tespit edilmiştir. Bu bireylerin cinsiyet dağılımına bakıldığında 3(%13,04) tanesi erkek, 5(%21,73) tanesi kadın, 3(%13,04) tanesi belirsiz olarak saptanmıştır. Geri kalan bireyler (%53,17) çocuk ve bebeklere aittir (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1. Cinsiyet dağılımı

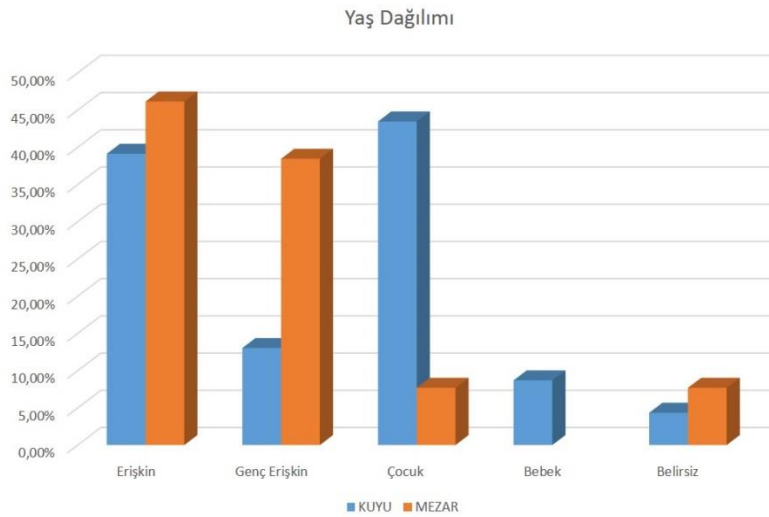
Su kuyusu içerisinde toplanan insan kemiklerinin erkek, kadın, çocuk ve bebek bireylerden oluşması, mezar içerisinde gelen bireylerin cinsiyet dağılımları ile karşılaştırıldığında bir mezar ya da kemiklik olarak kullanılması ihtimalini güçlendirmektedir. Herhangi bir savaş sonrasında kuyuya atılan ölü bireylerin çoğunun erkek olabileceği ihtimali ve kemiklerde gözlenen travma bulguları olmadığından mezarlar bölümündeki kuyu ile ilgili varsayımlar antropolojik bulgularla desteklenmektedir. Her iki düzenlemede de kadın sayısının erkek sayısından fazla olduğu görülmektedir (Çizelge 6.1). Bununla birlikte kuyu içerisinde en fazla çocuklara ait kemikler toplanmıştır.

Topluluğun yaş dağılımının belirlenmesinde yine mezarlar ve kuyu içerisinde gelen bireyler ayrı ayrı ele alınmıştır. Bireylerin yaşlarını belirleyebilmek için farklı yöntemlerden yararlanılmıştır. Özellikle kuyu içerisinde, vücut kemiklerinden ziyade kafatası ve çene kemiklerinin korunmuş olduğu gözlenen bebek ve çocuk bireylerin ölüm yaşlarını hesaplamak için diş gelişim kronolojisini (Ubalaker, 1989) gösteren skaladan yararlanılmıştır. Genç erişkin bireylerde epifizlerin kaynaşma dereceleri (White ve

Folkens, 1991), erişkin bireylerde ise kompleks yaşlandırma metotları (WEA, 1980: 518-549) ve kafatası süturlarının kaynaşma derecelerini gösteren skalalardan (Olivier ve diğerleri, 1969) yararlanılmıştır. Mezarların kendi döneminde soyulması ve kemiklerin mezar içinden alınarak mezarların kenarına ya da kuyu içine atılması sonucunda iskeletler iyi korunmamıştır. İskeleti oluşturan kemiklerin birçoğu eksiktir ve geriye kalanlarda parçalı olarak ele geçirilmiştir. Özellikle erişkin bireylerde kompleks yaşlandırma yönteminin uygulanacağı kemiklerin hepsinin bir arada bulunmaması nedeniyle, hata payını azaltmak için bireylerin ölüm yaşları bebek (0-2,5), çocuk (2,5-14), genç erişkin (15-30) ve erişkin (30-44) olmak üzere geniş aralıklarla belirlenmiştir.

Mezarlardan gelen bireyler yaş dağılımı açısından değerlendirildiğinde yoğunluğun erişkin (30-44) bireylerde toplandığı görülmektedir. Açığa çıkarılan 13 adet bireyden 6(%46,15) tanesi erişkin, 5(%38,46) tanesi genç erişkin, 1(%7,69) tanesi çocuk olarak tespit edilmiştir (Çizelge 6.2). Kemiklerin korunma derecesinin kötü oluşu nedeniyle bir bireyin yaşı hakkında herhangi bir belirleme yapılamamıştır.

Çizelge 6.2. Yaş dağılımı

Kuyu içerisinden toplanan insan kemikleri yaş dağılımı açısından değerlendirildiğinde yoğunluğun çocuk (2,5-14) bireylerde toplandığı görülmektedir. Açığa çıkarılan 23 adet bireyden 7(%39,13) tanesi erişkin, 3(%13,04) tanesi genç erişkin, 10(%43,47) tanesi çocuk ve 2(%8,69) tanesi bebek olarak belirlenmiştir (Çizelge 6.2). Bir bireyin yaş aralığı tespit edilememiştir.

Çocuk bireylere ait çene ve süt dişlerine bakılarak birçoğunun kesin ölüm yaşını belirlemek mümkün olmuştur. Ölüm oranının genellikle 5-7 yaş aralığındaki çocuklarda ve genç erişkin kadınlarda yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ancak başta belirtildiği gibi mezarların tamamı açılmadığı ve birey sayısı kısıtlı olduğu için bu verilerden toplumun geneli hakkında genellemeler yapmak yanlış olacaktır.

6.2. Morfolojik Yapı ve Boy Uzunluğu

Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı insanları üzerinde yapılan bir diğer antropolojik çalışma morfolojik yapı ve boy uzunluğunun belirlenmesine dayanmaktadır. Daha öncede bahsedildiği gibi gerek hırsızlık gerekse yeniden yapılanma faaliyetleri sırasında tahrip edilen mezarlara ait iskeletler deforme olduğu için sınırlı sayıda bireyden osteometrik ölçümler alınabilmektedir.

Ölçüm alınabilecek kafatası 2'si genç erişkin kadın ve erkek, 1'i erişkin erkek olmak üzere sadece üç bireye aittir. Bu bireylerin üçü de kuyu içerisinden çıkarılmıştır. Mezarlara ait bireylerin kafatasları parçalı olduğu ve tamamlanamadığı için herhangi bir ölçüm alınamamıştır. Dolayısıyla morfolojik yapı açısından herhangi bir karşılaştırma yapmak, benzerlik ve farklılıkları saptamak mümkün olmamıştır.

Çizelge 6.3. Kafatası endisleri

BİREYLER	KAFATASI ÖLÇÜLERİ		KAFA ENDİSİ
	Maksimum Kafatası Genişliği	Maksimum Kafatası Uzunluğu	
1.Birey	14.1	19.7	71.5(Dolikosefal)
2.Birey	13.9	19	73.1(Dolikosefal)
3.Birey	12.6	17.8	70.7(Dolikosefal)

Kuyu içinden sağlam olarak çıkarılan üç kafatasında yapılan hesaplamalar sonucunda, her üç bireyin kafatası endisi 75'in altında çıkmıştır (Çizelge 6.3). Bu değerler Ripley'in (1899) Avrupalı insanlar üzerinde yaptığı sınıflandırmaya göre dolikosefal yani uzun kafalı olarak nitelendirilmektedir. Kafatası uzunluğu, genişliğinden fazla olan dolikosefal yani

uzun kafalı insanlar, Türkiye'nin güney ve güneydoğusunu da kapsayan Akdeniz Bölgesi ve Baltık ve Kuzey Denizi çevresinde yaşamaktadır (Özbek, 2000).

Üç bireyden alınan ölçülerle hesaplanan kafatası endisleri aynı morfolojik yapıyı gösterse de, toplumun geneli hakkında bir genelleme yapmak hatalı sonuçlar sunacaktır. Sınırlı malzemenin varlığı sonucu bir toplumdaki değil, küçük bir topluluğa ait iskeletlerden analiz yapılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi'nde gerçekleştirilecek olan kazı çalışmaları ile mezar ve mezarlardan gelecek iskelet sayısının artması beklenmektedir. Yapılacak olan yeni çalışmalar ışığında bir toplum ve toplumun morfolojik yapısından bahsetmek mümkün olacaktır.

Bireylerin boy uzunluğu analizine baktığımızda ise, ne yazık ki elde edilen bilgiler yine çok kısıtlıdır. Uzun kemiklerde eklem uçlarının olmayışı, kırık ya da parçalı olmaları, kemiklerin eksik oluşu gibi sebeplerden ötürü her bireyin uzunluk ölçümleri alınamamıştır. Mezarlardan gelen 1 erkek birey ve kuyu içerisinden gelen 5 kadın bireye ait uzun kemiklerden uzunluk ölçümü alınarak boy uzunlukları hesaplanabilmiştir (Çizelge 6.4). Uzunluk hesaplamalarında Pearson (1899) ile Trotter ve Gleser'in (1952) hazırlamış oldukları uzun kemiklerin ölçümlerine ait boy regresyon formüllerinden yararlanılmıştır.

Çizelge 6.4. Boy uzunlukları

BİREYLER	CİNSİYET	PEARSON	TROTTER-GLESER
Mezar 3	Kadın	149,158	152,05 (±4,45)
Kuyu 1. Birey	Erkek	158,123	160,418 (±3,94)
Kuyu 2. Birey	Kadın	146,489	147,219 (±3,72)
Kuyu 3. Birey	Kadın	157,381	161,051 (±3,72)
Kuyu 4. Birey	Kadın	159,715	164,015 (±3,72)
Kuyu 8. Birey	Kadın	151,361	154,738 (±4,45)

6.3. Paleopatolojik Analiz

Arkeolojik verilere yardımcı olan bir diğer çalışma paleopatolojik analizdir. Günümüzde var olduğu gibi eski insanlarda farklı nedenlerden kaynaklanan birçok hastalığa yakalanmaktadır. Hastalıkların çoğu kemikler üzerinde iz bırakır. Paleopatoloji eski hastalıkları inceleyen bilim dalıdır. Yapılan paleopatolojik analizler yardımıyla bu

kemikler üzerinde iz bırakan bu hastalıkların neler olduğu tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla toplumların genel sağlık durumu hakkında çeşitli veriler elde edilebilmektedir.

Ovaören Erken Tunç Çağı insanlarına ait kemikler üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda farklı hastalıklar tespit edilmiştir. Topluluğa ait bireylerin genç erişkin ve çocuk bireylerde ağırlık kazanması bazı kalıtsal ya da salgın hastalıklar sorusunu gündeme getirmiştir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda bireylerde ilk sırada eklem hastalıklarına, ikinci sırada ise anemiye bağlı olarak gelişen patolojilerin yoğunlaştığı görülmektedir.

6.3.1. Dejeneratif eklem hastalıkları

Dejeneratif eklem hastalıkları ya da diğer adıyla *Osteoarthritis*, eklem kıkırdağının kaybını takip eden süreçte kemikler arası teması bağı olarak gelişen kronik bir gelişim izleyen lezyonların sebep olduğu bir hastalıktır (Aufderheide ve diğerleri, 1998, White ve diğerleri, 1991). Eklem hastalıkları insan kemiklerinde en çok rastlanan patolojik bulgudur (Özbek, 2000). Eklemi oluşturan yapıların işlevini yitirmesine bağlı olarak gelişen bu hastalık, günümüzde halk arasında “kireçlenme” olarak bilinmektedir. Osteoarthritis yaş ile doğru orantılı bir gelişim tablosu göstermesine rağmen, yapılan iş ve aktivitelere bağlı olarak genç yaşta bireylerde de oluşabilmektedir. En çok diz eklemlerinde, ikinci olarak kalça eklemlerinde ve üçüncü sırada ise omurlarda görülmektedir.

Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı'na ait insan kemikleri üzerinde yapılan patolojik incelemeler yine kuyu ve mezar içerisinden açığa çıkarılan bireylerin ayrı ayrı değerlendirilmesine bağlı olarak veriler verilecek ve her iki topluluk arasında karşılaştırma yapılacaktır. İlk önce mezarlardan açığa çıkarılan bireylerde yapılan incelemeler sonucunda 1 adet parmak kemiğinde, 1 adet coxanın asetabular yüzeyinde, 1 adet fibulanın distal ve proximal uçlarında ve 2 adet patellada (Resim 6.1) artrit bulgusuna rastlanmıştır. Kuyudan çıkan bireylerde bu oranların biraz daha fazla olduğu görülmektedir. 2 adet patella, 2 adet fibulanın proximal uçlarında (Resim 6.1), 1 adet femurun distal ucunda, 1 adet tıbianın proximal ucunda, 6 adet parmak kemiğinde (Resim 6.1) ve 2 adet calcaneus'da osteoarthritis bulgusuna rastlanmıştır.

Resim 6.1. Dejeneratif eklem hastalığı

Her iki farklı kontekste ait kemiklerdeki artirit bulguları erişkin (30-44) bireylerde gözlenmiştir. Hastalık bulguları, hastalığın ileri derecede olmadığını, birçoğunda başlangıç aşamasında seyrettiğini göstermektedir. Erişkin (30-44) bireylere ait olan bu kemiklerde görülen bulguların, ağır iş yüküne bağlı olarak değil, yaşla doğru orantılı olarak günlük aktiviteler sonucu geliştiği söylenebilir.

Omurlar üzerinde gelişen osteoarthritis osteofit adı verilen ve omurların kenarlarına görülen kemik oluşumlarına neden olmaktadır. Osteofitik çıkıntılar genellikle omurların anterior ve lateral kısımlarında görülmektedir. Omurlar üzerindeki osteofitin oluşumu birçok nedene bağlı olabileceği gibi, en çok mekanik strese bağlı olarak gelişmektedir (Orthner, 2003). Ovaören topluluğunda 4 adet lumbar (bel), 2 adet thoracal(sırt) ve 3 adet cervical (boyun) vertabrada ileri derecede osteofitik çıkıntılara rastlanmıştır (Resim 6.2). Mezar ve kuyudaki insanlar ayrı bir bütün olarak değerlendirildiğinde mezarlardan ele geçen omurların sadece bir tanesinde osteofitik çıkıntıya rastlanmıştır. Lumbal vertebra üzerinde görülen bu çıkıntı erişkin bir bireye aittir. Geri kalan bulgular kuyudan ele geçen bireylere aittir. Osteofitik çıkıntılarının birbiriyle kaynaşması sonucu görülen 3 patolojik bulgu vardır (Resim 6.2). Bu kaynaşmalardan biri cervical omurlarda, diğer ikisi ise thoracal omurlarda tespit edilmiştir. Orta erişkin bireylerde görülen osteofitik çıkıntılarının ileri derecede görülmesi, Ovaören topluluğuna ait bireyler açısından yaş ve yapılan aktiviteye bağlı olarak geliştiğini düşündürmektedir.

Resim 6.2. (a) Osteofitik çıkıntı (b) Omur kaynaşması (c) Schmorl nodülü

Eklem hastalıklarının omurlara yansıyan bir başka patolojik formu ise Schmorl Nodülü olarak adlandırılmaktadır. Omurlar arasında discus vertebrae adı verilen içi sıvıyla dolu eklem yastıkcıkları bulunmaktadır. Omurlar arası bu disklerin dejenerasyonu fitik ya da Schmorl Nodülü olarak bilinir ve omurların birbirlerine bakan iç yüzeylerinde çökmeye neden olmaktadır (Aufderheide ve diğerleri, 1998, Orthner, 2003).

Ovaören insan kemikleri üzerinde yapılan paleopatolojik analiz sonucunda yine erişkin bireylere ait 14 lomber vertebra üzerinde Schmorl Nodülü'ne rastlanmıştır (Resim 6.2). Bunlardan biri mezarlardan ele geçen bireylere aitken, diğerlerinin kuyu içerisinden açığa çıkarılan bireylere ait olduğu görülmektedir. Erişkin (30-44) bireylerde gözlenen bu patolojik bulguların ileri derecede olması ağır iş yüküne bağlı olarak geliştiğini düşündürmektedir.

6.3.2. Kan eksikliğine bağlı olarak gelişen anomaliler

İskeletler üzerinde kan anomalilerine bağlı olarak beliren patolojik lezyonlar anemiye yani kansızlığa bağlı olarak gelişmektedir. Anemi kandaki alyuvarların (kırmızı kan hücrelerinin) eksikliğine bağlı olarak gelişen ve kandaki oksijen alışverişini etkileyen bir hastalıktır(Aufderheide ve diğerleri, 1998, Orthner, 2003). Lezyonlar genellikle göz çukurunun tavanında oluşan cribra orbitalia ve kafatasının dış yüzeyinde oluşan porotic hyperostosis olmak üzere iki farklı şekilde oluşum gösterir. Kalıtsal olarak aktarılan anemi

sadece kafatasında görülmemekle birlikte bazen uzun kemiklerin uç kısımlarında genişlemeye neden olur (Orthner, 2003).

Porotic hyperostosis, genellikle kafatasını oluşturan frontal(alın), parietal(duvar) ve nadir olarak occipital(art kafa) kemiklerinin dış yüzeylerinde görülen iğne deliği şeklindeki lezyonlar olarak tanımlanmaktadır (Aufderheide ve diğerleri, 1998). Kansızlığa bağlı olarak gelişen bu hastalığın gelişimini tamamladığı aşamada kafatası kalınlaşır ve diploe adı verilen bir tabaka oluşur (Aufderheide ve diğerleri, 1998).

Ovaören mezarlarından açığa çıkarılan kafatasları üzerinde yapılan incelemeler sonucunda sadece erişkin bir erkek bireyde porotic hyperostosis olduğunu göstermektedir (Resim 6.3). Bununla birlikte kuyudan çıkarılan bireylerde kafataslarının görece iyi korunmuş olması sonucu bir erişkin erkek ve beş çocuk bireyde porotic hyperostosis olduğunu göstermektedir. 5 çocuk bireye ve 2 erişkin erkek bireye ait kafatasındaki bulgular seyrek ve pasif oluşu hastalığın yeni seyretmeye başladığını ve kalıtsal olmayıp beslenmeye ya da geçirilen bir enfeksiyon hastalığına bağlı olarak geliştiğini göstermektedir.

Resim 6.3. Porotic hyperostosis

Cribr orbitalia ise porotic hyperostosis ile benzer lezyonlar gösterir; ancak göz çukurunun damında oluşan delikler daha küçüktür (Aufderheide ve diğerleri, 1998, Orthner, 2003). Genellikle bebeklerde ve küçük çocuklarda görülen bir lezyondur (Aufderheide ve diğerleri, 1998). Ovaören bireylerinde kuyu içinden çıkarılan 3 çocuğa ait göz çukurunda

cribra orbitalia saptanmıştır. Tespit edilen lezyonların pasif ve seyrek olarak görülmesi, hastalığın yine kalıtsal olarak değil de, beslenmeye ya da geçirilen enfeksiyonel ya da metabolik hastalıklar sonucunda oluştuğunu göstermektedir.

Ovaören topluluğuna ait kan anomalilerine bağlı olarak gelişen patolojiler bir bütün olarak dikkate alındığında, gelişim dereceleri ve gelişme çağındaki çocuklardaki görülme sıklığı nedeniyle demir eksikliğine bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

6.3.3. Doğuştan anomaliler

Doğuştan anomaliler bebekte, anne karnındayken oluşan kalıtsal patolojik oluşumlardır. Ovaören topluluğunda rastlanan tek doğuştan anomali olarak bir omur hastalığı olan Spina Bifida, tek bir erişkin bireyin sacrumunda gözlenmiştir.

Spina Bifida, nöral gelişim sırasında orta hattaki omur arklarının bir veya bir kaçının eksik olarak gelişmesi ya da omur arklarının tamamlanmaması olarak tanımlanmaktadır (Aufderheide ve diğerleri, 1998, Orthner, 2003). Açıklığın derecesine göre, bu hastalığa sahip olan bireyler genellikle doğumdan hemen sonra ya da bebekken öldükleri için paleopatolojik açıdan tespit etmek zordur. Ancak Ovaören'de spina bifida tespit edilen bireyin erişkindir. Sacrumun tamamı korunmamasına rağmen kalan kısma ait arklardaki açıklığın boyutu 4.5 cm olarak hesaplanmıştır. Ancak spina bifida omurilikte meydana gelebilecek birçok komplikasyona neden olduğu için bireyin hayattayken yürüme gücünü çekmesi muhtemeldir.

6.4. Ağız ve Diş Sağlığı

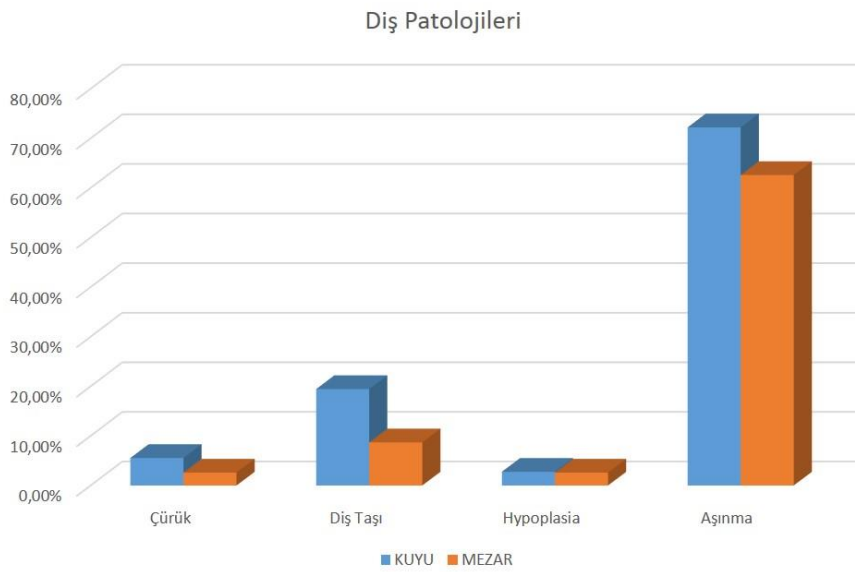
İnsan yaşamında beslenmenin yeri çok önemlidir. Her insan yaşamını devam ettirebilmek için beslenmek zorundadır. Önceleri avcı-toplayıcılıkla besin ihtiyacını karşılayan insanoğlu, zamanla toprağı ekip biçmeyi öğrenmiş ve kendi besinini kendi yetiştirmeye başlamıştır. Binlerce yıllık bir süreçte gelişen bilişsel ve sosyal evrim sonucunda insan besinlerini pişirerek tüketmeyi öğrenmiştir.

Besin tüketimi esnasında, besinleri çiğnemeye yardımcı olan dişler, doğada bozunmadan uzun yıllar korunabildikleri için toplumlar hakkında önemli bilgiler sunabilmektedir. Bu nedenle, arkeolojik toplumlara ait dişler üzerinde yapılan makroskobik ve mikroskobik

antropolojik analizler ile toplumların ya da bireylerin beslenme alışkanlıklarına ilişkin bilgiler elde edilebilmektedir.

Ovaören Topakhöyük Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı topluluğuna ait 35 adet bireyden ele geçen toplam 187 adet diş üzerinde antropolojik analiz yapılabilmektedir. Yapılan makroskobik incelemeler sonucunda diş aşınması, çürük, diş taşı ve diş minesi anomalilerini kapayan patolojik bulgulara rastlanmıştır (Çizelge 6.5).

Çizelge 6.5. Diş patolojileri

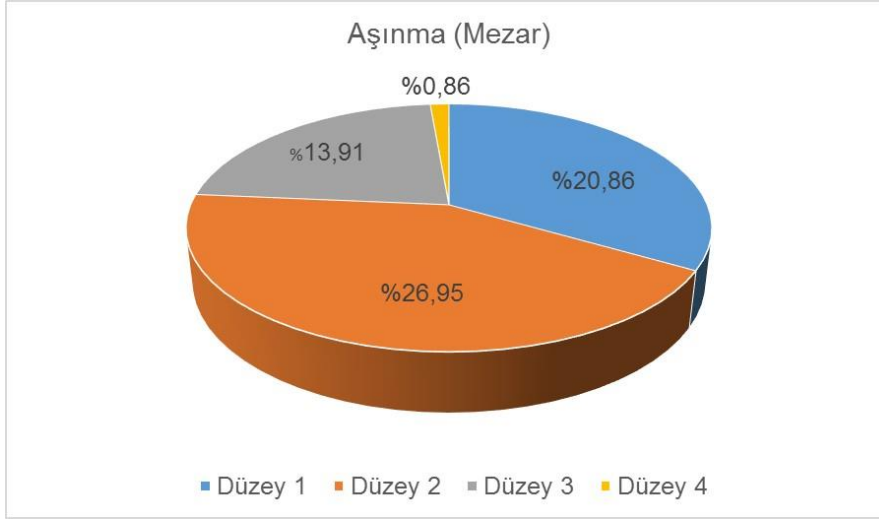
6.4.1. Diş aşınması

Diş aşınması, besinlerin çiğnenmesi sırasında meydana gelen sürtünme sonucu oluşan diş minesini üzerindeki kayıp olarak tanımlanmaktadır (Özbek, 2000, Aufderheide ve diğerleri, 1998). Aşınma tüketilen besinlerin sertlik derecesi ile doğru orantılıdır. Bunun yanı sıra diş yapısı ve besinlerin hazırlanma şekilleri de diş aşınması açısından önemli rol oynamaktadır (Özbek, 2000, Orthner, 2003). Aşınma ilk olarak dişin tüberküllerinde görülür ve ilerlemiş aşamalarda dişin taç kısmı tamamen ortadan kaybolur ve geriye sadece kök kısmı kalır (Özbek, 2000).

Ovaören Erken Tunç Çağı topluluğu bireyelerine ait dişler üzerinde yapılan aşınma analizlerinde Bouiville'in (1983) oluşturduğu diş aşınması skalasından yararlanılmıştır. Mezarlardan ele geçen bireylere ait toplam 115 adet diş üzerinde antropolojik inceleme

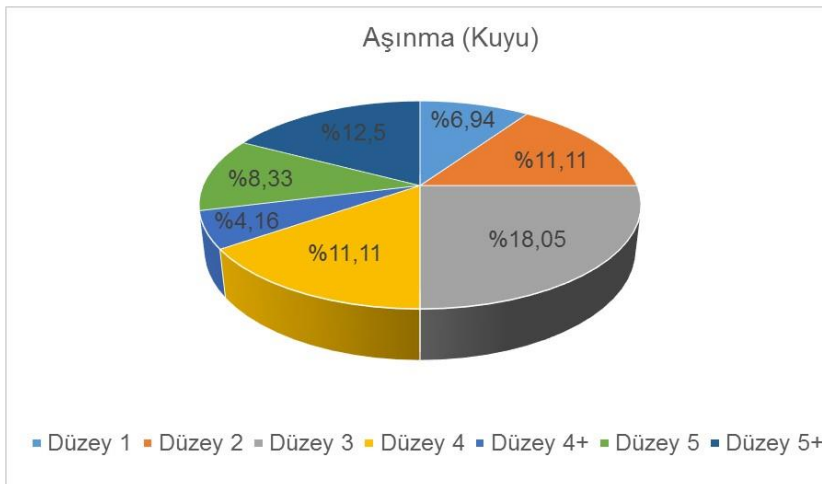
yapılabilmiştir. Belirlemelere göre 115 adet dişten 24 (%20,86) tanesinde 1, 31 (%26,95) tanesinde 2, 16 (%13,91) tanesinde 3 ve 1 (%0,86) tanesinde 4 düzeyinde aşınma olduğu tespit edilmiştir. Aşınmaların en çok 2 düzeyinde saptandığı görülmektedir (Çizelge 6.6.).

Çizelge 6.6. Mezarlardan çıkan bireylerdeki diş aşınması düzeyleri

Kuyudan açığa çıkarılan bireylere baktığımızda ise erişkin ve genç erişkin bireylere ait toplam 72 adet diş üzerinde inceleme yapılmıştır. İncelenen dişlerin 5 (%6,94) tanesinde 1, 8 (%11,11) tanesinde 2, 13 (%18,05) tanesinde 3, 8 (%11,11) tanesinde 4, 3 (%4,16) tanesinde 4+, 6 (%8,33) tanesinde 5 ve 9 (%12,5) tanesinde 5+ düzeyinde aşınma olduğu saptanmıştır. Kuyudan çıkarılan bireylerde aşınmaların en çok 3 düzeyinde toplandığı görülmektedir (Çizelge 6.7.).

Çizelge 6.7. Kuyudan çıkan bireylerdeki diş aşınması düzeyleri

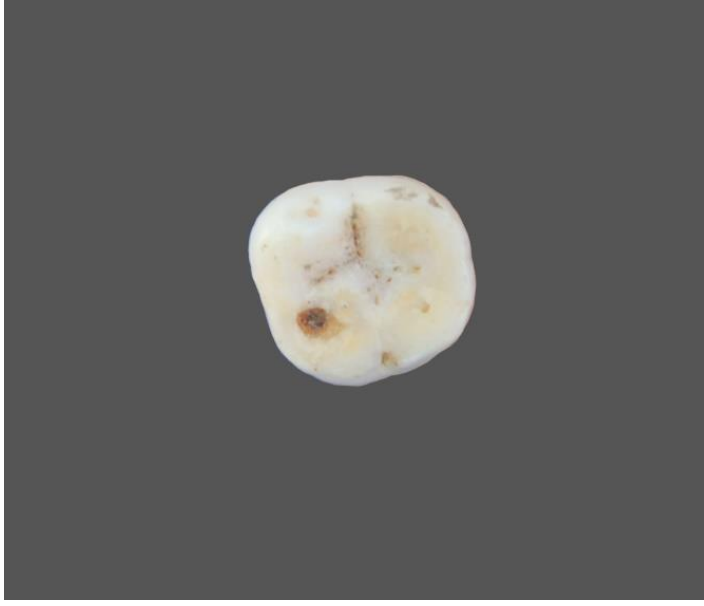
Kuyudan ve mezardan çıkarılan bireylerdeki diş aşınmaların sadece erişkin bireylerde değil de aynı zamanda genç erişkin bireylerde de var olması, topluluğun sert kabuklu ve iri taneli yiyecekleri tüketimde daha fazla kullandıklarını düşündürmektedir (Resim 6.4). Aşınmaların her iki farklı iskelet topluluğunda da paralellik göstermesine ve diğer antropolojik bulgulara bakıldığında bu toplulukların farklı toplumlara değil de aynı topluma ait üyeler olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Resim 6.4. Diş aşınması

6.4.2. Diş çürüğü

Bir tür enfeksiyonel hastalık olan diş çürüğü, diş minesi üzerinde görülen koyu renkli tahribat olarak tanımlanmaktadır (Özbek, 2000, Buikstra ve diğerleri, 1994, White ve diğerleri, 1991, Aufderheide ve diğerleri, 1998). Diş çürükleri genellikle şeker ve karbonhidrat tüketimine bağlı olarak meydana gelmekle birlikte, modern toplumlarda beslenme alışkanlığına bağlı olarak çok sık karşılaşılan bir hastalıktır (Buikstra ve diğerleri, 1994). Eski toplumlar temel alındığında avcı-toplayıcı yaşam biçiminden tarım toplumlarına geçiş ile birlikte çürük görülme sıklığı da artmıştır (Özbek, 2000, Orthner, 2003).

Resim 6.5. Diş çürüğü

Bir tarım toplumu olan Ovaören Erken Tunç Çağı insanlarında az sayıda çürük tespit edilebilmiştir (Resim 6.5). Mezarlara ait bireylerden ele geçen dişlerin sadece 3 (%2.60) tanesinde çürük bulgusuna rastlanırken, kuyudan çıkarılan bireylere ait dişlerin 4 (%5.55) tanesinde çürük varlığı tespit edilmiştir. Aşınmanın ileri derece görüldüğü ve aynı topluma ait olduğu düşünülen her iki iskelet grubuna ait dişlerde çürük oranının az olması, topluluğun sağlıklı dişlere sahip olmasından ziyade, tarıma dayalı beslenmenin diş aşınmasını daha fazla tetikleyici bir etkiye sahip olduğunu düşündürülebilir. İri taneli, lifli yiyeceklerin tüketimi sonucunda dişlerde aşınma görülme oranı artarken, çürük oranı düşmüştür.

6.4.3. Diş taşı

Modern toplumlarda da sıklıkla görülen bir diğer diş hastalığı olan diş taşı, en basit tanımıyla kalsiyum fosfat tuzlarının diş yüzeyinde birikmesi şeklinde açıklanabilir (Yaşar ve Sevim Erol, 2007: 6). Bir diğer tanımıyla diş yüzeyinde mineralleşen tabakalardır (White ve diğerleri, 1991). Diş yüzeyinde biriken kalsiyum fosfat tuzları zamanla sertleşir ve bakteri taşıyan bu sert oluşumlar ileri aşamalarda diş eti hastalıklarına neden olur (Özbek, 2000). Diş taşları üzerinde yapılan mikroskobik analizler sonucu beslenme alışkanlığı ile ilgili önemli bilgiler elde edilebilmektedir. Özellikle geçmiş toplumlarda rastlanan diş taşı analizleri sonucunda toplumun diyeti hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Ovaören mezarlarından ele geçen 115 adet dişten 10 (%8,69) tanesinde diş taşı bulgusuna rastlanırken, kuyudan ele geçen 72 adet dişten 14 (%19,44) tanesinde diş taşına rastlanmıştır (Resim 6.6). Oluşum genellikle kesici dişlerin lingual yzeylerinde görülmektedir. İleri derece tartar oluşumuna rağmen, dişlerin izole olması nedeniyle herhangi bir periodental hastalığın varlığı tespit edilememiştir.

Resim 6.6. Diş taşı

6.4.4. Hypoplasia

Hypoplasia, bireyin gelişim aşamasında, yetersiz beslenme ve enfeksiyonel hastalıklara bağlı olarak meydana gelen mine tabakasındaki anomali olarak tanımlanmaktadır (Buikstra ve diğerleri, 1994, Aufderheide ve diğerleri, 1998). Dişin taç yzeyindeki yatay çizgiler veya oluklar şeklinde görülmektedir ve diş minesinde sarıdan kahverengiye değişen renk oluşumları söz konusudur (White ve diğerleri, 1991, Aufderheide ve diğerleri, 1998). Mine tabakasının yenilenme özelliği olmadığından hastalık kalıcıdır (zbek, 2000).

Ovaören mezarlarına ait 115 adet dişten sadece 3 (%2,60) tanesinde hypoplasia bulgusuna rastlanırken, kuyuya ait 72 dişten 2 (%2,77) tanesinde hypoplasiaya rastlanmıştır. Hastalık yatay çizgiler şeklinde diş üzerinde görülmektedir. Erken toplumlarda sıklıkla görülen bir hastalık olan hypoplasianın bir Erken Tunç Çağı topluluğu olan Ovaören Teras Yerleşimi sakinlerinde bu kadar az görülmesi ileri derecede aşınmış ve ktu korunmuş dişler üzerindeki inceleme imknlarının azlığına bağlanabilir.

7. SONUÇ

İnsanlığın ortaya çıktığı andan itibaren karşı durmadığı en önemli olgulardan biri “ölüm” olgusudur. Ölüm fikrini bir türlü benimseyemeyen insanoğlu, bireyin bu dünyadan ayrılarak başka bir dünyada yaşamını devam ettireceği yani öteki dünya düşüncesi ile birlikte ölüsünü gömmeye başlamıştır. Bunu yaparken çeşitli mezarlar kullanmış ve bireyin günlük hayatta kullandığı eşyaları öbür dünyada da kullanabilmesi için mezarın içine bırakmıştır. Geçmişten günümüze gelerek değişen ve gelişen mezar ve ölü gömme uygulamaları geçmişte yaşayan toplumları anlayabilmek için belki de en çok bilgiyi sunan olgulardır.

Kızılırmak Kavsi'nin alt kısmındaki bereketli topraklar üzerinde yer alan Nevşehir Ovaören Topakhöyük ve Teras Yerleşimi, Orta Anadolu Erken Tunç Çağı'na ilişkin yeni ve önemli bilgiler sunacaktır. Sayıları çok sınırlı olmasına rağmen oldukça geniş bir alana yayıldığı görülen Teras Yerleşimi mezarlarının çalışılması toplum ile ilgili ilk izlenimlerin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Üç sezon boyunca Teras Yerleşimi'nde yapılan çalışmalar sırasında 8 adet mezar açığa çıkarılmasına rağmen üç farklı mezar tipinin bir arada bulunması dikkatleri çekmektedir. Bununla birlikte Anadolu sınırları içerisinde benzer bir örneğine rastlanılmayan su kuyusu içine atılmış insan kemikleri arkeoloji ve antropoloji açısından oldukça önemli bir bulgudur.

Sınırlı sayıda ve dar bir alanda açığa çıkarılan Ovaören Teras Yerleşimi mezarları için henüz bir nekropol alanından söz etmek mümkün değildir. Birbirinden uzak mesafede üç farklı açmada açığa çıkarılan mezarların yerleşim içi veya yerleşim dışı gömü olduğunu söylemek bu aşamada henüz zordur. Taş sanduka mezar geleneği açısından bakıldığında, Ovaören Teras Yerleşimi'nde iki farklı mimari geleneğin bir arada olduğu görülmektedir. İri taşlarla oluşturulan taş sanduka mezarların Neolitik dönemde üç farklı merkezde görüldüğü bilinmektedir (Uhri, 2010). Sayıları tek tük olan taş sanduka mezarların Kalkolitik dönemle birlikte sayıları artmaya başlamış (von der Osten, 1937; Özgüç, 1948) ve Erken Tunç Çağı'na gelindiğinde yaygın bir kullanıma erişmiştir. Ovaören Teras Yerleşimi taş sanduka mezarlarının üç tanesi (M-2, M-3, M-4) bu mimari gelenekle oluşturulmuştur. Orta Anadolu Erken Tunç Çağı merkezlerine bakıldığında, iri taş sanduka mezarların Kusura' da (Lamb, 1936: 16) iri bloklarla oluşturulmuş taş sanduka mezarların Erken Tunç Çağı I evresinde başladığını göstermektedir. Erken Tunç Çağı II ve III

evrelerinde bu yöntemle yapılmış taş sanduka mezarların sayılarında bir artış olduğunu söylemek mümkündür. Erken Tunç Çağı II evresine tarihlenen Demircihöyük-Sarıket (Seeher, 1992:163) ve Küçükhöyük (Gürkan ve Seeher, 1991: 39) taş sanduka mezarları ve Erken Tunç Çağı III evresine tarihlenen Resuloğlu (Yıldırım, 2010: 15) ve Balıbağ (Süel, 1990: 206) mezarlığında taş sanduka mezarların tümü iri taş bloklarla oluşturulmuştur.

Ovaören Teras Yerleşimi'ndeki taş sanduka mezarların ikinci düzenlemesi taşların yan yana ve üst üste dizilmesiyle oluşturulmaktadır. Sadece M-1 mezarında görülen bu yöntem ise yine Erken Tunç Çağı II evresi ile birlikte görülmeye başlamıştır.

Çömlek ve küp mezar uygulamalarına bakıldığında ise, Orta Anadolu ve İç-batı Anadolu ile kıyaslandığında çok da farklı olmadığı görülmektedir. Anadolu'da en sık kullanılan (Özgüç, 1948) mezar tiplerinden biri olan çömlek/küp mezar geleneği Ovaören Teras Yerleşimi'nde üç mezarda görülmektedir. M-5 mezarı biri yatay kulplu, diğeri ise dikey kulplu iki adet çömlekten oluşmaktadır ve taş sanduka mezarlarla aynı tabakaya yani V. tabakaya aittir. Bununla birlikte küp mezarlar olan M-7 ve M-8 VII. tabakada açığa çıkarılmıştır. Mezar küpü olarak kullanılan boynuz kulplu küplerin Alishar'ın Kalkolitik (von der Osten, 1937) tabakalarından beri açığa çıkarılması bu mezarların biraz daha erken döneme ait olabileceğini düşündürmektedir.

Mezarların kendi dönemlerinde soyulmuş olması nedeniyle mezar hediyesi olarak birkaç seramik parçası ve taş buluntular açığa çıkarılmıştır. Basit çanak, dikey ilmek kulplu çanak, kulplu ve kulpsuz fincan, kulplu ve kulpsuz maşrapa, minyatür testi ve çömleklerden oluşan seramik buluntular günlük yaşamda kullanılan kapları simgelemektedir. Aynı formlar açma içerisindeki mekânlarda açığa çıkarılmaktadır. Bu durum mezarlarda herhangi bir statü ayrımı olmadığını ve mezarların sıradan insanlara ait olduğunu bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir.

Benzer seramik formlarının Orta Anadolu merkezleri arasında genellikle Ankara çevresindeki yerleşimlerde açığa çıkarıldığı gözlenmiştir. Ahlatlıbel, Etiyokuşu, Karaoğlan ve Polatlı yerleşimlerinde görülen benzer formlara ait tabakalar Erken Tunç Çağı II evresine tarihlendirilmektedir (Efe, 1988). Özellikle Erken Tunç Çağı II evresinde görülen metalik seramik grubunun (Özten, 1989: 409) M-3 mezarından ve mezarlarla ilişkili tabakalardan açığa çıkarılması sanduka mezarların tarihlendirilmesinde önemli bir

rol oynamıştır. Metalik seramiklerin Erken Tunç Çağı II evresinde başlayıp, Erken Tunç Çağı III evresinin erken evrelerine kadar görülmesi, diğer seramik gruplarının ise Erken Tunç Çağı II evresine tarihlendirilmesi taş sanduka mezarların Erken Tunç Çağı II evresinin sonlarına doğru tarihlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Ancak taş sanduka mezarların alt kodunda açığa çıkarılan boynuz kulplu küp mezarlar tarihlendirmeyi değiştirmektedir. Boynuz kulplu çömlek ve küpler Alişar yerleşiminde Kalkolitik Çağ'a tarihlenen tabakalarda açığa çıkarılmıştır (von der Osten, 1937). Bu küplerin/çömlüklerin Kalkolitik dönemden beri var olması, iri taş bloklarla oluşturulmuş sanduka mezarların Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı I evresinden itibaren görülmeye başlaması Ovaören Erken Tunç Çağı mezarlarını genel hatlarıyla M.Ö. III. binin ilk yarısına tarihlendirilmesinin daha doğru olacağını göstermektedir.

Ölü gömme uygulamaları açısından değerlendirilebilecek kesin veriler bulunmamaktadır. Sekiz adet mezar ile bir gelenekten söz etmek mümkün değildir. Ancak ilk değerlendirilmelere bakıldığında ortak bir uygulama olmadığı görülmektedir. Mezarlarda bir yön birliği yoktur. Bununla birlikte M-2 ve M-3 taş sanduka mezarlarında çoklu gömü uygulaması vardır. Bu durum mezarların birkaç kez kullanıldığı göstermektedir.

Ovaören Teras Yerleşimi'nde açığa çıkarılan en önemli yapılardan biride su kuyusudur. Kuyunun körlendikten sonra içine insan kemiklerinin atılması oldukça dikkatleri çeken bir durumdur. Taş sanduka mezarlarla aynı seviyede yer alan kuyunun bir sonraki yerleşim sakinleri tarafından körlenerek kapatıldığı anlaşılmaktadır. Açma içerisinde yer alan iri taş döküntü ve yanık dolgular buranın yoğun bir tahribata uğradığını göstermektedir. Bu durumda ilk akla gelen savaş sonrası yapılan toplu bir kıyım ile insanların kuyu içerisine atıldığı düşüncesidir. Ancak kuyu içerisinden çıkarılan 23 birey üzerinde yapılan antropolojik incelemeler sonucunda bu bireylerde Titrişhöyük (Laneri, 2007: 241-266), Kovuklukaya (Erdal, 2004: 169-196) ve İkiztepe (Erdal, 2010: 67-97) erkek bireylere ait kemiklerde olduğu gibi herhangi bir savunma kırığı, çıkık, yaralanma, kesik izlerine rastlanmamıştır. Ayrıca kuyunun 67 cm ağız çapı ve 1,80 cm'lik dolgusu düşünüldüğünde 23 adet bireyin bedenleri ile birlikte buraya sığmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Açma içerisindeki yanık, döküntü dolgu içerisinden taş sanduka mezarlarla aynı seviyelerde dağıntık insan kemiklerinin toplanması, bir sonraki evreye ait yerleşimcilerin yeniden yapılanma faaliyetleri sırasında mezarları bozarak içindeki insan kemiklerini kullanıma kapadıkları kuyu içerisine attıkları düşüncesini güçlendirmektedir. Kuyu

içerisindeki kemiklerin herhangi bir düzen göstermeyişi ve dağınık halde bulunmalarının yanı sıra, bu kemiklerin kadın, erkek, çocuk ve bebek bireylere ait oluşu bu görüşü desteklemektedir.

Topluluğa ait bireylere baktığımızda ise mezarlardan açığa çıkarılan insan kemikleri ve kuyudan açığa çıkarılan insan kemikleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Her iki toplulukta da kadın birey sayısının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Mezarlardan açığa çıkarılan bireylerde erişkinlerin sayısı fazlayken kuyudan açığa çıkarılan bireylerde çocuk bireylerin fazla olduğu görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda herhangi bir travma izine rastlanmazken en sık görülen hastalığın omurga hastalıkları olduğu dikkati çekmektedir. Yaş ile paralel bir gelişim gösterdiği görülen osteofitik çıkıntılarının ve halk arasında fitik olarak bilinen schmorl nodülünün günlük aktiviteye ve yapılan işe bağlı olarak bir gelişim gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çocuk bireylerin kafatasında görülen ve anemiden kaynaklanan patolojik bulguların zayıf seyretmesi ise bu çocukların genetik nedenli anemiye değil de, geçirilen bir enfeksiyonel hastalık sonucunda ya da beslenme bozukluğuna bağlı olarak bu hastalığa yakalandıklarını göstermektedir.

Ağız ve diş sağlığı verileri toplumda en çok rastlanılan diş patolojisinin diş aşınması olduğunu göstermektedir. Sert kabuklu ve iri taneli yiyecekleri günlük besin tüketiminde daha çok kullandıklarının bir göstergesidir. Diş çürüğünün azlığı karbonhidrat tüketimine fazla yer verilmediği düşündürmektedir. Ayrıca diş aşınmasının sadece erişkin bireylerde değil, aynı zamanda genç erişkin bireylerde de ileri düzeyde oluşu bu görüşü desteklemektedir.

Bireylerden ele geçen tam kafataslarının sayısının sınırlı oluşu topluluğun morfolojik yapısı ile ilgili veriler elde edilmesini engellemiştir. Bununla birlikte kuyudan çıkarılan iskeletlerden ölçüm yapılabilen üç kafatası dolikosefal yapı göstermektedir. Ölçülebilen kafatası sayısının çok az olmasının sonucunda kesin bir genelleme yapılamasa da dolikosefal yani uzun kafalı insanların daha çok Türkiye'nin güney ve güneydoğusunu kapsayan Akdeniz Bölgesi'nde yaşadığını göstermektedir. Ayrı ayrı değerlendirilmesine rağmen mezarların içerisinden ve kuyudan açığa çıkarılan bireylerin yaş, cinsiyet dağılımları ve patolojik bulgularının paralellik göstermesi bu bireylerin aynı topluluğa mensup üyeler olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, tez çalışmasında elde edilen tüm arkeolojik ve antropolojik veriler Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı sakinleri ile ilgili ilk değerlendirmeleri ortaya koymaktadır. Mezar sayısının önümüzdeki yıllarda yapılacak olan kazılarla birlikte artacağı düşünülmektedir. Mezar ve birey sayısının artmasına bağlı olarak Ovaören Teras Yerleşimi Erken Tunç Çağı sakinleri ile ilgili daha genel verilere ulaşılabilecektir. Gerek konumu, gerekse yerleşimin büyüklüğü açısından, bu veriler ışığında Orta Anadolu Erken Tunç Çağı merkezleri içinde Ovaören önemli bir merkez olarak yerini alacaktır.

8. MEZAR VE BULUNTU KATALOĞU

8.1. Mezar Kataloğu

Mezar No: M-1

Mezar Türü: Taş Sanduka

Açma ve Plankare: GC-140, 4-5/d-e

Tabaka: V

Seviye: 1107,52

Mezar Yönü: Kuzeybatı-Güneydoğu

Mezar Ölçüleri: 180 x125 cm

Levha No: Ek-6

Tanım: Ovaören Teras Yerleşimi kazılarında açığa çıkartılan ilk mezar olan M-1, 2009 yılında bulunmuştur. GC-140 açmasında yer alan kaçak kazı çukurunun çevresinde, insan kemikleri ve iri boyutlu sal taşlarının görülmesi sonucunda tespit edilen M-1 yüzeyin 20 cm altındadır. İkinci tabakaya ait köşe oluşturan kerpiç duvar parçası, mezarın doğu kısmının hemen üzerinde yer almaktadır. Sanduka duvarları, çeşitli boyutlardaki kireçtaşları ile örölmüş olan mezar hafif trapezoidal formudur. Sandukanın genişliği doğuda yaklaşık 1 m iken, batıda 1,25 metreye kadar çıkmaktadır. Sanduka duvarlarının örölmesinde kullanılan kireç taşlarının uzunlukları 10-50 cm arasında değişmekte olup, sandukanın araları çamur harçla doldurulmuş 3 sıra taşla oluşturulduğu görölmüştür. Duvarlarının iç yüzeyleri kalın bir çamur tabakası ile sıvanmış olan mezarın tabanı sıkıştırılmış topraktır. Mezarın üst örtüsünü oluşturan iri boyutlu sal taşlarının kalınlığı yaklaşık 10 santimetredir. Mezarın soyulmuş olması nedeniyle yerinde tespit edilemeyen kapak taşlarına ait parçalar, sandukanın güney duvarına bitişik olarak açığa çıkarılmıştır. Ölçüleri yaklaşık 125x75 cm olan bir kapak taşı mezarın kapatılmasında oldukça iri boyutlu sal taşlarının kullanıldığını açıkça göstermektedir.

Kapak taşları kaldırılarak soyulduğu anlaşılan M-1 mezarında, birkaç parça seramik ve insan kemiği dışında herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Ancak, aynı açmada 3-c plankaresinde toplu halde insan kemikleri bulunmuştur. Buldukları alanda herhangi bir mezar kontekstine ait olmadığı görölen söz konusu insan kemiklerinin M-1 mezarından çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır. M-1 mezarında ele geçen seramik parçaları gerek

hamur, gerekse de yüzey özellikleri açısından Teras Yerleşimi'nin V. tabakasına ait örnekler ile paraleldir.

Mezar No: M-2

Mezar Türü: Taş Sanduka

Açma No: GE-158b

Tabaka: V

Seviye: 1106,52

Mezar Yönü: Kuzeydoğu-Güneybatı

Mezar Ölçüleri: 190x98 cm

Levha No: Ek-7

Tanım: 2012 yılı Ovaören Teras Yerleşimi'nde GE-158 açmasında yapılan kazı çalışmalarında, dört adet iri blok taştan oluşan dikdörtgen yapının taş sanduka mezar olduğunu anlaşılmıştır. M-2 olarak adlandırılan mezar yüzeyin 40 cm altındadır. Dikdörtgen planlı olan taş sanduka mezarın uzun kenarlarının uzunluğu 190 cm, genişliği 15 cm kadardır. Kısa kenarların uzunluğu 98 cm, genişliği ise 10 cm'dir. Oldukça büyük boyutlarda yapılan mezar kireç taşından bloklar ile oluşturulmuştur. Mezarın kendi döneminde soyulması dolayısıyla kapak taşı olabilecek parçalara rastlanmamıştır. Toprak dolgulu olan bu mezarın güneybatı ucunda kafası kuzeybatı yönlü, ayakları ise güneybatı yönlü, yarım hoker pozisyonunda bir kadın bireye ait iskelet parçaları ele geçirilmiştir. Mezarın kuzeydoğu ucunda ise karışık insan kemikleri kenara çekilerek mezarın içinde muhafaza edilmiştir.

Kuzeydeki taş bloğa göre 90 cm, güneydeki taş bloğa göre 70 cm derinlikte bir iskelete daha rastlanmıştır. Kendi döneminde soyulduğu anlaşılan mezarın içinden birkaç seramik parçası ve birkaç hayvan kemiği ele geçmiştir.

Mezar No: M-3

Mezar Türü: Taş Sanduka

Açma No: GT-137a, 1-2/d-e

Tabaka: V

Seviye: 1107,25

Mezar Yönü: Kuzeydoğu-Güneybatı

Mezar Ölçüleri: 200x95 cm

Levha No: Ek-8

Tanım: 2012 yılı kazı çalışmaları sırasında GT-137a açmasında bir taş sanduka mezar daha açığa çıkarılmıştır. M-3 olarak adlandırılan mezar IV. tabakaya ait duvarların hemen kuzeyine konumlanmaktadır. Yüzey toprağının 2.45 cm altından gelen mezarın kapak taşı tek bir kireç taşı bloktan oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı taş sanduka mezarın uzun kenarının kuzeyindeki taş blok 95 cm, batısında yer alan taş blok ise 200 cm uzunluğuna ulaşmaktadır. Mezarın güneyinde ve doğusunda herhangi bir taş blok açığa çıkarılamamıştır. Mezarın kapağı olarak yerleştirilen tek taş bloğun kaldırılması sonucunda, iri sal taşı blokların mezarın içine çökmüş olduğu görülmektedir. Mezarın içi irili ufaklı taşlarla doldurulmuştur. Mezarın M-1 ve M-2'de olduğu gibi kendi döneminde soyulmuş ve tahrip edilmiş olduğu gözlenmektedir. Mezar içinden hiç bir iskelet parçası ele geçmemesine rağmen, batıdaki taş bloğun dışında biri kadın, diğer ikisi erkek olmak üzere üç adet iskelet açığa çıkarılmıştır. Mezarın derinliği açığa çıkarılan kısımda 80 cm olarak hesaplanmıştır. Ancak, yandaki sandukaların daha derinlere kadar uzandıkları gözlenmektedir.

Mezar buluntusu olarak seramik parçaları ele geçirilmiştir. Ayrıca mezarın batı bloğunun dışında, iskeletlerin yanında bir adet pişmiş toprak testi bulunmuştur.

Mezar No: M-4

Mezar Türü: Taş Sanduka

Açma No: GT-137a, 2-4/a

Tabaka: V

Seviye: 1107,05

Mezar Yönü: Kuzey-Güney

Mezar Ölçüleri: 210x100 cm

Levha No: Ek-8

Tanım: GT-137a açmasında açığa çıkarılan M-3 mezarının tam karşısında kuzey-güney yönlü uzanan ikinci bir mezar daha açığa çıkarılmıştır. Mezar, V. tabakadaki dağınık haldeki taşların hemen altında açığa çıkarılmıştır. Taş sanduka mezar olduğu anlaşılan bu mezar M-4 olarak isimlendirilmiştir. Yüzey toprağının yaklaşık olarak 2,5 m altından gelen mezar, dört tarafında kireç taşından blokların oluşturduğu dikdörtgen şeklindedir. Mezarın kapağı sal taşından tek bir blok ile oluşturulmuştur. Mezar kapağı kaldırıldığında mezarın içinin büyük taşlarla doldurulduğu gözlenmiştir. Kuzeydeki taş bloğun eni 110 cm iken, güneyde bu ölçü 130 cm'ye ulaşmaktadır. Doğudaki taş blok 197 cm, batıdaki taş blok ise 189 cm uzunluğunda farklı ölçüler göstermektedir. Taş blokların eni yaklaşık 100 cm

genişliğindedir; kalınlıkları ise 15 cm civarındadır. Derinliği 1 m'ye ulaşan mezarın tabanına 1106,07 kodunda ulaşılmıştır.

Kendi döneminde soyulduğu anlaşılan bu mezardan sadece parmak kemikleri, sol radiusun distal parçası ve bilek kemikleri ele geçmiştir. Bununla birlikte herhangi bir mezar hediyesine rastlanmamıştır.

Mezar No: M-5

Mezar Türü: Çömlek Mezar

Açma No: GT-137a

Tabaka: V

Seviye: 1106,75

Mezar Yönü: Kuzey-Güney

Levha No: Ek-8

Tanım: GT-137a açmasında IV. tabakaya ait duvarların kuzey yanında Ovaören Teras Yerleşmesi'nin ilk küp mezarı açığa çıkarılmıştır. M-5 olarak adlandırılan mezar, yüzey toprağının 2,85 cm altındadır. M-3 adlı mezarın güneydoğusuna konumlanan mezar biri yatay, diğeri ise dikey kulplu olmak üzere iki çömlek kullanılarak oluşturulmuştur. Çömleklerin ağız çapları 32 cm olarak belirlenmiştir. Küplerden bir tanesi iki parçaya ayrılmıştır ve iskeletin başını örtecek şekilde yerleştirilmiştir. Gövde ve ayak kısımlarını örtmek için başka bir küp kullanılmıştır. İskeletin başı kuzeye, ayakları ise güneye bakacak şekilde küplerin içine yerleştirilmiştir. Mezarın içinde herhangi bir ölü hediyesine rastlanmamıştır. Bununla birlikte mezarın çevresinden hayvan kemikleri ve seramik parçaları toplanmıştır.

Mezar No: M-6

Mezar Türü: Basit Toprak Mezar

Açma No: GT-137a

Tabaka: V

Seviye: 1106,03

Mezar Yönü: Batı-Doğu

Levha No: Ek-8

Tanım: GT-137a açması içerisinde yapılan çalışmalar sonucu IV. tabakaya ait mimari kalıntıların hemen altından basit toprak mezar açığa çıkarılmıştır. Mezar, yüzey toprağının 3 m altındadır. Basit toprak mezar içerisine hoker pozisyonunda yatırılan iskeletin baş kısmı batıda yer almaktadır. Herhangi bir mezar buluntusu ele geçirilememiştir. Ancak

iskeletin önünde dağınık, küçük taşlara rastlanmıştır. Mezarın toprak dolgusu içinde ele geçirilen seramik parçaları tunç çağı seramikleriyle örtüşmektedir. İskeletin genç erişkin bir kadın bireye ait olduğu tespit edilmiştir.

Mezar No: M-7

Mezar Türü: Küp Mezar

Açma No: GT-137a

Tabaka: VII

Seviye: 1105,53

Mezar Yönü: Kuzey-Güney

Levha No: Ek-8

Tanım: GT-137a açmasının kuzeyinde M-3 ve M-4 arasında kalan alanda bir küp mezar daha açığa çıkarılmıştır. Yüzey toprağının 3,5 m altında bulunan mezar tek bir küpten oluşmaktadır. Küpün ağız kısmının ters çevrilerek yerleştirildiği gözlenmiştir. Ağız kısmı tabana, dip kısmı havaya gelecek şekilde konumlanan küp mezarın dip kısmı kırılmış ve bir sal taşı ile kapak yapılmıştır. Küpün ağız çapı 50 cm olarak belirlenmiştir. Mezarın çevresi küçük taşlarla desteklenmiştir. Mezarın konumlandığı yerin hemen yanından küçük taşlarla örülü bir duvar açığa çıkarılmıştır.

Diğer mezarlardan farklı olarak bu mezarda obsidiyen dilgi aletler ele geçirilmiştir. Etrafi taşlarla desteklenen bu mezarın içinden sadece bir art kafa kemiği ele geçirilmiştir. Mezar içinden obsidiyen taş aletlerin yanı sıra, öğütme taşı, bileği taşı, perdah taşı, taş obje ve ağırşak ele geçirilmiştir.

Mezar No: M-8

Mezar Türü: Küp Mezar

Açma No: GT-137a

Tabaka: VII

Seviye: 1105,38

Mezar Yönü: Kuzeybatı-Güneydoğu

Levha No: Ek-8

Tanım: 2012 yılı kazı çalışmaları sırasında açığa çıkarılan son mezar olan M-8, M-7'nin güneyinde, M-6'nın kuzeyinde, M-3 ve M-4 mezarlarının arasında konumlanmaktadır. Mezar, yüzey toprağının 3,70 cm altındadır. Küpün ağız çapı 60 cm olarak hesaplanmıştır. Ters çevrilerek yerleştirilmiş küp mezar, düzensiz bir görünüm sergileyen taşlarla tahrip edilmiştir. Küpün dibinin kırıldığı ve yine sal taşı ile kapak yapıldığı gözlenmiştir. İskelet,

başı kuzeybatı, ayakları ise güneydoğu doğrultusunda hoker pozisyonunda yatırılmıştır. Nemli bir ortamda olduğu için iskeletin korunma durumu iyi değildir. İskeletin genç erişkin bir erkek bireye ait olduğu tespit edilmiştir. Mezar buluntusu olarak tek bir perdah taşı açığa çıkarılmıştır.

8.2. Buluntu Kataloğu

EK-11 Çizelge 11.1	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-3/1
Ölçüler:	A.Ç: 11.5 cm Y: 5.3 cm		
Yüzey:	İç ve dış yüzeyleri kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Astarın özellikle dip kısmında daha yoğun çatlak ve aşınmalar var. DYR: 10R 4\6 İYR: 10R 4\6		
Hamur ve Teknik:	Az iri ve orta boyutta taşçık, mika ve yoğun bitkisel katkı. HR: 7.5YR 6\4. El yapımı.		
EK-11 Çizelge 11.2	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-3/2
Ölçüler:	A.Ç: 13 cm Y: 5.1 cm		
Yüzey:	İç ve dış yüzeyleri kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Astarın özellikle dip kısmında daha yoğun çatlak ve aşınmalar var. DYR: 10R 4\6 İYR: 10R 4\6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda küçük ve orta boyutta taşçık, az mika ve kireç katkı. HR: 5YR 5/6. El yapımı.		
EK-11 Çizelge 11.3	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 73
Ölçüler:	A.Ç: 19 cm Y: 8.5 cm		
Yüzey:	İç ve dış yüzey zayıf şekilde perdahlı. İç ve dış yüzeyin ağız kenarında kalın bir şekilde boya bantlı (2.5YR 4/6). DYR: 7.5YR 6/4 İYR: 7.5YR 6/4		
Hamur ve Teknik:	Yoğun orta boyutta taşçık, ince mika katkı. HR: 7.5YR 6/4. El yapımı.		
EK-11 Çizelge 11.4	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-4/2-1
Ölçüler:	A.Ç: 21 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Astar da çatlaklar ve aşınmalar var. DYR: 5YR 4\6 İYR: 5YR 4\6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri ve küçük taşçık katkı kaba hamur. HR: 10YR		

Teknik:	6/4. El yapımı.		
EK-12	BULUNTU ADI:	AÇMA-	KASA NO:
Çizelge 12.1	Basit Çanak	TABAKA: GT-137/5.	218/3
Ölçüler:	A.Ç: 25 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. DYR: 2.5YR 5\4 İYR: 2.5YR 5\4.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda küçük boy taşçık az miktarda kireç katkılı kaliteli hamur. HR: 10YR 6/4. El yapımı.		
EK-12	BULUNTU ADI:	AÇMA-	KASA NO:
Çizelge 12.2	Basit Çanak	TABAKA: GT-137a/7.	M-7/3
Ölçüler:	A.Ç: 29 cm		
Yüzey:	Dış yüzey astarlı ve perdahlı. Hem iç hem de dış yüzeyin astarında çatlaklar göze var. DYR: 7.5 YR 4\2 – 7.5 YR 4\1 (Alacalı) İYR: 2.5YR 5\4.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda orta boy taşçık ve az miktarda bitkisel katkı katkılı kaba hamur. Kalın gri öz. HR: 2.5Y 4/1. El yapımı.		
EK-12	BULUNTU ADI:	AÇMA-	KASA NO:
Çizelge 12.3	Basit Çanak	TABAKA: GT-137a/7.	M-7/2
Ölçüler:	A.Ç: 21 cm		
Yüzey:	Perdahlı. DYR: 2.5 YR 5\6. İYR: 2.5 YR 5\6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda bitkisel katkı, az miktarda taşçık ve kum katkılı kaba hamur. İnce bir gri öz var. HR: 10YR 6/4. El yapımı.		
EK-12	BULUNTU ADI:	AÇMA-	KASA NO:
Çizelge 12.4	Basit Çanak	TABAKA: GT-137a/5.	M-4/1
Ölçüler:	A.Ç: 24 cm		
Yüzey:	Kırmızı astarlı ve perdahlı. DYR: 10R 4/6 İYR: 10R 5/6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda orta boy taşçık katkılı hamur kaliteli. HR: 2.5YR 6/4. El yapımı.		
EK-12	BULUNTU ADI:	AÇMA-	KASA NO:
Çizelge 12.5	Basit Çanak	TABAKA: GT-137/5.	M-1/1
Ölçüler:	A.Ç: 26 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Yüzeyinde yer yer çatlaklar var. DYR: 7.5 YR 5/4 – 10R 4/6 (Alacalı) İYR: 2.5 YR 5/4		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri boyutta, yoğun miktarda küçük boyutta taşçık ve az miktarda bitki katkılı. HR: 7.5Y 6/6. El yapımı.		

EK-12 Çizelge 12.6	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-4/2-2
Ölçüler:	A.Ç: 26 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Yüzeyinde yer yer çatlaklar var. DYR: 10R 4/6 İYR: 10R 4/6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri ve yoğun miktarda orta boy taşçık, az miktarda mika katkılı kaliteli hamur. HR: 5YR 5/6.El yapımı.		
EK-13 Çizelge 13.1	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-3/3
Ölçüler:	A.Ç: 22 cm Y: 11 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Yüzeyinde yer yer çatlaklar var. DYR:2.5YR 4/6 İYR:2.5YR 4/6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri ve yoğun miktarda orta boy taşçık, az miktarda mika katkılı kaliteli hamur. HR: 7.5YR 6/6.El yapımı.		
EK-13 Çizelge 13.2	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 89/1
Ölçüler:	A.Ç: 32 cm Y: 12 cm		
Yüzey:	Dış yüzey astarlı ve perdahlı. DYR: 10R 4/6 -10R 4/2 (Alacalı) İYR: 10R 4/6 -10R 4/2 (Alacalı)		
Hamur ve Teknik:	Az taşçık, mika ve yoğun bitkisel katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 6/4.El yapımı.		
EK-13 Çizelge 13.3	BULUNTU ADI: Basit Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-2/4-6
Ölçüler:	A.Ç: 35 cm		
Yüzey:	Dış yüzey astarlı ve perdahlı. DYR: 2.5YR 6/4-7.5YR 4/2 (Alacalı) İYR: 5YR 5/4-7.5YR 5/1 (Alacalı).		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda küçük taşçık ve yoğun miktarda mika katkılı kaliteli hamur. HR: 2.5YR 6/4. El yapımı.		
EK-14 Çizelge 14.1	BULUNTU ADI: Dikey İlmek Kulplu Çanak	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-3/4
Ölçüler:	A.Ç: 20 cm		
Yüzey:	Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı. Astar da çatlaklar ve aşınmalar var. DYR: 10R 4/6 İYR: 10R 4/6		
Hamur ve	İri, orta ve küçük boyutlu taşçık ve bitkisel katkılı (saman) kaba		

Teknik:	hamur. HR: 10YR 6/4. El yapımı.		
EK-14 Çizelge 14.2	BULUNTU ADI: İri Çanak	AÇMA-TABAKA: GT-137/5.	KASA NO: 269/7
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 31 cm Dış yüzey perdahlıdır. DYR: 7.5YR 4/1 İYR: 7.5YR 5/2		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri, yoğun miktarda orta boy taşçık ve yoğun miktarda bitki katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 4/1. El yapımı.		
EK-15 Çizelge 15.1	BULUNTU ADI: Kulplu Fincan	AÇMA-TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 41/21
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 7 cm Dış yüzey perdahlı. Ağız kenarında iç ve dış yüzeylerde kahverengi boya (7.5YR 4/1) ile bant çekilmiştir. DYR: 5YR 5/4 İYR: 5YR 5/2.		
Hamur ve Teknik:	Kum katkılı kaliteli hamur. HR: 7.5YR 4/3. El yapımı.		
EK-15 Çizelge 15.2	BULUNTU ADI: Kulplu Fincan	AÇMA-TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 269/6
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 10 cm Kırmızı astarlı ve perdahlı. DYR: 10YR 7/4 İYR: 10YR 7/4.		
Hamur ve Teknik:	Yoğun bitki, küçük boyutlu taşçık ve az miktarda mika katkılı hamur. Cidarda gri öz var. HR: 10YR 7/4. El yapımı.		
EK-15 Çizelge 15.3	BULUNTU ADI: Kulplu Fincan	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	KASA NO: M-7/1
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 10 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 2.5 YR 5\6 İYR: 2.5 YR 5\6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda orta boy taşçık ve az miktarda bitkisel katkı içeren seramik kaba hamur. Kalın gri bir öz var. HR: 7.5 YR 6\4. El yapımı.		
EK-15 Çizelge 15.4	BULUNTU ADI: Kulpsuz Fincan	AÇMA-TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 218/10
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 11 cm Dış yüzey astarlı ve perdahlı. DYR: 10YR 6/4 İYR: 10YR 6/4.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri taşçık ve yoğun mika katkılı kaliteli hamur. HR: 10YR 6/4. El yapımı.		

EK-16 Çizelge 16.1	BULUNTU ADI: Maşrapa	AÇMA- TABAKA: GT-137/5.	KASA NO: 218/1
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 12 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 7.5YR 6/4 İYR: 7.5YR 6/6.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri taşçık ve yoğun mika katkılı kaliteli hamur. HR: 5YR 7/3. El yapımı.		
EK-16 Çizelge 16.2	BULUNTU ADI: Maşrapa	AÇMA- TABAKA: GT-137/5.	KASA NO: 268/1
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 14 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 7.5YR 7/3 İYR: 7.5YR 7/3.		
Hamur ve Teknik:	Yoğun mika, kuvars ve kireç katkılı kaliteli hamur. HR: 5YR 7/3. El yapımı.		
EK-16 Çizelge 16.3	BULUNTU ADI: Maşrapa	AÇMA- TABAKA: GT-137/5.	KASA NO: 218/7
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 15 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 10YR 6/4 İYR: 10YR 6/4.		
Hamur ve Teknik:	Yoğun mika, kuvars ve kireç katkılı kaliteli hamur. HR: 10YR 7/3. El yapımı.		
EK-17 Çizelge 17.1	BULUNTU ADI: Minyatür Testi	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: 63
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 6.4 cm Y: 11 cm Kalın cidarlı ve gri özlü. DYR: 2.5YR 5\4 – 10 YR 3\1 (Alacalı) İYR: 2.5YR 5\4 – 10 YR 3\1.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri ve orta, yoğun miktarda küçük taşçık, yoğun bitkisel katkının yanında az miktarda mika katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 5\4. El yapımı.		
EK-17 Çizelge 17.2	BULUNTU ADI: Minyatür Testi	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-3/5
Ölçüler: Yüzey:	D.Ç: 4.2 cm Kalın cidarlı ve gri özlü. DYR: 2.5YR 5\4 – 10 YR 3\1 (Alacalı) İYR: 2.5YR 5\4 – 10 YR 3\1.		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri ve orta, yoğun miktarda küçük taşçık, yoğun bitkisel katkının yanında az miktarda mika katkılı kaba hamur.		

EK-18 Çizelge 18.1	HR: 7.5YR 5\4. El yapımı. BULUNTU ADI: AÇMA- Dar Boyunlu TABAKA: Çömlek GT-137a/5.	KASA NO: M-3/6
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 13 cm Dış yüzey perdahlı. Ağız kenarında iç ve dış yüzeylerde kahverengi (10YR 4/2) bant var. DYR: 7.5YR 6/6 İYR: 7.5YR 6/6.	
Hamur ve Teknik:	Az miktarda küçük boyutta taşçık, kireç ve kuvars katkılı kaliteli hamur. HR: 10YR 7/6. El yapımı.	
EK-18 Çizelge 18.2	BULUNTU ADI: AÇMA- Tek Kulplu TABAKA: Çömlek GT-137/5.	KASA NO: 269/2
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 24 cm Dış yüzey kırmızı astarlı perdahlı. Astarta yer yer aşınma ve çatlaklar var. DYR: 2.5YR 4/6 İYR: 7.5YR 5/3.	
Hamur ve Teknik:	Az miktarda küçük boyutta taşçık, kireç ve kuvars katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 5/4. El yapımı.	
EK-19 Çizelge 19.1	BULUNTU ADI: AÇMA- Boynuz Kulplu TABAKA: Çömlek GT-137/5.	KASA NO: 218/8
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 17 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 7.5YR 5/4 İYR: 7.5YR 5/4.	
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri boyutta taşçık, yoğun miktarda bitki, az miktarda mika katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 5/4. El yapımı.	
EK-19 Çizelge 19.2	BULUNTU ADI: AÇMA- Yatay Kulplu TABAKA: Çömlek GT-137/5.	KASA NO: 218/5
Ölçüler: Yüzey:	A.Ç: 32 cm Dış yüzey perdahlı. DYR: 7.5YR 4/2 İYR: 7.5YR 4/3.	
Hamur ve Teknik:	Yoğun bitki, az miktarda orta, yoğun miktarda küçük taşçık katkılı kaba hamur. HR: 5YR 4/6. El yapımı.	

EK-20 Çizelge 20.1	BULUNTU ADI: Dikey Kulplu Çömlek	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-5/1
Ölçüler:	A.Ç: 32 cm.		
Yüzey:	Dış yüzey perdahlı. DYR: 2.5 YR 5/6 İYR: 2.5 YR 5/6		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri, yoğun miktarda orta ve küçük boy taşçık, yoğun bitkisel katkılı kaba hamur. HR: 7.5 YR 5/6. El yapımı.		
EK-20 Çizelge 20.2	BULUNTU ADI: Yatay Kulplu Çömlek	AÇMA- TABAKA: GT-137a/5.	KASA NO: M-5/2
Ölçüler:	A.Ç: 32 cm		
Yüzey:	Dış yüzey perdahlı. DYR: 7.5 YR 5/4 – 7.5 YR 3/1 (Alacalı). İYR: 7.5 YR 5/4 – 7.5 YR 3/1 (Alacalı).		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri, yoğun miktarda orta ve küçük boy taşçık, yoğun bitkisel katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 4/4. El yapımı.		
EK-21 Çizelge 21.1	BULUNTU ADI: Boynuz Kulplu Küp	AÇMA- TABAKA: GT-137a/7.	KASA NO: M-8
Ölçüler:	A.Ç: 60 cm		
Yüzey:	Dış yüzey perdahlı. DYR: DYR: 10YR 5/3-10YR 3/1 (Alacalı) İYR: 10YR 5/3-10YR 3/1 (Alacalı).		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri, yoğun miktarda orta ve küçük boy taşçık, yoğun bitkisel katkılı kaba hamur. İnce gri öz var. HR: 7.5YR 5/4. El yapımı.		
EK-21 Çizelge 21.2	BULUNTU ADI: Boynuz Kulplu Küp	AÇMA- TABAKA: GT-137a/7.	KASA NO: M-7
Ölçüler:	A.Ç: 50 cm		
Yüzey:	Dış yüzey perdahlı. DYR: 10R 4/6 -10R 4/2 (Alacalı) İYR: 10R 4/6 -10R 4/2 (Alacalı).		
Hamur ve Teknik:	Az miktarda iri, yoğun miktarda orta ve küçük boy taşçık, yoğun bitkisel katkılı kaba hamur. HR: 7.5YR 6/4. El yapımı.		

TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/4	FORM: Perdah Taşı
Ölçüler:	U: 8.8 cm G: 8.1cm K: 2.5 cm		
Açıklamalar:	Açık gri renkte dere taşı.		
TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/5	FORM: Perdah Taşı
Ölçüler:	U: 10.5 cm G: 4.1 cm K: 1.2 cm		
Açıklamalar:	Açık gri renkte dere taşı.		
TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/6	FORM: Perdah Taşı
Ölçüler:	U: 9.4 cm G: 5.4 cm K: 2.2 cm		
Açıklamalar:	Koyu mavi renkte dere taşı.		
TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/7	FORM: Perdah Taşı
Ölçüler:	U: 15 cm G: 7.3 cm K: 3.2 cm		
Açıklamalar:	Açık gri-mavi renkte dere taşı.		
TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-8/2	FORM: Perdah Taşı
Ölçüler:	U: 8 cm G: 3.8 cm K: 3 cm		
Açıklamalar:	Beyaz renkte dere taşı.		
TAŞ BULUNTU	AÇMA-TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/3	FORM: Bileği Taşı
Ölçüler:	U: 9.3 cm G: 6 cm K: 2 cm		
Açıklamalar:	Açık krem renkli ponza taşı. Ön ve arka yüzeyinde bileği izleri var.		

TAŞ BULUNTU	AÇMA- TABAKA: GT-137a/7.	BULUNTU NO: M-7/2	FORM: Bazalt Obje
Ölçüler:	U: 17 cm G: 14.5 cm K: 4.2 cm		
Açıklamalar:	Yuvarlak bazalt taşı obje. Ortası delik.		

KAYNAKLAR

- Akçay, A. (2005). *Aşağı Salat höyüğü Erken Tunç Çağı I mezarlığı'nın Kuzey Mezopotamya'daki yeri ve önemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akçay, A. (2011). *Arkeolojik ve filolojik belgeler ışığında Tabal ülkesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arık, R.O. (1937). *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Alacahöyük hafriyatı, 1935'deki çalışmalara ait ilk rapor*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arslan, M., Bertram, G. And Bertram, J.K. (2013). Çayyolu Höyük-Ankara'da bir Geç Kalkolitik/İlk Tunç Çağı yerleşmesi, *Anatolia*, sayı 39, 139-164, Ankara.
- Aufderhedide, A.C. and Rodriguez-Martin, C. (1998). *The Cambridge encyclopedia of human paleopathology*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Barjamovic, G. (2011). *A historical geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Museum Tusulanum Press, Copenhagen.
- Bayram, S. (2012). Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Nevşehir, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 7,135-142.
- Beckman, G. (2001). Sargon and Naram-sin in Hatti: reflections of Mesopotamian antiquity among the Hittites, *Die Gegenwart des Alternus*, 85-91.
- Bixio, R., Calio, V. ve De Pascale, A. (2012). Cappadocia, an underground district, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 7, 5-31.
- Bouilville, C., Westermann, C. and Newell, R.R. (1983). Les restes humains mesolithiques de l'abri corbille, istres (bouches du rhone), *bulletins et memoires de la societe d'anthropologie de Paris*,13, 89-110.
- Braidwood, R. and Braidwood, L. (1960). Excavations in the plain of Antioch, *OIP LXI*, Chicago.
- Buikstra, J.E. and Ubelaker, D.H. (1994). *Standarts for data collection from human skeletal remains*, Arkansas Archaeological Survey Research Series No. 44, Fayetteville, Arkansas.
- Büyükkarakaya, A.M., Erdal, Y.S. ve Özbek, M. (2009). Tepecik/Çiftlik insanların antropolojik açıdan değerlendirilmesi, *24. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 119-138, Ankara.
- Doğan, U. (2011). Climate-controlled river terrace formation in the Kızılırmak valley, Cappadocia section, Turkey: inferred from Ar-Ar dating of quaternary basalts and terraces stratigraphy, *Geomorphology*,126, 66-81.
- Duru, R. (1994). *Kuruçayhöyük I 1978-1988 kazılarının sonuçları, Neolitik ve Kalkolitik Çağ yerleşimleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- Edwards, D. (1997). (Ed. E.M. Meyers), *Cappadocia, the Oxford encyclopedia of archaeology in the Near East* 419-422, New York.
- Efe, T. (1988). *Demircihöyük III.2, die keramik 2*, Berlin.
- Emre, K. (1979). Maşathöyük'te Eski Tunç Çağı, *Belleten XLIII*, 169, 1-20, Ankara.
- Erdal, Y.S. (2004). Kovuklukaya (Boyabat,Sinop) insanların sağlık yapısı ve yaşam biçimleriyle ilişkisi, *Anadolu Araştırmaları*, 17(2), 169-196, Ankara.
- Erdal, Y.S. (2010). İkiztepe yerleşimi ışığında Orta Karadeniz bölgesi insanların antropolojik analizi, *Anadolu Araştırmaları*, 19(1), 67-97, Ankara.
- Esin, U. Ve Arsebük, G. (2004). Tülintepe kazısı 1971, *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*,137-159, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Ankara.
- Esin, U., Gülçur, S. ve Kurar, H. (1998). Aksaray, Nevşehir ve Niğde illeri 1996 ortak yüzey araştırması, *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, cilt 2, 233-246, Ankara.
- Forlanini, M. (2008). The historical geography of Anatolia and the transition from the Kârum- period to the Early Hittite Empire, *Old Assyrian Archives-Studies*, vol. 3 PIHANS 111, NINO Leiden, 57-85.
- Goldmann, H. (1956). *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus. volume II. from the neolithic through the bronze age*, Princeton University Press, Princeton.
- Gunter, A.C. (1991). *The Gordion excavations final reports volume III Early Bronze Age*, Philadelphia.
- Gürkan, G. ve Seeher, J. (1991). Die Frühbronzezeitliche nekropole von Küçükhöyük bei Bozüyük, *Istanbul Mitteilungen*, 41.
- Harmankaya, S. (1993). Tülintepe Höyüğü (Elazığ) maden buluntuları, *VIII. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 369-379, Ankara.
- Hauptmann, H. (1983). Lidar Hüyük 1981, *Türk Arkeoloji Dergisi*, 26(2), 93-110, Ankara.
- Hild, F. and Restle, M. (1981). *Tabula imperii Byzantini II, Kappadokien*, Wien.
- İbiş, R. ve Durmuş, S. (2010). Çankırı-Salur: ,Orta Anadolu'nun kuzeyinde bir Eski Tunç Çağı mezarlığı, *Anadolu\Anatolia*, 36, 13-43.
- Kalas, V.G. (2004). Early explorations of Cappadocia and the monastic myth, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 28, 101-119.
- Kamış, Y. (2012). *Acemhöyük Erken Tunç Çağı seramiği*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kamış, Y. (Baskıda). *Acemhöyük Erken Tunç Çağı seramiği*, *IV. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu, Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı*.
- Kansu, Ş.A. (1940). *Etiyokuşu hafriyat raporu (1937)*, TTK Yayınları, Ankara.

- Kawakami, N. (2006). The location of Puruṣhanta, *Al-Rafidan*, XXVII, 59-99.
- Koşay, H.Z. (1931). Ahlatlıbel hafriyatı, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi* 2, 6(1), 3-102.
- Koşay, H.Z. (1938). *Alacahöyük hafriyatı 1936*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kuzuoğlu, R. (2012). Eski Asur Dönemi'nde Nevşehir ve çevresi, *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, cilt 6, 415-427.
- Lamb, W. (1937). Excavations at Kusura near Afyon Karahisar, *Archaeologia*, LXXXVI, 1-64.
- Lamb, W. (1938). Excavations at Kusura near Afyon Karahisar, *Archaeologia*, LXXXVII, 217-273.
- Laneri, N. (2007). Burial practices at Titriş Höyük, Turkey: an interpretation, *Journal of Near Eastern Studies*, 66(4), 241-266.
- Lewin, R. (1998). *Modern insanın kökeni*, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- Lloyd, S. ve Gökçe, N. (1951). Excavations at Polatlı: a new investigation of second and third millenium stratigraphy in Anatolia, *Anatolian Studies*,1, 21-75.
- Mellaart, J. (1963). Early cultures of the south Anatolian plateau II: the Late Chalcolithic and Early bronze Ages in the Konya Plain, *Anatolian Studies*, 13, 199-236.
- Mellaart, J. (1970). *Excavations at Hacılar*, Edinburg University Press, Edinburg.
- Mellink, M. (1969). Excavations at Karatas-Semayük in Lycia, 1968, *AJA*-73, 319-331.
- Mori, M. ve Omura, S. (1989). 1988 Kırşehir, Yozgat, Nevşehir illeri yüzey araştırması, *VII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 295-311.
- MTA. (2011). *MTA Türkiye diri fay haritası serisi*, Aksaray Paftası.
- Naumann, R. (2007). *Eski Anadolu mimarlığı*, Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Olivier, G. (1969). *Practical anthropology*, Charles C. Thomas Publisher, Illinois.
- Omura, S. (1998). 1996 yılı İç Anadolu'da yürütülen yüzey araştırmaları, *15. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, cilt 2, 41-50.
- Orthmann, W.(1963). *Die keramik der frühenzeit aus inner Anatolien*, Berlin.
- Orthmann, W.(1966). Untersuchungen auf dem Asarcık Hüyük bei Ilica, *Istanbulur Mitteilungen*, 16, 27-88.
- Orthner, D.J. (2003). *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, Academic Press, Londra.

- Özbek, M. (1992). Aşıklıhöyük Neolitik Çağ insanları, *VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 201-212.
- Özbek, M. (2000). *Düünden bugüne insan*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Özgüç, N. (1966). Acemhöyük kazıları, *Anatolia*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, X, 2-28, Ankara.
- Özgüç, T. (1948). *Ön tarihte Anadolu'da ölü gömme adetleri*, TTK Yayınları, Ankara.
- Özgüç, T. ve Akok, M. (1958). *Horoztepe Eski Tunç Devri mezarlığı ve iskân yeri*, TTK Yayınları, Ankara.
- Özsait, M. (1995). 1993 yılı Harmanören mezarlık kazısı, *XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 2, 153-174, Ankara.
- Özsait, M. (1997). 1995 yılı Harmanören mezarlık kazısı, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, 457-474, Ankara.
- Özsait, M. (1999). 1997 yılı Harmanören mezarlık kazısı, *XX. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, 467-483, Ankara.
- Özsait, M. (2000). 1998 yılı Harmanören (Göndürle höyük) mezarlık kazısı, *21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, 371-380, Ankara.
- Özsait, M. (2002). 1999-2000 yılları (Göndürle höyük) yılı Harmanören mezarlık kazısı, *23. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, 327-340, Ankara.
- Özten, A. (1989). A group of Early Bronze Age pottery from the Konya and Niğde region, *Anatolia and the ancient Near East studies in honor of Tahsin Özgüç*, 407-418.
- Pearson, K. (1899). Mathematical contribution on the theory of evolution on the reconstructions of the stature of prehistoric races, *philosophical transaction of the royal society*, London, 192, 169-224.
- Ripley, W.Z. (1899). *The races of Europe: a sociological study*, New York.
- Rott, H. (1908). *Kleinasiatiscbe Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappodokien und Lykien*, Leipzig.
- Seeher, A.B. ve Kauder, J.O. (1996). *Demircihöyük IV die kleinfunde*, Berlin.
- Seeher, J. (1991). Die nekropole von Demircihöyük-Sarıket grabungskampagne 1990, *Istanbul Mitteilungen*, 41, 97-119.
- Seeher, J. (1992). Die Nekropole von Demircihöyük-Sarıket grabungskampagne 1991, *Istanbul Mitteilungen*, 42, 5-19.
- Seeher, J. (1993). Demircihöyük nekropol kazısı: 1991 yılı sonuçları, *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt I, s. 365-379, Ankara.

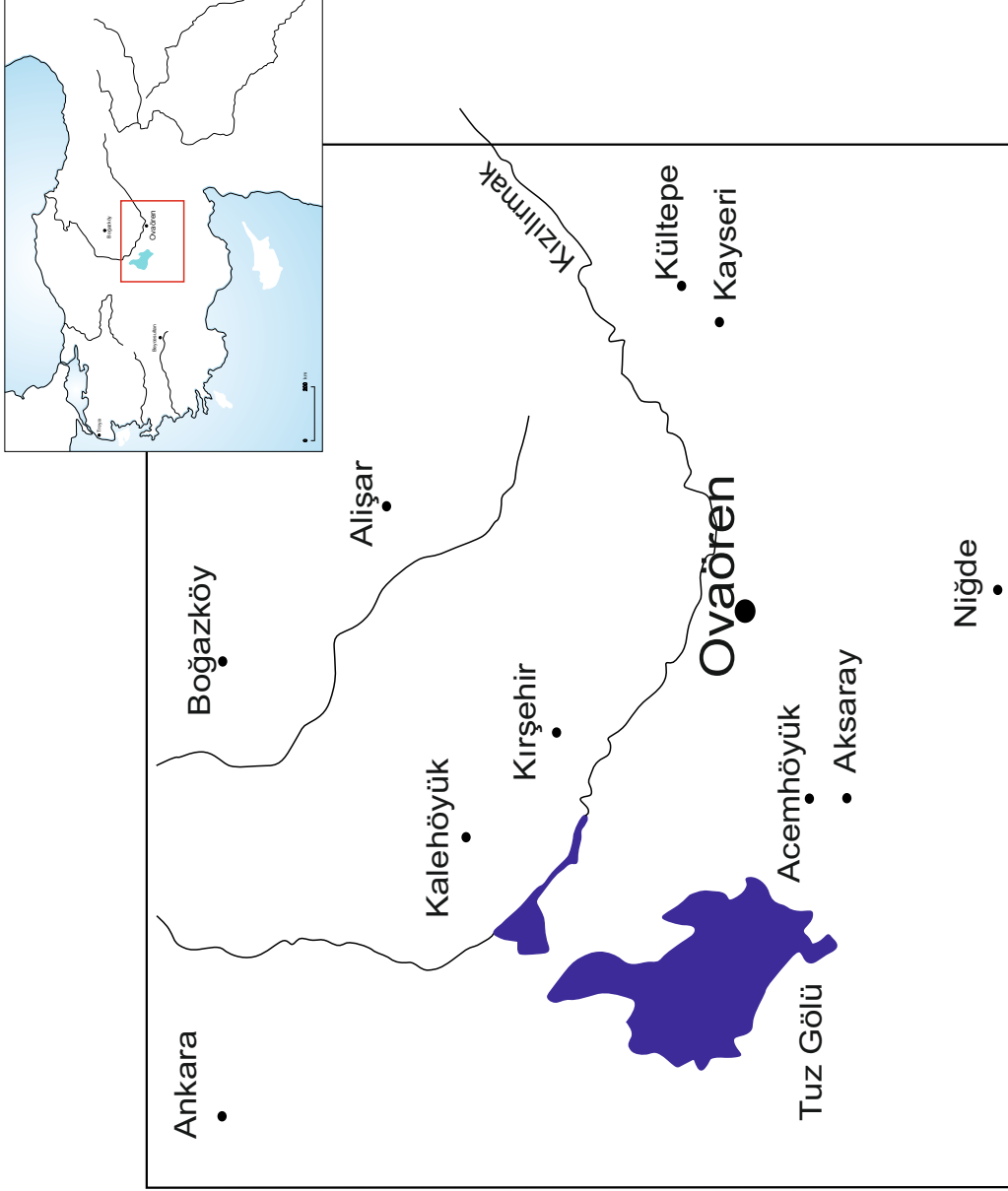
- Sertok, K. ve Ergeç, R. (1999). A new Early Bronze Age cemetery excavations near the Birecik Dam, Southeastern Turkey, preliminary report 1997-98”, *Anatolica*, 25, 87-107.
- Silistireli, U. (1985). 1984 Köşk Höyüğü, *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 129-142, Ankara.
- Sözen, M. (Ed. Metin Sözen) (1998). XI. yüzyıl ve sonrası: Selçuklu ve Osmanlı dönemi, *Kapadokya*, 396-479.
- Süel, M. (1989). Balıbağ/1988 kurtarma kazısı, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXVIII, Ankara.
- Süel, M. (1991). Balıbağ/1989 kurtarma kazısı, *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 205-214, Ankara.
- Süel, M. (1992). Balıbağ/1990 kurtarma kazısı, *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 129-147, Ankara.
- Şenyurt, S.Y. (1999). Nevşehir ili 1997 yılı yüzey araştırması, *16. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, 451-457.
- Şenyurt, S.Y. (2002). İlisu barajı- Aşağı Salat 2000 yılı kazısı, *23. Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 2, 445-453, Ankara.
- Şenyurt, S.Y. (2010). Ovaören-Göstesin Geç Hitit(Luwi hiyeroglif yazıtı, *Veysel Donbaz'a Sunulan Yazılar*, Ege Yayınları, s. 261-268, 2010.
- Şenyurt, S.Y., Akçay, A. ve Kamış, Y. (Baskıda), Ovaören 2012 yılı kazıları, *35. Kazı Sonuçları Toplantısı*.
- Tezcan, B. (1966). *1964 Koçumbeli kazısı*, ODTÜ Arkeoloji Yayınları, Ankara.
- Todd, I. (1980). *The prehistory of Central Anatolia I: the Neolithic Period*, Göteborg.
- Topbaş, A., Efe, T. ve İlaslı, A. (1998). Salvage excavations of the Afyon archaeological museum, part 2: the settlement of Karaoğlan Mevkii and the Early Bronze Age cemetery of Kaklık Mevkii, *Anatolia Antiqua*, VI, 21-94.
- Trotter, M. and Gleser, G.C. (1952). Estimation of stature from long bones of American Whites and Negroes, *American Journal of Physical Anthropology*, 10, 463-514.
- Türel, T.K., Göncüoğlu, M.C. ve Akıman, O. (1993). Ekecikdağ granitiyodinin petrolojisi ve kökeni (Orta Anadolu kristalen kütleli batısı), *MTA Dergisi*, 115, 15-28.
- Türker, A. (2012). Tarih öncesi Nevşehir, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, cilt 1, 309-332, Nevşehir.
- Ubelaker, D.H. (1989). *Human skeletal remains: excavation, analysis, interpretation*, 2nd edition, Taraxacum, Washington, D.C.
- Uhri, A. (2010). *Anadolu'da ölümün tarihöncesi*, Ege Yayınları, İstanbul.

- Van de Mieroop, M. (2000). Sargon of Agade his successors in Anatolia, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, cilt XLII, 133-159.
- Von der Osten, H.H. (1937). The Alishar Hüyük seasons of 1930-32, *Researches of Anatolia*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, 7.
- Warner, J.L. (1994). *Elmalı-Karataş II: The Early Bronze Age village of Karataş*, USA.
- Westenholz, J.G. (1998). Relations between Mesopotamia and Anatolia in the Age of the Sargonic Kings, XXXIV. *Uluslararası Assiriyoloji Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5-22.
- White, T., Black, M.T. and Folkens, P. (1991). *Human osteology*, Academic Press, San Diego, California, 1991.
- Workshop of European Anthropologist (1980). Recommendations for age and sex diagnoses of skeletons, *Journal of Human Evolution*, 9(7), 518-549.
- Yaşar, Z.F. ve Sevim Erol, A. (2008). Diş antropolojisi, *Antropoloji Dergisi*, 22, 15-40, Ankara.
- Yener, A. (1997). An Early Bronze Age mortuary chamber inside the Kestel tin mine: the 1996 excavation season, *The Oriental Institute News and Notes*, 152, 5-7.
- Yıldırım, T. (2006). An Early Bronze Age cemetery at Resuloğlu, near Uludağ Çorum, a preliminary report of the archaeological work carried out between years 2003-2005, *Anatolia Antiqua*, XIV, 1-14.
- Yıldırım, T. (2011). Resuloğlu kazısı ve Anadolu Arkeolojisi'ne katkıları, *1. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, 11-28.
- Zimmermann, T. (2006). Kalınkaya a Chalcolithic-Early Bronze Age settlement and cemetery in northern Central Anatolia first preliminary report: the burial evidence, *Anadolu Medeniyetler Müzesi 2005 Yıllığı*, 271-313.

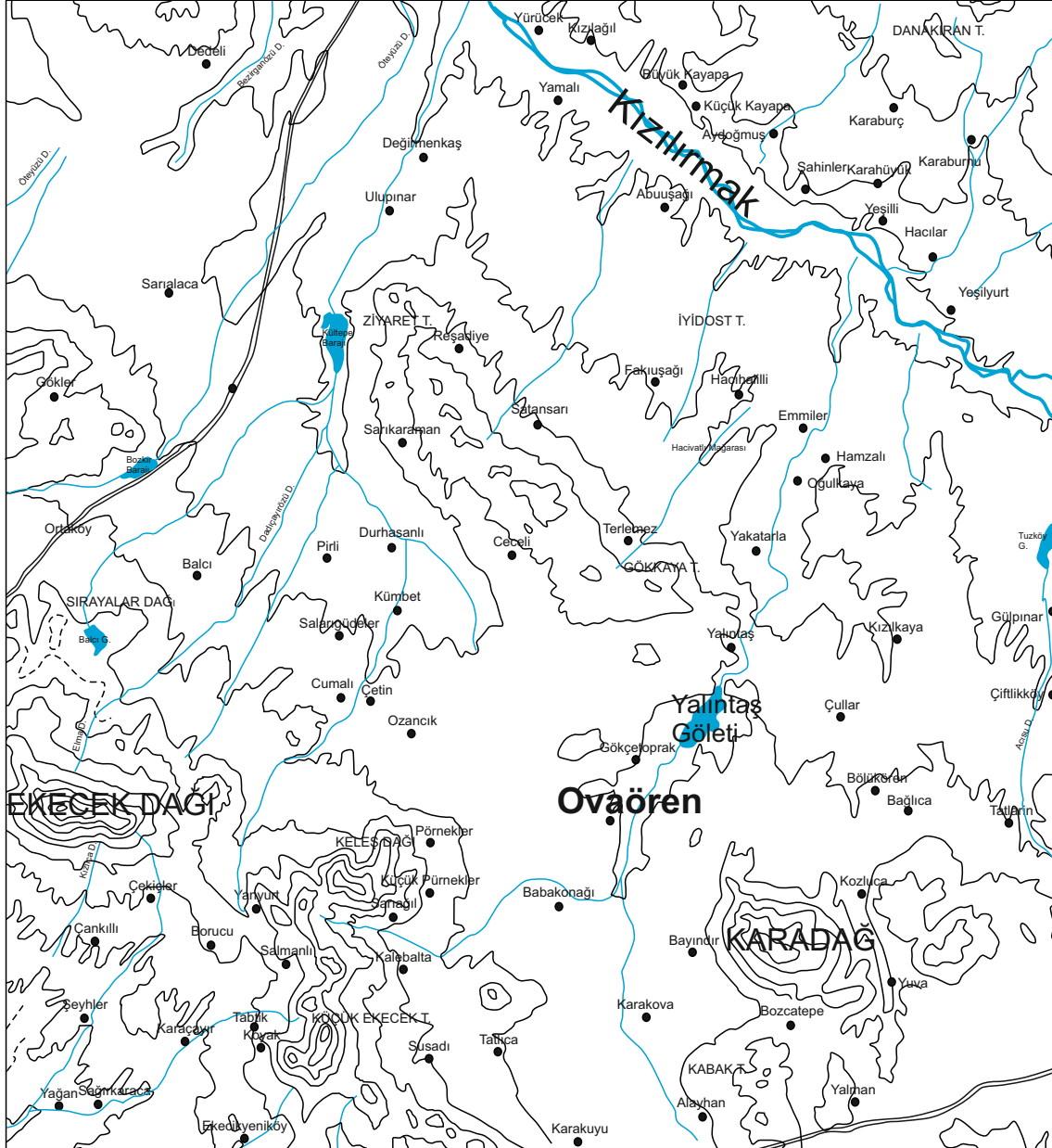
EKLER

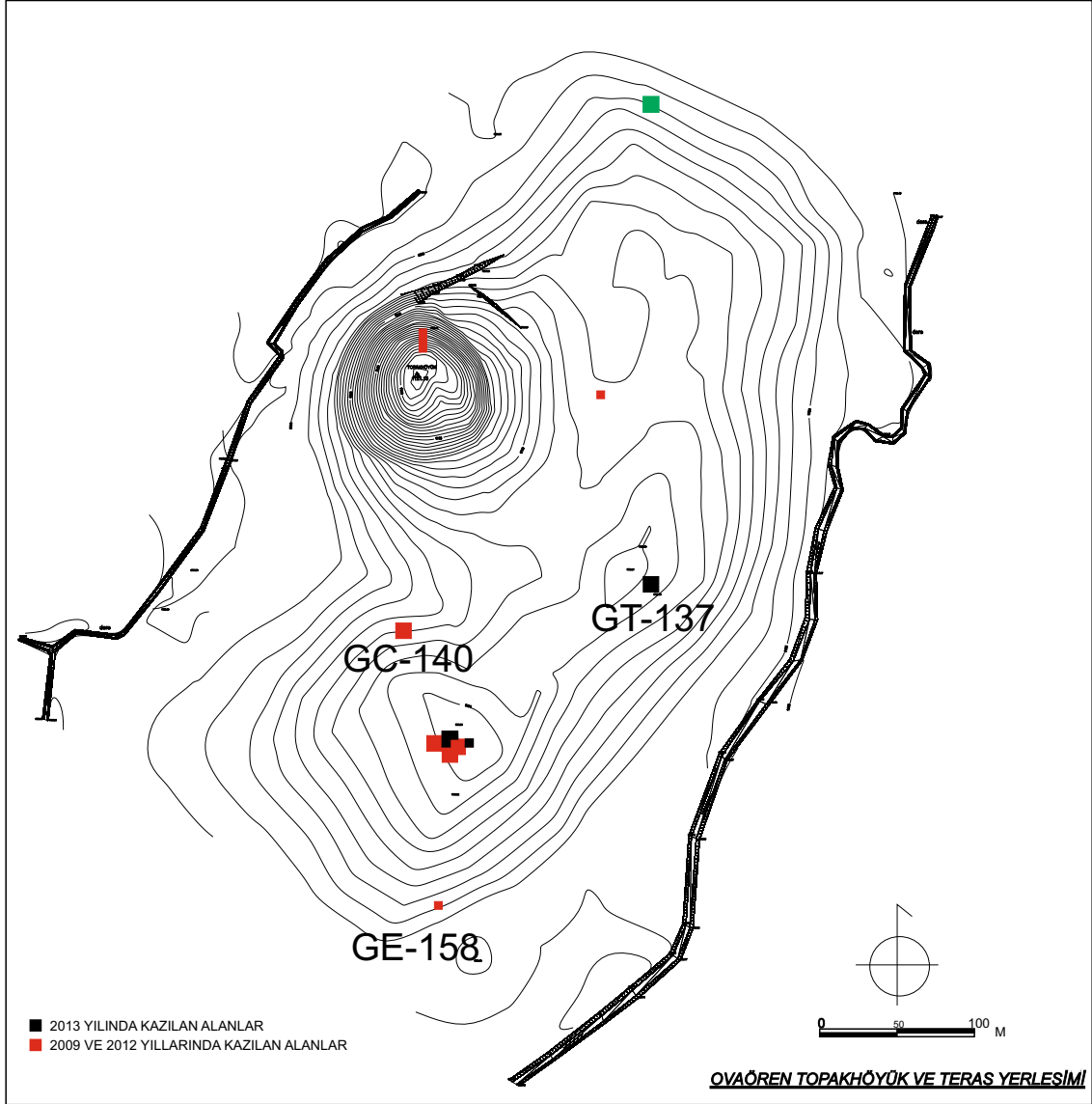
EK-2.Orta Anadolu bölgesi

EK-3.Ovaören bölge haritası

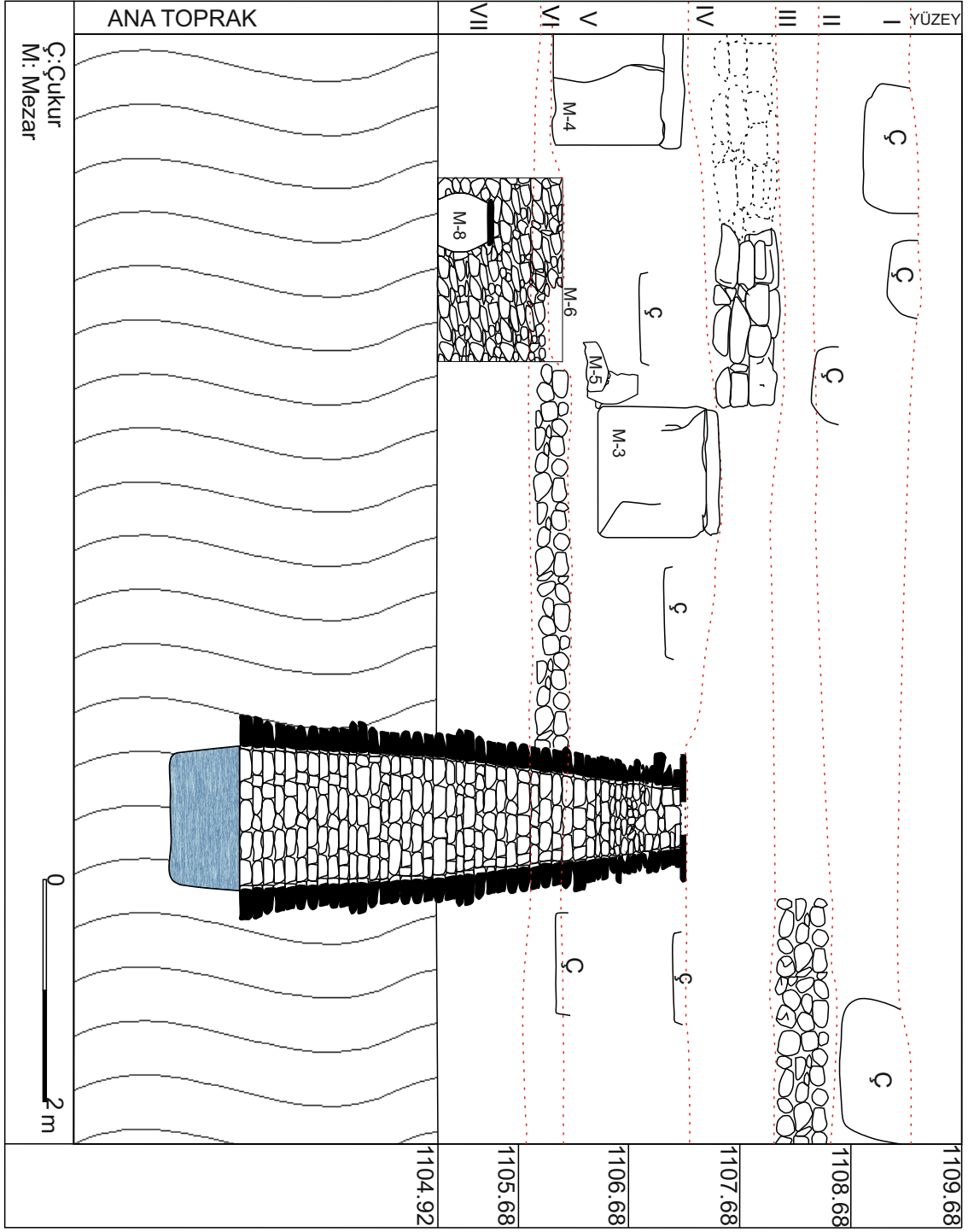

EK-4. Ovaören Topakhöyük ve Teras yerleşimi

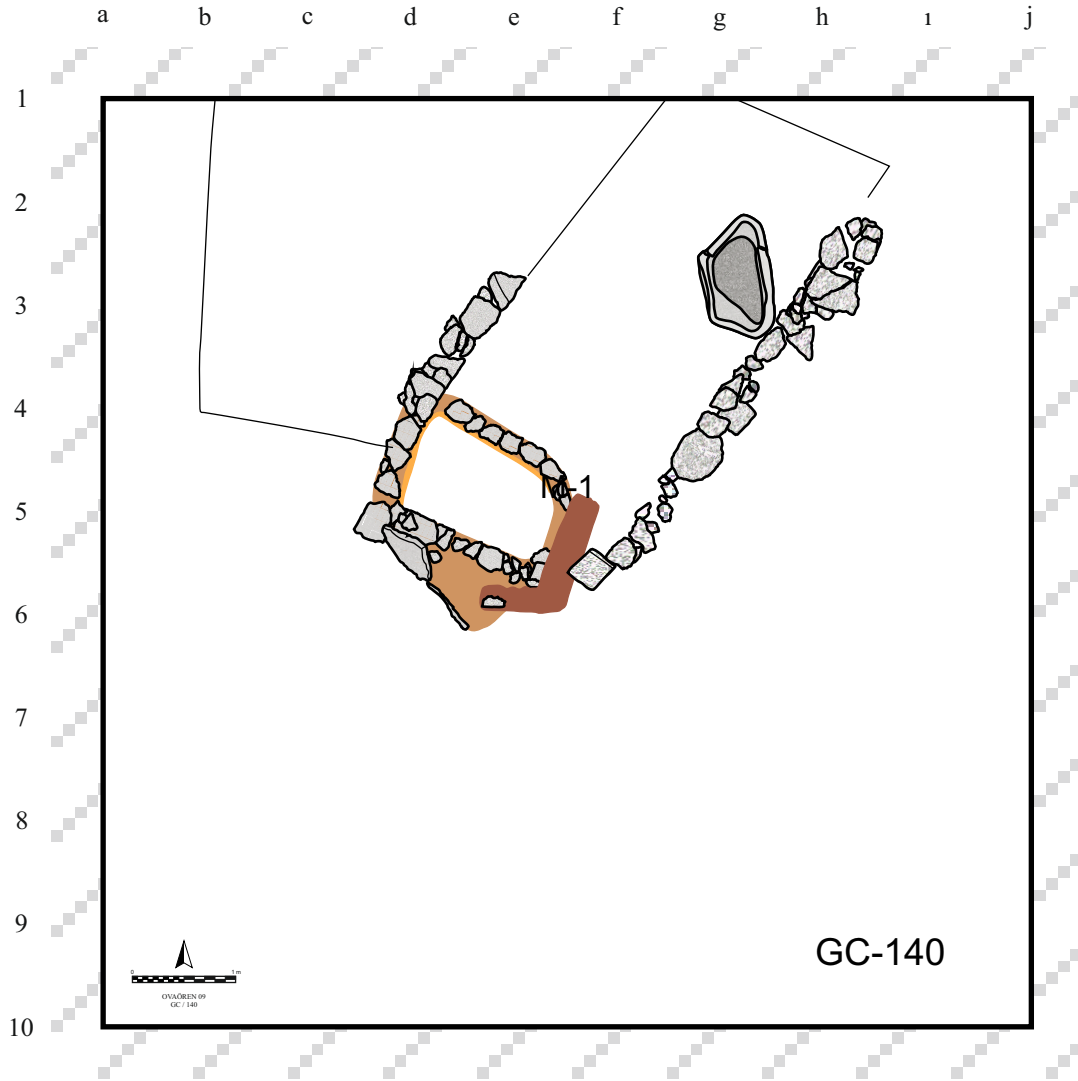

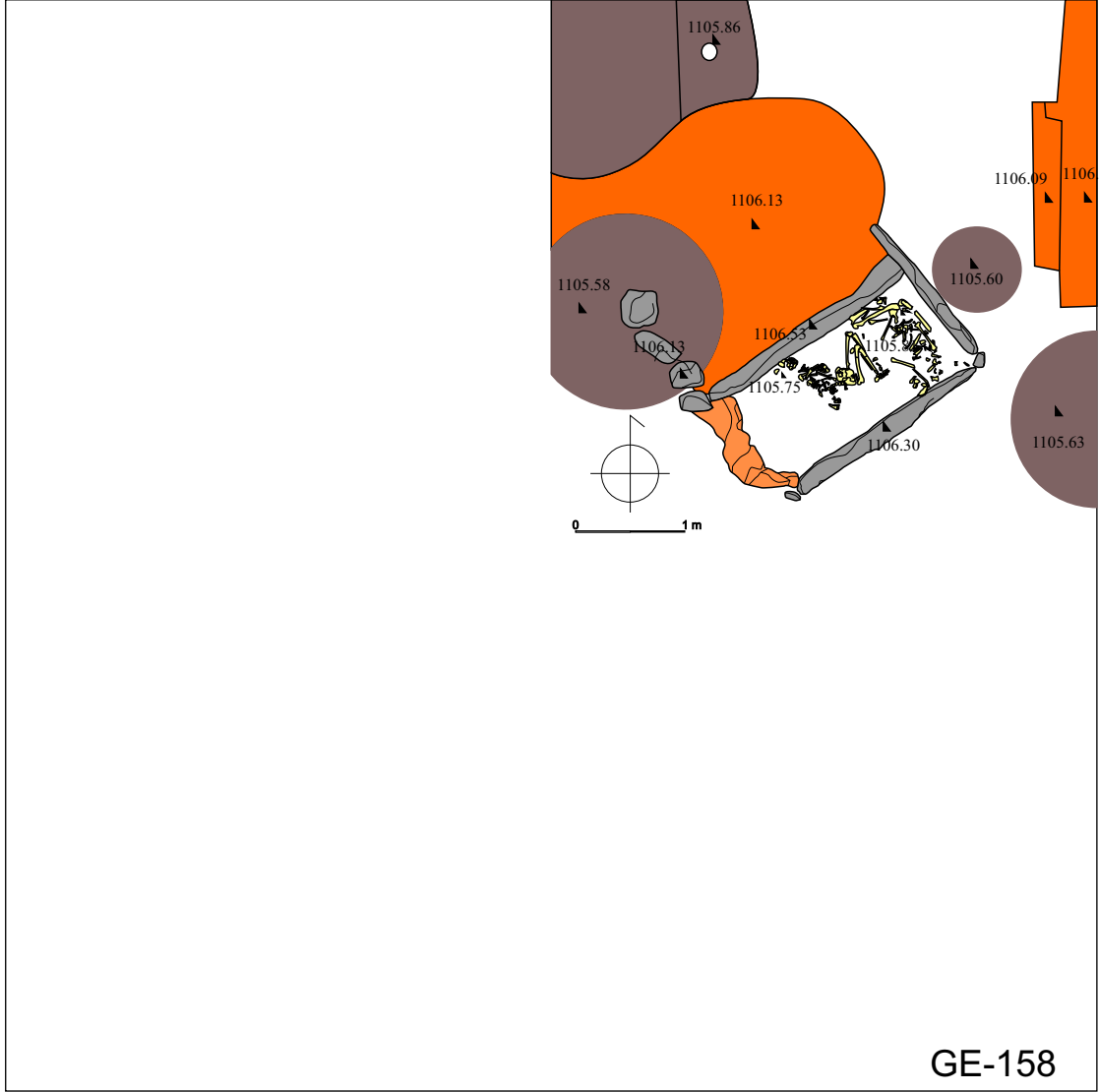
EK-5. GT-137 açma kesiti

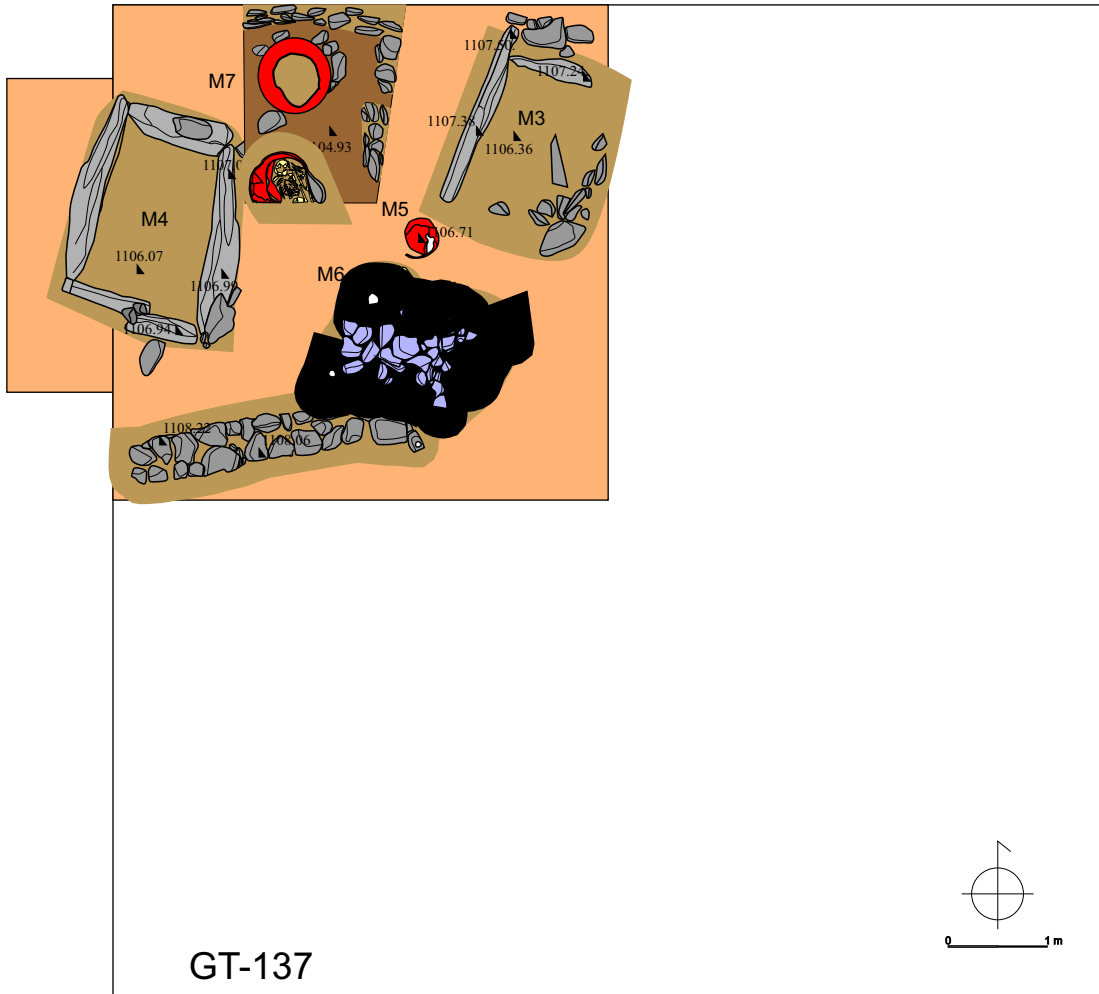
EK-6. GC-140 açması

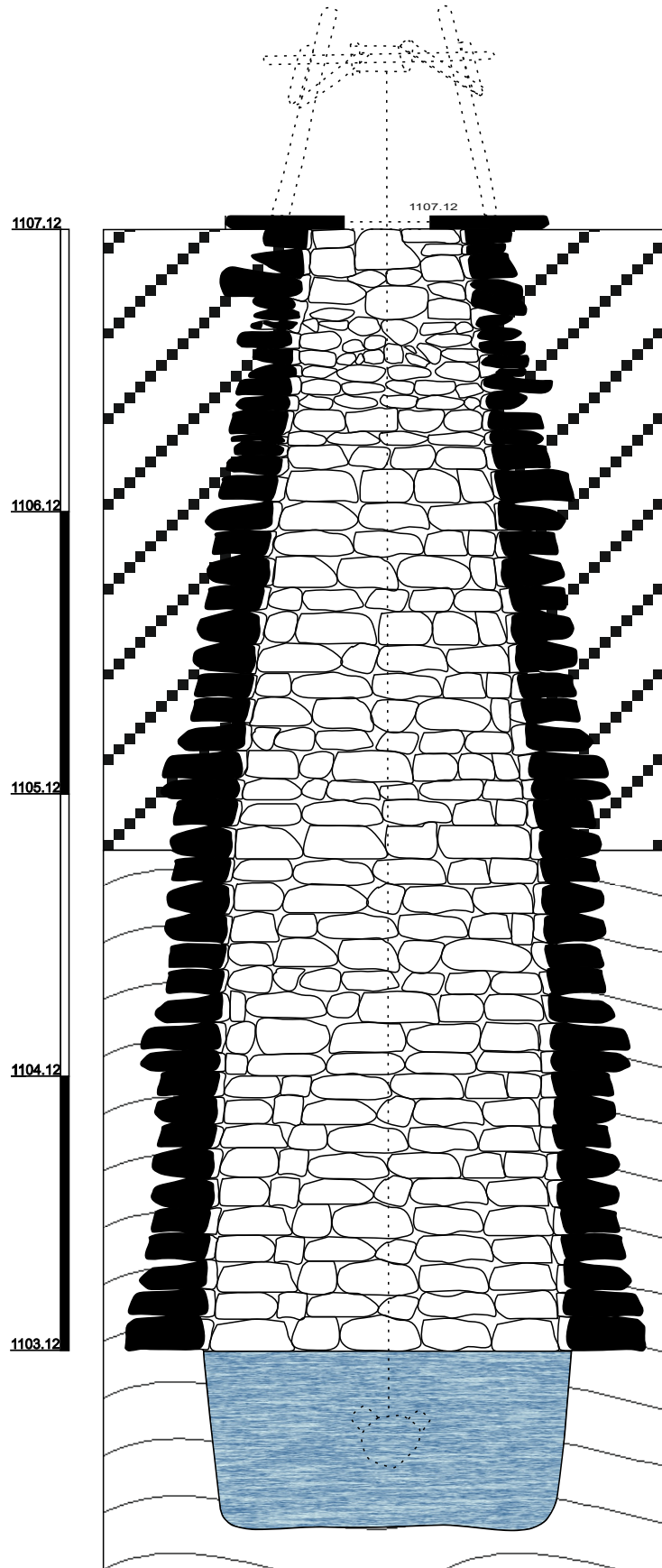
EK-7. GE-158 açması

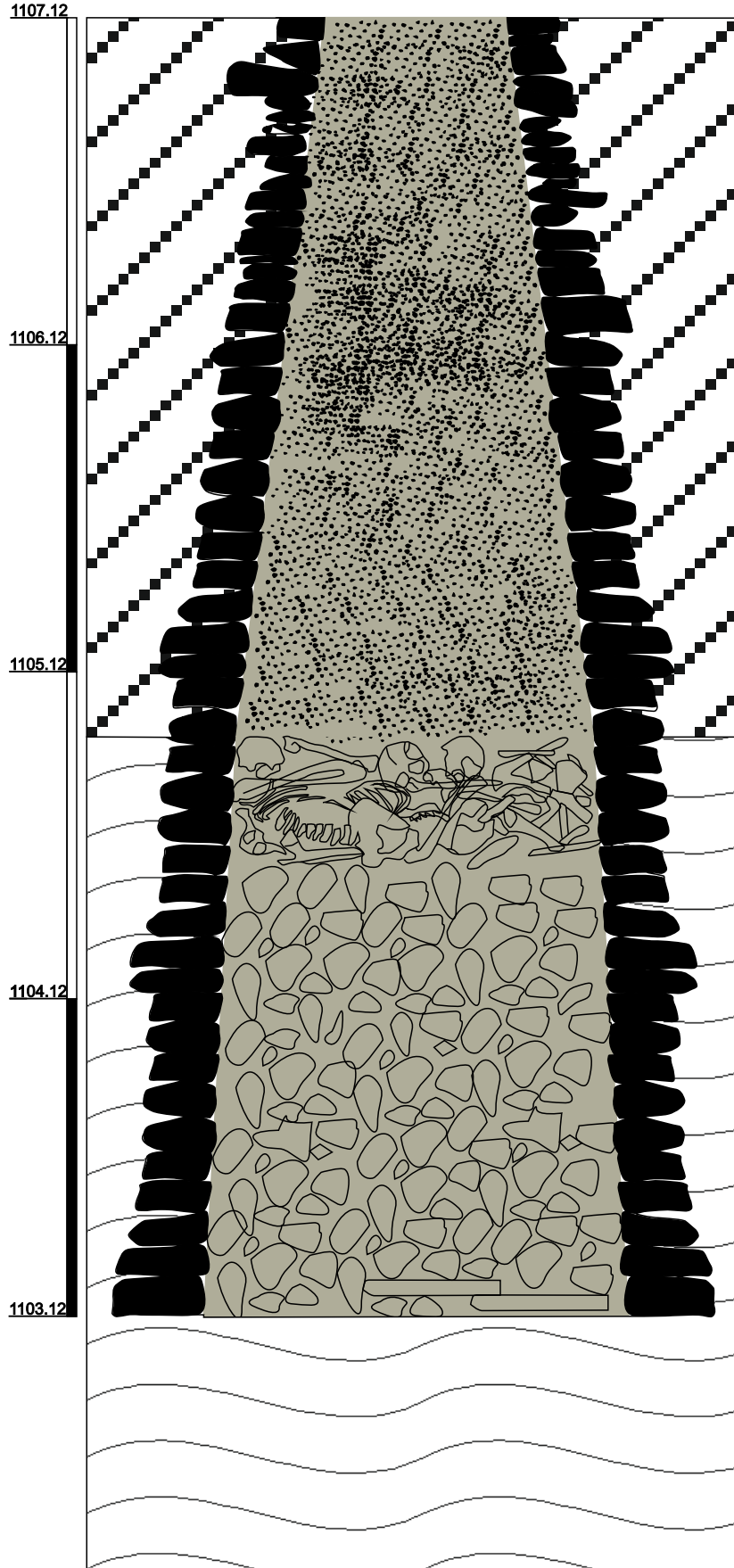
EK-8. GT-137 açması

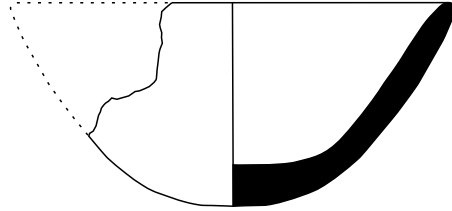
EK-9.GT-137 açması kuyu kesiti

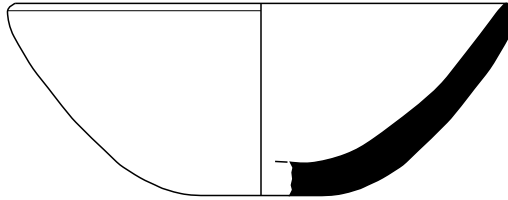
EK-10. Kuyu tabakalanması

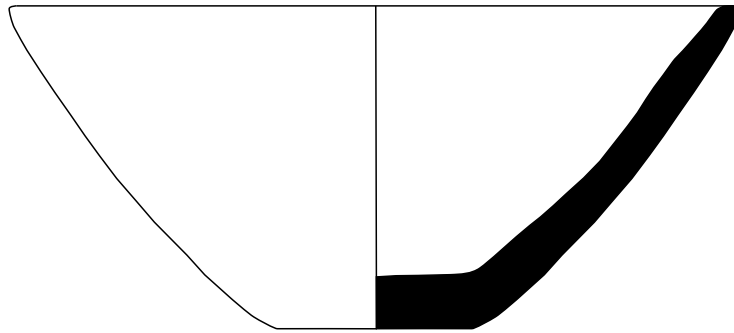
EK-11. Seramik çizimleri (basit çanak)

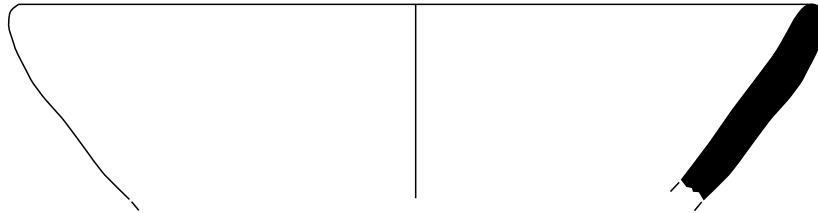
Çizelge 11.1

Çizelge 11.2

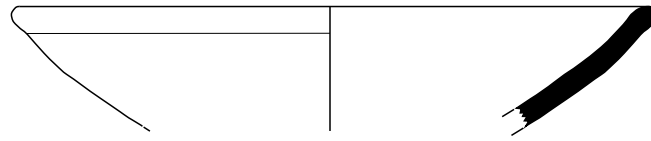
Çizelge 11.3

Çizelge 11.4

0 1 2 3 4 5 10 Cm

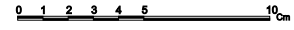
EK-12. Seramik çizimleri (basit çanak)

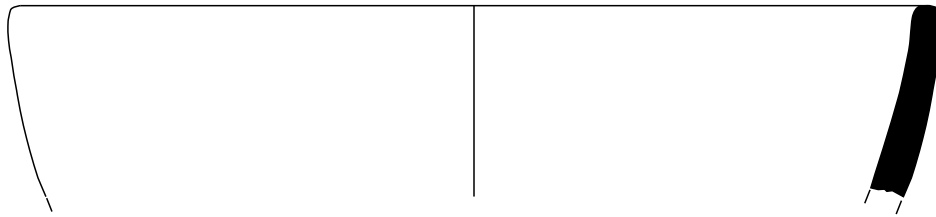
Çizelge 12.1

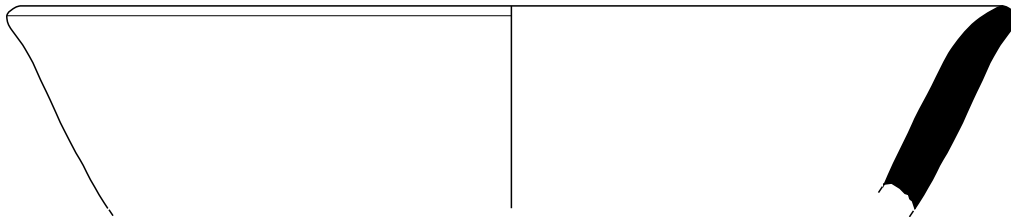
Çizelge 12.2

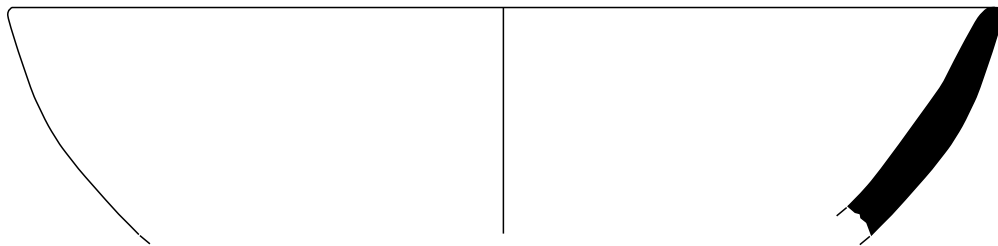
Çizelge 12.3

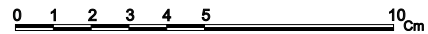
Çizelge 12.4

Çizelge 12.5

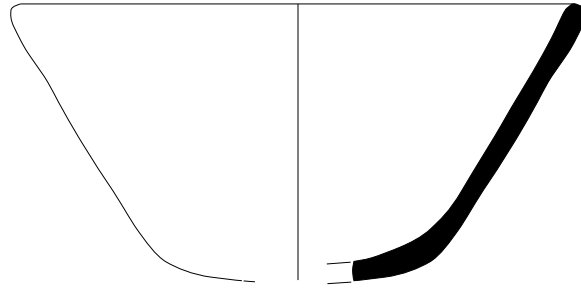

Çizelge 12.6

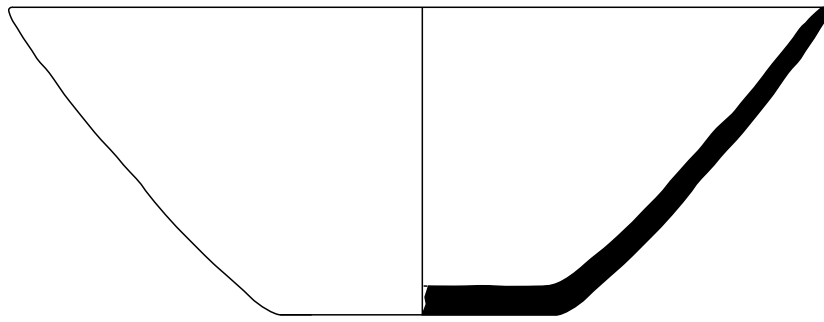

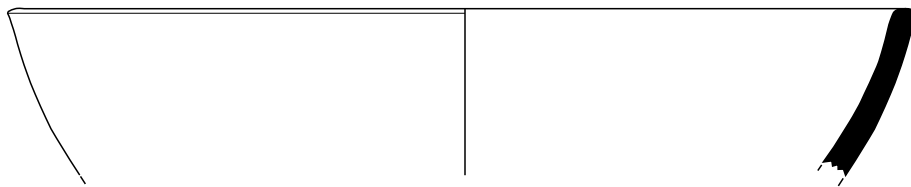
EK-13. Seramik çizimleri (basit çanak)

Çizelge 13.1

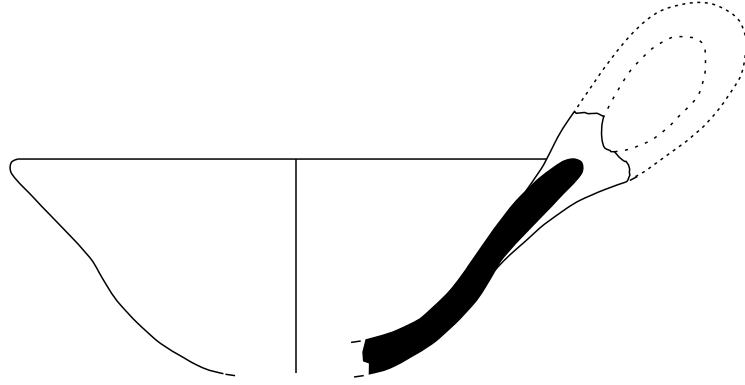
Çizelge 13.2

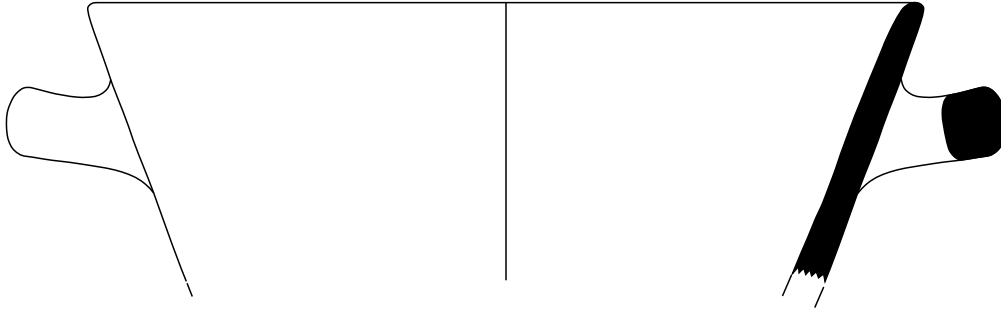
Çizelge 13.3

0 1 2 3 4 5 10cm

EK-14. Seramik çizimleri (ilmek kulplu çanak ve iri çanak)

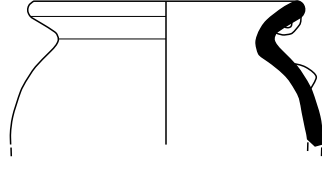

Çizelge 14.1

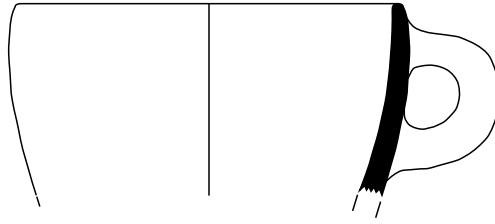

Çizelge 14.2

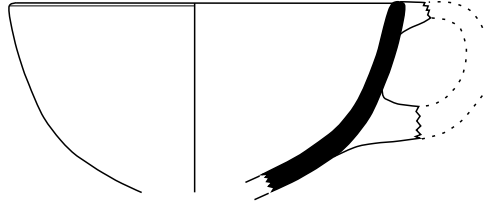
EK-15. Seramik çizimleri (fincan)

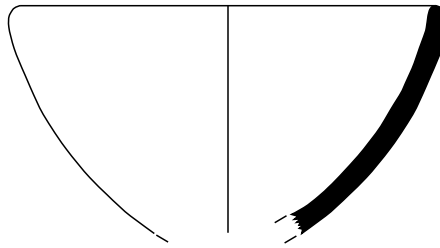
Çizelge 15.1

Çizelge 15.2

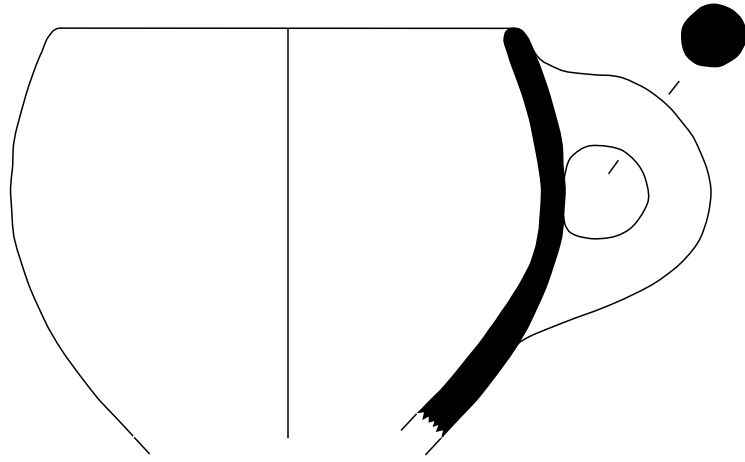

Çizelge 15.3

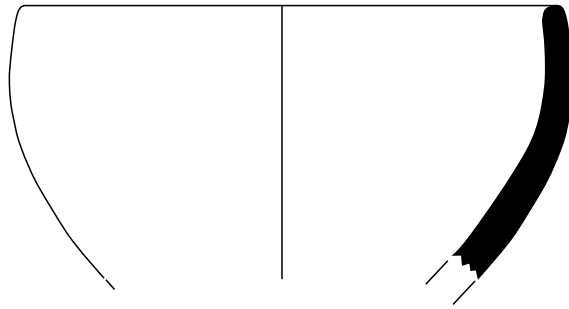

Çizelge 15.4

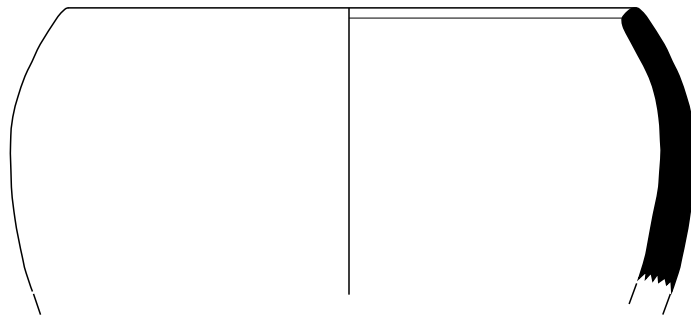
EK-16. Seramik çizimleri (maşrapa)

Çizelge 16.1

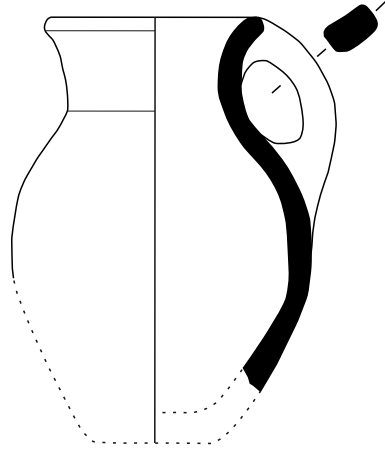
Çizelge 16.2

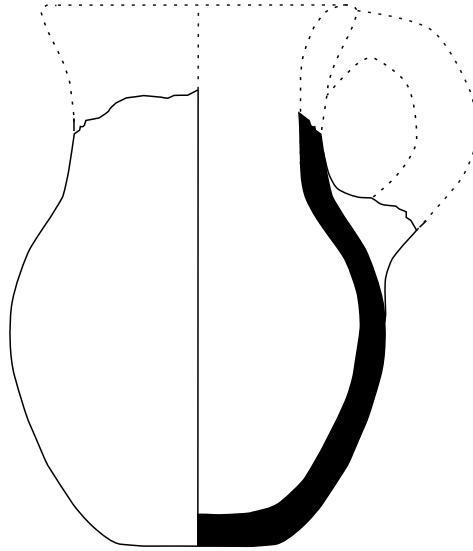
Çizelge 16.3

0 1 2 3 4 5 10
Cm

EK-17. Seramik çizimleri (testi)

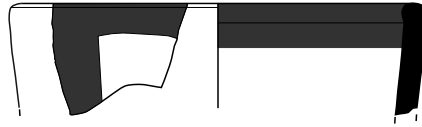
Çizelge 17.1

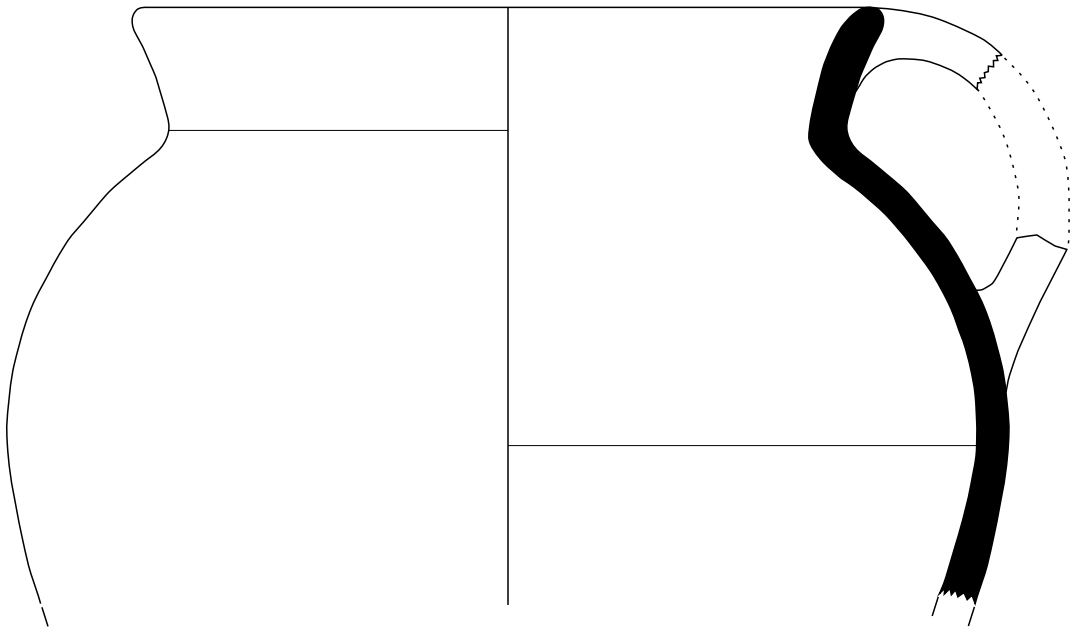
Çizelge 17.2

0 1 2 3 4 5 10 Cm

EK-18. Seramik çizimleri (çömlek)

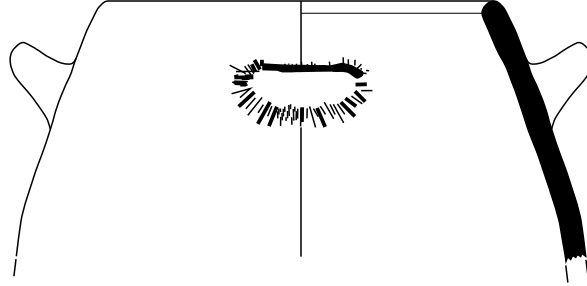

Çizelge 18.1

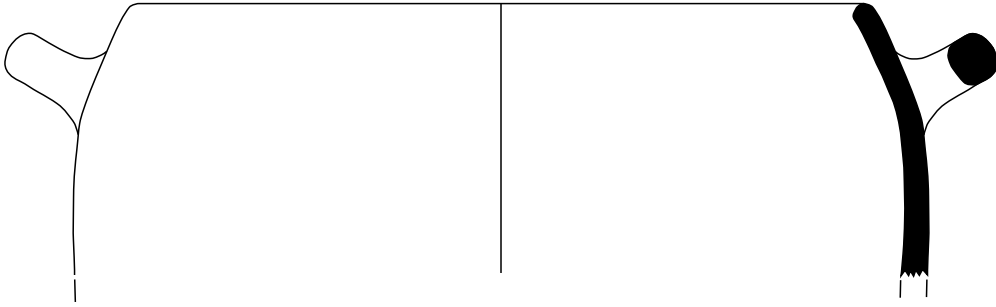

Çizelge 18.2

EK-19. Seramik çizimleri (çömlek)

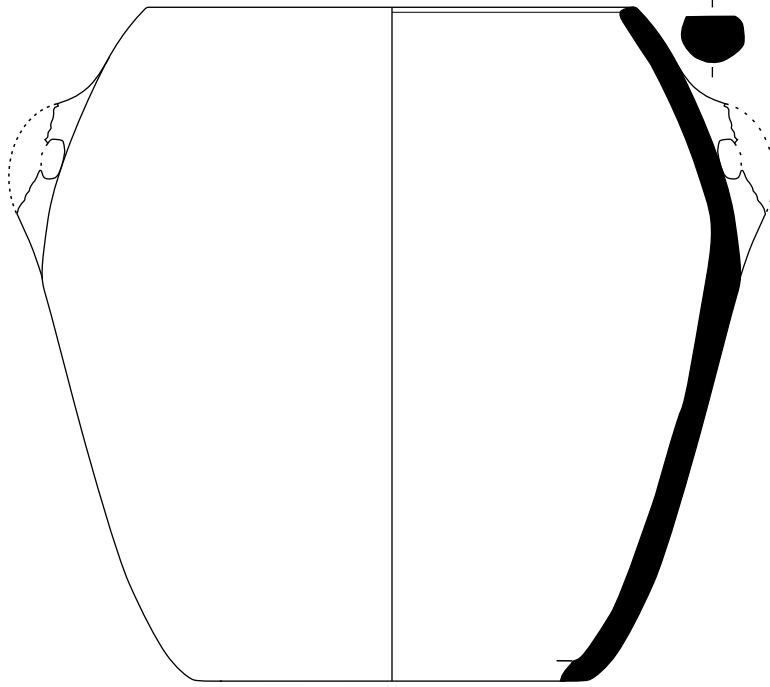

Çizelge 19.1

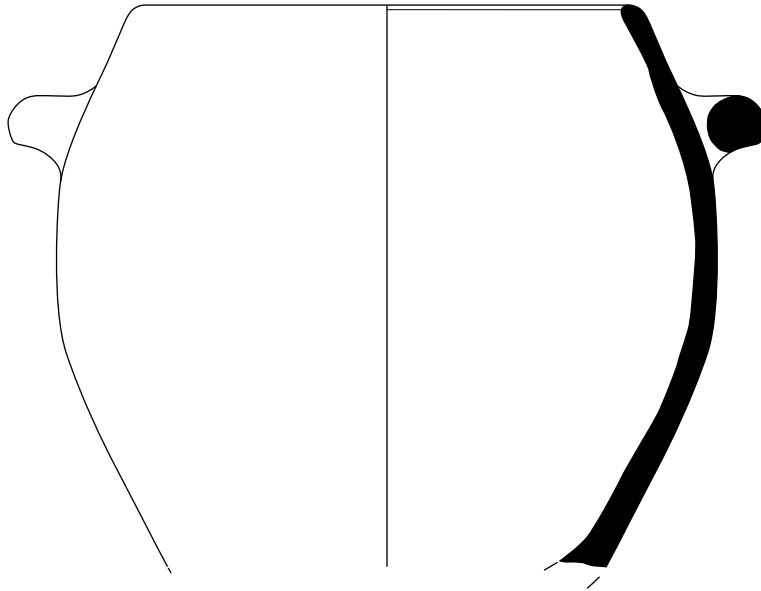

Çizelge 19.2

EK-20. Seramik çizimleri (çömlek)

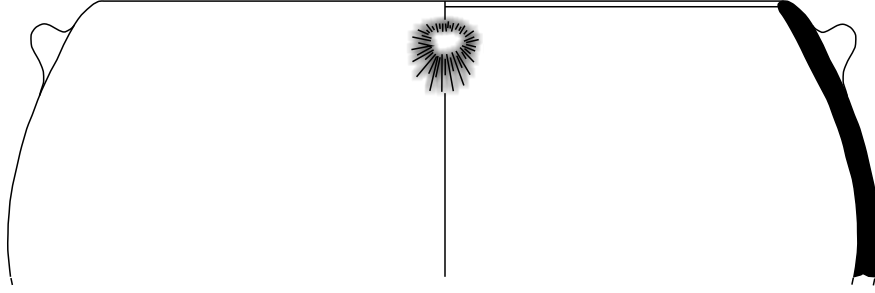
Çizelge 20.1

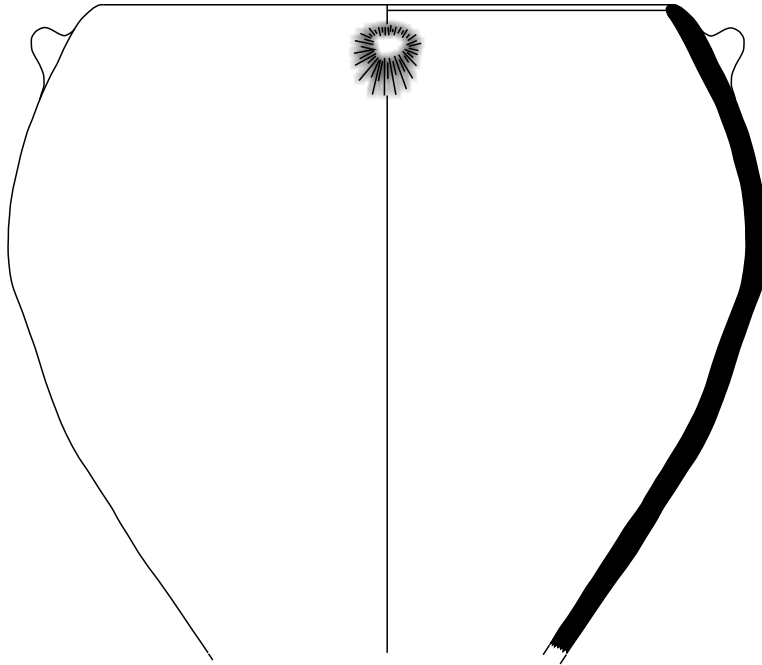
Çizelge 20.2

EK-21. Seramik çizimleri (küp)

Çizelge 21.1

Çizelge 21.2

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞENER, Tuğçe
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 14.10.1985/Ankara
 Medeni hali : Bekâr
 Telefon : 0 (555) 655 35 08
 Faks : -
 e-mail : tugcesener@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2014
Lisans	Ankara Üniversitesi	2007
Lise	H.Ö.T. Anadolu Lisesi	2003

Yer Aldığı Araştırma ve Projeler

A.Ü. D.T.C.F Antropoloji Bölümü Antropoloji Topluluğu Başkanlığı	2005-2007
Çankırı/Çorakyerler Omurgalı Fosil Kazısı	2004-2011
Nevşehir İli Miyosen Dönem Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	2010-2012
Nevşehir/Ovaören Kazısı	2012-2013
Ordu/Kurul Kalesi Kurtarma Kazısı	2012-2013
Çorum/Alacahöyük Kral Mezarları Projesi	2011
Antalya/Doğu Garajı Kurtarma Kazısı	2009

Yabancı Dil

İngilizce ve Almanc

Yayımlar

Sevim Erol, A., T. Şener, 2009, "Spor Antropolojisi", *Adli Bilimler Dergisi*, Sayı:2, Ankara.

Başoğlu, O., Y.Şenyurt, **T. Şener**, Ç. Sönmez, 2011, “Nevşehir\Camihöyük İskeletlerinin Paleantropolojik Açıdan Değerlendirmesi”, *Adli Bilimler Dergisi*, Sayı.2 , Ankara.

Başoğlu, O., S. Gökkoşun, Ç. Sönmez, **T. Şener**, 2011. “2010 Yılı Nevşehir İli Miyosen Dönem

Fosil Yatakları Yüzey Araştırması”, *29. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, s.369-383.

Başoğlu O., **T. Şener**, S. Gökkoşun, 2012. “Olba İskeletleri”, *Adli Bilimler Dergisi*, c. 11, s. 2, Ankara.

Başoğlu O., A. Akçay, P. Gözlük Kırmızıoğlu, S. Gökkoşun, **T. Şener**, 2013.” Diyarbakır/Aşağı Salat Höyüğü İskeletleri”, *Olba Dergisi*, sayı 21.

Hobiler

Dans etmek, tiyatro ve kitap okumak.

GAZİ GELECEKTİR..

Gazi gelecektir...

